

Διφραγματικό Πρόγραμμα
Μεταπτυχιακών Σπουδών
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ - ΤΕΙ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ

ΕΡΓΑΣΙΑ:

**ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ.
ΔΙΑΧΡΟΝΙΚΗ ΕΞΕΛΙΞΗ, ΑΝΑΛΥΣΗ ΚΑΙ ΚΡΙΤΙΚΗ.**

ΠΜΣ Λογιστική και Ελεγκτική

Μεταπτυχιακός Φοιτητής: Μαρέδης Ι

Βόλος

2019

ΥΠΕΥΘΥΝΗ ΔΗΛΩΣΗ

Βεβαιώνω ότι είμαι συγγραφέας αυτής της διπλωματικής εργασίας και ότι κάθε βοήθεια την οποία είχα για την προετοιμασία της, είναι πλήρως αναγνωρισμένη και αναφέρεται στη διπλωματική εργασία. Επίσης έχω αναφέρει τις όποιες πηγές από τις οποίες έκανα χρήση

δεδομένων, ιδεών ή λέξεων, είτε αυτές αναφέρονται ακριβώς είτε παραφρασμένες. Επίσης βεβαιώνω ότι αυτή η πτυχιακή εργασία προετοιμάστηκε από εμένα προσωπικά ειδικά για τις απαιτήσεις του Διδρυματικού Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών στην Λογιστική και Ελεγκτική του Τμήματος Οικονομικών Επιστημών του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας και του Τμήματος Λογιστικής και Χρηματοοικονομικής του Τεχνολογικού Εκπαιδευτικού Ιδρύματος Θεσσαλίας.

Παναγιώτης Μαρέδης

Βόλος, Ιούλιος 2019.

Η παρούσα διπλωματική εργασία αφιερώνεται στη σύζυγο μου και στην οικογένειά μου.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΕΡΙΛΗΨΗ.....	5
ABSTRACT.....	6

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	7
1.1 Στόχος διπλωματικής εργασίας.....	7
1.2 Δομή.....	8
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2. ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ.....	10
2.1 Ορισμός φόρου.....	11
2.2 Σκοπός της φορολογίας.....	11
2.3 Χαρακτηριστικά των φόρων.....	12
2.4 Αρχές της φορολογίας.....	12
2.5 Βασικές φορολογικές έννοιες.....	13
2.6 Διάκριση των φόρων.....	14
2.7 Είδη Φόρων του ελληνικού φορολογικού συστήματος.....	16
2.8 Ορισμός φορολογικού συστήματος.....	19
2.9 Βασικά χαρακτηριστικά του φορολογικού συστήματος.....	20
2.10 Βασικά στοιχεία του ελληνικού φορολογικού συστήματος.....	22
2.10.1 Βασικές αδυναμίες του ελληνικού φορολογικού συστήματος.....	23
2.10.2 Παραοικονομία στην Ελλάδα.....	25
2.11 Αρχές φορολογικού δικαίου.....	27
2.12 Φοροδοτική ικανότητα.....	28
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3. ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ ΚΑΙ ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ	30
3.1 Ιστορική αναδρομή στην Ε.Ε.	30
3.2 Άμεση και έμμεση φορολογία στην Ε.Ε.	32
3.3 Φόροι στην Ε.Ε.	34
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4. ΒΑΣΙΚΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΜΕΓΕΘΗ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΟ ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ.....	37
4.1 Βασικά οικονομικά μεγέθη σε σχέση με το φορολογικό σύστημα.....	37
4.2 Προηγούμενες μελέτες και αναφορές.....	41
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5. ΣΚΟΠΟΣ, ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΑ ΕΡΩΤΗΜΑΤΑ ΚΑΙ ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ...44	44
5.1 Στόχος.....	44
5.2 Διαδικασία.....	48
5.3 Συλλογή δεδομένων.....	50
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6. Η ΦΟΡΟΛΟΓΙΑ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΑΝΑ ΧΡΟΝΙΚΕΣ ΠΕΡΙΟΔΟΥΣ...52	52
1945-1966 Μεταπολεμική περίοδος.....	52
1967-1973 Δικτατορία.....	57
1974-1980.....	60

1981-1989.....	62
1990-2001.....	64
2001-2010.....	69
2011-2018.....	74
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7. ΑΝΑΛΥΣΗ-ΣΥΓΚΡΙΣΗ ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΩΝ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ	
ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ.....	89
7.1 Συγκριτική ανάλυση.....	89
7.2 Προτάσεις βελτίωσης ισχύοντος φορολογικού συστήματος.....	97
7.3 Προτάσεις για περαιτέρω έρευνα.....	98
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	100
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	102

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η εργασία αυτή αποτελεί μία βιβλιογραφική έρευνα με στόχο την μελέτη του ελληνικού φορολογικού συστήματος διαχρονικά από το 1945 έως και σήμερα όπου η η ελληνική οικονομία βρίσκεται σε κατάσταση ύφεσης. Εξετάζονται οι φορολογικές πολιτικές που

ασκήθηκαν ανά περιόδους στην Ελλάδα σύμφωνα με τον αντίκτυπο που είχαν αυτές στην αποταμίευση, τις επενδύσεις, την οικονομική ανάπτυξη και την οικονομική συμπεριφορά των πολιτών. Δια μέσου της μελέτης των ελληνικών φορολογικών νομοθετημάτων και διατάξεων καθ' όλη τη διάρκεια της περιόδου που εξετάζεται και μετά την σύγκριση, διαπιστώνεται ότι παρά την αύξηση της φορολογίας και των φορολογικών εσόδων η αναποτελεσματικότητα του κράτους έχει σαν συνέπεια την αύξηση του χρέους και τη δημιουργία της ύφεσης στην οικονομία, ενώ παρατίθενται και προτάσεις βελτίωσης του υπάρχοντος φορολογικού συστήματος, τονίζοντας την ανάγκη αναμόρφωσής του.

Λέξεις κλειδιά: Φορολογικό σύστημα, Φορολογικές πολιτικές, Ελληνική φορολογία

ABSTRACT

This paper is a bibliographic research aimed at studying the Greek tax system over the years from 1945 until today, where the Greek economy is in a state of recession. It examines tax policies that have taken place in Greece according to their impact on savings, investment,

economic growth and economic behavior of citizens. Through the study of Greek tax laws and provisions throughout the period under review and after the comparison, the researcher comes to the conclusion that despite the increase in taxation and tax revenues, state inefficiency has led to a rise in debt and the creation of a recession in the economy, while proposals for improving the existing tax system are also offered, stressing the need for a reform.

Key words: Tax system, Tax policies, Greek taxation

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

1.1 Στόχος διπλωματικής εργασίας

Η παρούσα διπλωματική εργασία έχει στόχο την μελέτη και παρουσίαση του φορολογικού καθεστώτος στην Ελλάδα από το 1945 και την μεταπολεμική περίοδο έως και σήμερα. Μέσω της αναλυτικής ανασκόπησης και κριτικής του φορολογικού πλαισίου και της διαχρονικής εξέλιξής του, επιτυγχάνεται η διαμόρφωση μιας πληρέστερης εικόνας για το φορολογικό σύστημα στη Ελλάδα.

Η Ελλάδα βρίσκεται τα τελευταία χρόνια στη μεγαλύτερη οικονομική ύφεση της ιστορίας της, ως κομμάτι της διεθνούς οικονομικής κρίσης έπειτα του Β΄ παγκοσμίου πολέμου. Η φορολογική πολιτική αποτελούσε ανέκαθεν άρρηκτο κομμάτι της οικονομίας, καθώς η φορολογία έχει άμεσο αντίκτυπο στην κοινωνία, τους πολίτες και στον επιχειρηματικό τομέα και φυσικά στο ίδιο το κράτος. Από την περίοδο την μεταπολεμική, στην περίοδο της δικτατορίας και έπειτα σε αυτή της εισόδου της Ελλάδας στην Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα έως και τη σημερινή οικονομική ύφεση η φορολογία έπαιξε ιδιαίτερα σημαντικό ρόλο για την πορεία της χώρας αλλά και για να φτάσει η Ελλάδα σήμερα κάτω από τις υπάρχουσες οικονομικές και όχι μόνο συνθήκες.

Με τη διεθνή οικονομική κρίση να εμφανίζεται αρχικά από τις Η.Π.Α. το 2007, μέσα σε διάστημα λίγων ετών μετατράπηκε σε κρίση του παγκόσμιου χρηματοπιστωτικού συστήματος, οδηγώντας τους παγκόσμιους ρυθμούς ανάπτυξης σε πτώση. Η παγκόσμια οικονομική κρίση έκανε την εμφάνισή της στην Ελλάδα μέσω της οικονομικής δυσπραγίας, φανέρωσε την υπερχρέωση του ελληνικού δημόσιου τομέα και την αδυναμία ελέγχου του διογκωμένου χρέους του.

Προς αντιμετώπιση της κρίσης στην Ελλάδα, ως κομμάτι της Ευρωζώνης, πάρθηκαν πολλές αποφάσεις σχετικά με τροποποιήσεις στο φορολογικό καθεστώς της χώρας, αυξάνοντας τη φορολογία και λαμβάνοντας αυστηρότερα μέτρα δημοσιονομικής προσαρμογής με κόστος στις επενδύσεις, στις εργασιακές ευκαιρίες και γενικότερα οδηγώντας την Ελλάδα στην οικονομική της συρρίκνωση.

Μέσα από τη μελέτη, και όχι μόνο κατά την περίοδο της κρίσης, αλλά καθ' όλη τη διάρκεια από το 1945 και έπειτα των κυριότερων φορολογικών μέτρων που ελήφθησαν από τις ελληνικές κυβερνήσεις, τα είδη των φόρων και τον σκοπό τους, σε συνδυασμό με σημαντικούς δείκτες της ελληνικής οικονομίας, γίνεται εφικτή η πληρέστερη κατανόηση του φορολογικού γίνεσθαι της Ελλάδας διαχρονικά.

1.2 Δομή

Η δομή της παρούσα της διπλωματικής εργασίας διαμορφώθηκε ως έχει, αποσκοπώντας στην αναλυτικότερη μελέτη του φορολογικού συστήματος της Ελλάδας διαχρονικά.

Αρχικά στο Κεφάλαιο 2 της εργασίας, περιγράφεται ο λόγος ύπαρξης της φορολόγησης, ο ορισμός του φόρου, ποια είναι τα είδη και τα κύρια χαρακτηριστικά των φόρων. Στην συνέχεια δίνεται ορισμός του φορολογικού συστήματος καθώς γίνεται και αναφορά στα χαρακτηριστικά του, καταλήγοντας στα βασικά στοιχεία αλλά και τις αδυναμίες του ελληνικού φορολογικού συστήματος. Επίσης γίνεται αναφορά για την παραοικονομία στην Ελλάδα, για τις αρχές φορολογικού δικαίου, και την φοροδοτική ικανότητα.

Στο Κεφάλαιο 3, παρουσιάζεται η φορολογική πολιτική και η σχέση της με την Ευρωπαϊκή Ένωση μέσω ιστορικής αναδρομής. Επίσης γίνεται αναφορά στην σχέση της Ε.Ε. με την άμεση και έμμεση φορολογία.

Στο επόμενο κεφάλαιο, γίνεται ανάλυση σημαντικών οικονομικών μεγεθών όπως για παράδειγμα η αποταμίευση και το ΑΕΠ σε σχέση με το φορολογικό σύστημα ενώ γίνεται και αναφορά σε προηγούμενες μελέτες.

Στο πέμπτο κεφάλαιο γίνεται γνωστός ο σκοπός της εργασίας, δίνονται τα ερευνητικά ερωτήματα καθώς και αναφέρεται η μεθοδολογία που ακολουθήθηκε για την σύνταξη της παρούσας εργασίας.

Το Κεφάλαιο 6, αφορά το κύριο μέρος της εργασίας όπου αναλύεται η φορολογία στην Ελλάδα ανά χρονικές περιόδους ξεκινώντας από τη μεταπολεμική περίοδο (1945-1966). Έπειτα ακολουθεί αυτή της δικτατορίας (1967-1973) ενώ παρακάτω αναλύεται η φορολογία της μεταπολιτευτικής περιόδου (1974-1980). Στη συνέχεια, αναλύεται η περίοδος 1981-1989, ενώ ακολουθεί η περίοδος 1990-2001, φτάνοντας στην περίοδο κορύφωσης της κρίσης 2001-2010. Τέλος μελετώνται τα φορολογικά χαρακτηριστικά και τα οικονομικά στοιχεία της περιόδου των οικονομικών μέτρων προσαρμογής, 2011-2018.

Στο έβδομο κεφάλαιο γίνεται κριτική και συγκριτική ανάλυση των φορολογικών πολιτικών που αναφέρθηκαν προηγουμένως, καθώς γίνονται προτάσεις για τη βελτίωση του ισχύοντος φορολογικού συστήματος αλλά και προτάσεις για περαιτέρω έρευνα.

Τέλος ακολουθούν τα συμπεράσματα της παρούσας εργασίας σύμφωνα με τη βιβλιογραφική έρευνα που διεξήχθη για το φορολογικό σύστημα της Ελλάδας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

Η φορολογία ως θεσμός ίσχυε από την αρχαιότητα, όταν ακόμα οι απλοί πολίτες ενός τόπου είχαν την υποχρέωση να καταβάλλουν χρήματα και διάφορα προϊόντα αξίας στον εκάστοτε τοπικό άρχοντα. Η καταβολή προϊόντων αξίας κυρίως εμφανίστηκε ως φαινόμενο, στον Αιγυπτιακό κόσμο, με καταβολή μέρους της σοδειάς. Οι εισφορές αυτές στους κατά

τόπους άρχοντες – γαιοκτήμονες δίνονταν με σκοπό να σταλούν από αυτούς σε κάποια ανώτατη κρατική αρχή, η οποία με τη σειρά της θα μεριμνούσε για την κάλυψη οποιασδήποτε δημόσιας ανάγκης. Παρόμοια μορφή φορολόγησης φαίνεται να υπήρχε με την πάροδο των αιώνων και στην εποχή του μεσαίωνα, καθώς και στην εποχή του Βυζαντίου, όπου τότε τον ρόλο του μεσάζοντα κατείχαν οι κοινότητες που όφειλαν να καταβάλουν τελικά τους φόρους στο κράτος. Είναι σημαντικό να αναφερθεί ότι στην αρχαιότητα η φορολογία αποτελούσε ακόμη και υποχρέωση ολόκληρων κρατών προς άλλα κράτη μέσω σχετικών συνθηκών, με τη μορφή του «φόρου υποτέλειας», ο οποίος κυρίως σχετιζόταν με τα κυριαρχικά πολιτικά και στρατιωτικά δικαιώματα του κράτους που εφάρμοζε τη φορολογική πολιτική. Ο φόρος επίσης συνδέεται με την εξέλιξη των δημοκρατικών διαδικασιών αφού σήμερα η επιβολή του γίνεται, όχι ανεξέλεγκτα όπως παλιότερα, αλλά με αυστηρούς κανόνες δικαίου.

Στην σύγχρονη εποχή πλέον, οι ανάγκες χρηματοδότησης δημοσίων αναγκών είναι αυξημένες, και η επιβολή της φορολογίας θεωρείται απαραίτητη για την λειτουργία του κράτους (Φινοκαλιώτης, 2005).

Διεθνώς η φορολόγηση αποτελεί μείζον θέμα και μπορεί να χαρακτηριστεί ως η βάση στην οποία στηρίζεται παγκόσμια, η σύγχρονη κοινωνία. Ακόμα μπορεί να χαρακτηριστεί ως ένα εργαλείο για μια εθνικά σταθερή οικονομία, αλλά και ως ένα μέσο άσκησης πολιτικών από την εκάστοτε κυβέρνηση. Για να γίνουν αντιληπτές οι διαστάσεις ενός φορολογικού συστήματος, καθώς και ο χαρακτήρας που αυτό μπορεί να έχει, αλλά και οι επιδράσεις του στην αγορά, στις επιχειρήσεις, στη νομοθεσία, και στην κοινωνία, θα πρέπει αρχικά να γίνει ανάλυση βασικών εννοιών και αρχών της φορολογίας.

2.1 Ορισμός φόρου

Ο φόρος αποτελεί την αναγκαστική εισφορά που καταβάλλεται από τον πολίτη, χωρίς ειδική ανταποδοχή και την εισπράττει το κράτος για να αντιμετωπίσει τις δημόσιες ανάγκες του, σύμφωνα με τον κλασικό ορισμό της έννοιας του όρου τον οποίο διατύπωσε ο Γάλλος οικονομολόγος Gaston Jeze (Αναστασόπουλος & Φορτσάκης, 2003).

Σύμφωνα με τους Φορτσάκη και Σαββαΐδου, (2013), ο φόρος ορίζεται ως η χρηματική, οριστική, υποχρεωτική και χωρίς αντάλλαγμα παροχή των ιδιωτών προς το

κράτος ή άλλα νομικά πρόσωπα δημοσίου δικαίου για την εξασφάλιση εσόδων και την εκπλήρωση δημοσίων σκοπών οικονομικής και κοινωνικής πολιτικής. Η λειτουργία της κοινωνίας έχει άρρηκτη σχέση με τους φόρους, αφού χωρίς αυτούς το κράτος δεν θα είχε τα απαιτούμενα οικονομικά μέσα για την οργάνωση της έννομης τάξης για την προστασία των πολιτών, της εξασφάλισης της εδαφικής του ακεραιότητας, της υγείας, της εκπαίδευσης και της κατασκευής δημοσίων έργων.

Σήμερα, τα συστήματα φορολόγησης, έχουν αναπτυχθεί αρκετά, ενώ οι αποδιδόμενοι φόροι στο κράτος ως χρηματικές επιβαρύνσεις ποικίλουν στη μορφή τους. Σύμφωνα με τις διατάξεις της παρ. 5 του άρθρου 4 του Συντάγματος, το κρατικό κόστος υπό την μορφή φόρων πρέπει να επιβαρύνει όλους τους πολίτες ανεξαιρέτως ανάλογα με τις οικονομικές τους δυνάμεις. Το ποσό του φόρου που αναλογεί στον κάθε πολίτη σχετίζεται με τη φορολογική του βάση, δηλαδή εν ολίγοις το εισόδημα που λαμβάνει, και τα περιουσιακά στοιχεία που κατέχει. Τέλος ο φορολογικός συντελεστής είναι αυτός ο οποίος καθορίζει το ποσό από τον φόρο που αντιστοιχεί σε κάθε μονάδα της φορολογικής βάσης.

2.2 Σκοπός της φορολογίας

Δεδομένης της διαχρονικότητας του φόρου, και κατανοώντας τη γενικότερη σημασία του για την εύρυθμη λειτουργία της κοινωνίας, είναι σημαντική η διάκριση των λειτουργιών του φόρου.

Κύρια λειτουργία των φόρων είναι η ταμειυτική, δηλαδή όπως αναφέρθηκε πιο πάνω η μετάθεση πόρων από τον ιδιωτικό στον δημόσιο φορέα, έτσι ώστε να μπορεί το κράτος να χρηματοδοτεί τις δαπάνες του παρέχοντας δωρεάν υπηρεσίες στο σύνολο του πληθυσμού της χώρας (Γεωργακόπουλος , 2005). Έχει επισημανθεί, από τον Γεωργακόπουλο (2012) ότι ταμειυτική λειτουργία αποτελεί τη βασικότερη λειτουργία, ωστόσο δεν είναι και η μοναδική. Ενώ οι Φορτσάκης και Σαββαΐδου (2013), αναφέρουν ότι στο πλαίσιο του σύγχρονου κράτους δικαίου με τη φορολογία επιδιώκονται και άλλοι μη ταμειυτικοί σκοποί, όπως οικονομικής και κοινωνικής πολιτικής.

Μία ακόμη λοιπόν λειτουργία των φόρων είναι και η οικονομική. Η χρησιμότητα των φόρων έχει σημασία για την άσκηση οικονομικής πολιτικής, όπως για παράδειγμα την καταπολέμηση του πληθωρισμού, της ανεργίας, και την οικονομική ανάπτυξη της χώρας.

Η κοινωνική λειτουργία των φόρων, αφορά στη χρησιμότητα τους ως μέσο άσκησης κοινωνικής πολιτικής. Η χρησιμοποίηση των φόρων κατ' αυτή τη λειτουργία γίνεται επιτυχώς με την αναδιανομή του πλούτου και των εισοδημάτων προκειμένου να μεγιστοποιηθεί η ευημερία συνολικά της κοινωνίας. Σημαντικό είναι η αναδιανομή του κοινωνικού πλούτου να γίνει όσον το δυνατό δικαιότερα (Κοψιάυτης, 2008).

2.3 Χαρακτηριστικά των φόρων

Βασικά στοιχεία και χαρακτηριστικά τα οποία πρέπει να διέπουν μία οικονομική επιβάρυνση για να έχει φορολογικό χαρακτήρα είναι τα εξής παρακάτω.

Πρώτον, η φορολογική παροχή είναι χρηματική και έχει οριστικό χαρακτήρα για ιδιώτες, φυσικά και νομικά πρόσωπα, προς το κράτος και τα Ν.Π.Δ.Δ. Επίσης ο φόρος καθορίζεται μονομερώς από τη δημόσια εξουσία και εξασφαλίζεται με μέσα εξαναγκασμού.

Δεύτερο βασικό χαρακτηριστικό είναι ότι η φορολογική παροχή γίνεται χωρίς ειδικό αντάλλαγμα, δηλαδή δεν υπάρχει ανάλογη αντιπαροχή από το κράτος προς το φορολογούμενο για το ποσό του φόρου που κλήθηκε να καταβάλει. Η απουσία του στοιχείου της ανταποδοτικότητας άλλωστε διαχωρίζει το φόρο αυτόν καθ' αυτόν από μία άλλη μορφή επιβάρυνσης του φορολογουμένου, η οποία είναι το ανταποδοτικό τέλος (Φινοκαλιώτης, 2001).

Επιπλέον χαρακτηριστικό αποτελεί επίσης το γεγονός ότι ο φόρος μπορεί ακόμη να χρησιμοποιηθεί και ως μέσο άσκησης της κοινωνικής και οικονομικής πολιτικής του κράτους καθώς και πραγματοποίησης των κρατικών σκοπών (Βελέντζας, 2004).

2.4 Αρχές της φορολογίας

Οι βασικές αρχές που διέπουν τη φορολογία είναι οι συνταγματικές επιταγές των άρθρων 4 παρ.5 και 78 παρ.1 του ισχύοντος Συντάγματος του 1975, οι οποίες αναφέρουν αντίστοιχα ότι όλοι οι πολίτες συνεισφέρουν αδιακρίτως στα Δημόσια Βάρη αναλόγως των δυνάμεών τους, καθώς επίσης ότι κανένας φόρος δεν επιβάλλεται και δεν εισπράττεται χωρίς την ύπαρξη τυπικού νόμου. Κατά συνέπεια γίνεται αντιληπτή η καθολική ισχύς των φορολογικών νόμων (Σέλλας 1989).

Σύμφωνα με τον ΟΟΣΑ, η φορολογία πρέπει να είναι ουδέτερη και δίκαιη μεταξύ των διαφόρων μορφών επιχειρηματικών δραστηριοτήτων. Η ουδετερότητα του φόρου συμβάλλει

στην αποτελεσματικότητα, εξασφαλίζοντας τη βέλτιστη κατανομή των μέσω παραγωγής, όπως επίσης ότι το φορολογικό σύστημα αυξάνει τα έσοδα μειώνοντας ταυτόχρονα τις διακρίσεις υπέρ ή κατά οποιασδήποτε συγκεκριμένης οικονομικής επιλογής. Αυτό σημαίνει ότι οι ίδιες φορολογικές αρχές θα πρέπει να εφαρμόζονται σε όλες τις μορφές επιχειρηματικών δραστηριοτήτων, αντιμετωπίζοντας έτσι συγκεκριμένα χαρακτηριστικά που ενδέχεται να υπονομεύουν την ισότιμη εφαρμογή αυτών των αρχών (OECD, 2014) . Είναι σαφές επίσης ότι φορολογικές ρυθμίσεις δεν μπορούν να επιβληθούν με αναδρομική ισχύ.

Ιδιαίτερα σημαντική είναι φυσικά και η αρχή της αποτελεσματικότητάς του φόρου. Ο φόρος είναι πράγματι αποτελεσματικός ή παραγωγικός όταν τα ποσοστά του είναι δίκαια και αποτρεπτικά της φοροδιαφυγής, αποφεύγοντας την καθιέρωση απαλλαγών, αποβλέποντας στην άμεση βεβαίωση και είσπραξη του, ενώ παράλληλα οι σχετικοί με αυτόν νόμοι είναι κατανοητοί και σαφείς, και η εφαρμογή τους διαχρονική (Φλώρος, 2010).

2.5 Βασικές φορολογικές έννοιες

Φορολογούμενη μονάδα είναι το πρόσωπο, φυσικό ή νομικό, του οποίου τα χαρακτηριστικά χρησιμοποιούνται ως βάση υπολογισμού των φόρων και το οποίο συνήθως έχει την υποχρέωση να καταβάλει το φόρο στο δημόσιο (Γεωργακόπουλος, 2005).

Φορολογική βάση είναι η περιουσία και η δαπάνη του φορολογούμενου και φυσικά το εισόδημά του. Βάσει αυτών υπολογίζεται το ποσό του φόρου που πρέπει να καταβληθεί από τον φορολογούμενο. Η περιουσία, η καταναλωτική δαπάνη και το εισόδημα κάθε πολίτη αποτελούν τα κριτήρια εκείνα τα οποία υποδηλώνουν την οικονομική επιφάνεια, αντοχή και δυνατότητα συμβολής του στα δημόσια βάρη (Κοψιαύτης, 2008).

Ως φορολογικός συντελεστής ορίζεται ο φόρος που αντιστοιχεί σε κάθε μία μονάδα φορολογικής βάσης και εκφράζεται συνήθως ως ποσοστό. Πιο συγκεκριμένα υπάρχει διάκριση σε οριακό φορολογικό συντελεστή και σε μέσο φορολογικό συντελεστή (Mankiw, 2001). Μέσος φορολογικός συντελεστής είναι ο λόγος του ποσού του φόρου που καταβάλλεται συνολικά από μια φορολογούμενη μονάδα προς τη συνολική αξία της φορολογικής βάσης. Οριακός φορολογικός συντελεστής είναι ο πρόσθετος φόρος που πρέπει να καταβληθεί για κάθε μία νέα μονάδα αύξησης της φορολογικής βάσης.

Με τον όρο φορολογικά κίνητρα εννοούμε μια σειρά φορολογικών ευεργετημάτων και διευκολύνσεων που το Κράτος θέσπισε στο παρελθόν και συνεχίζει να λαμβάνει κατά καιρούς με τελικό σκοπό την υποβοήθηση της ανάπτυξης της οικονομίας (Σέλλας, 1989).

Η φοροδιαφυγή και η παραοικονομία αποτελούν ένα άρρηκτο κομμάτι της φορολόγησης. Σύμφωνα με τους Frey και Hannemann (1984), Feige (1989, 1994), Schneider (1994) και Smith (1994) ως ορισμός της παραοικονομίας περιγράφεται η αγοροπωλησία αγαθών και υπηρεσιών που είτε νόμιμα είτε παράνομα διαφεύγει από την ανίχνευση στις επίσημες εκτιμήσεις του Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος. Ο λόγος όμως ύπαρξης παραοικονομίας και φοροδιαφυγής σε μία χώρα και ο λόγος που αυτές έχουν σχέση με τη φορολόγηση θα μπορούσαμε να εστιάσουμε ότι οφείλεται στην παρατήρηση ύπαρξης κυρίως άνισων φορολογικών μέτρων προς κάποια ή και κάποιες κοινωνικές ομάδες φορολογουμένων.

Εκτός όμως από τη φοροδιαφυγή η οποία εξ ορισμού είναι κάτι παράνομο, υπάρχει και η φοροαποφυγή η οποία σύμφωνα με το κοινωνικό σύνολο αποτελεί μία νόμιμη συμπεριφορά (Prebblat, 2012), την οποία χρησιμοποιούν οι φορολογούμενοι για να αποφεύγουν μερικώς ή και ολικώς την καταβολή φόρων (Γεωργακόπουλος, 2012), γεγονός που οφείλεται συνήθως σε νομοθετικά κενά του εκάστοτε φορολογικού συστήματος.

2.6 Διάκριση των φόρων

Διάκριση φόρων σε άμεσους και έμμεσους.

Αν και στη σύγχρονη εποχή επικρατεί πολυπλοκότητα και πολυμορφία όσον αφορά τη φορολογική επιβολή, διάκριση των φόρων γίνεται βάσει του τρόπου με τον οποίο γίνεται η είσπραξη ή βάσει της φύσης του φορολογικού αντικειμένου.

Η κυριότερη διάκριση είναι αυτή σε άμεσους και έμμεσους φόρους.

Άμεσοι φόροι σύμφωνα με τον Κοψιάτη (2008), είναι αυτοί που επιβάλλονται στο εισόδημα που παράγεται από τον φορολογούμενο ή βάσει των περιουσιακών στοιχείων που έχει στην κατοχή του ο φορολογούμενος ως προσδιοριστικός παράγοντας της φοροδοτικής του ικανότητας και εισπράττονται με ονομαστικούς καταλόγους, ενώ έμμεσοι φόροι είναι αυτοί που επιβάλλονται βάσει του εισοδήματος που δαπανάται ή στην περιουσία του φορολογούμενου ως έμμεσου παράγοντα εξωτερίκευσης της φοροδοτικής του ικανότητας, και δεν εισπράττονται με ονομαστικούς καταλόγους με εξαίρεση το Φόρο Προστιθέμενης Αξίας.

Σύμφωνα με την παραπάνω διάκριση ως άμεσοι φόροι λογίζονται, ο φόρος εισοδήματος, ο φόρος κληρονομιών, δωρεών και γονικών παροχών. Από την άλλη μεριά, έμμεσοι φόροι είναι, οι δασμοί, τα τέλη χαρτοσήμου (όπου υπάρχουν), ο φόρος προστιθέμενης αξίας καθώς και οι φόροι κατανάλωσης και γενικά όσοι άλλοι εισπράττονται όχι με καταλόγους άλλα με βάση τιμολόγια (Γκίνογλου, 2004).

Διάκριση φόρων βάσει φορολογικού συντελεστή.

Ακόμα μία διάκριση των φόρων είναι αυτή ανάλογα με τη φύση του φορολογικού συντελεστή, διακρίνοντας τους σε αναλογικούς, προοδευτικούς και αντίστροφα προοδευτικούς (Γεωργακόπουλος, 2005).

Αναλογικοί είναι οι φόροι όπου ο μέσος φορολογικός συντελεστής παραμένει σταθερός ανεξάρτητα από τη μεταβολή της φορολογικής βάσης. Αντίστοιχο παράδειγμα αποτελεί ο φόρος εισοδήματος νομικών προσώπων και ο ΦΠΑ. Αντίθετα, προοδευτικοί είναι εκείνοι οι φόροι των οποίων ο μέσος φορολογικός συντελεστής μεταβάλλεται προοδευτικά σύμφωνα με τη μεταβολή της φορολογικής βάσης. Παράδειγμα τέτοιου φόρου αποτελεί ο φόρος εισοδήματος φυσικών προσώπων και ο φόρος κληρονομιών.

Ακόμη, αντίστροφα προοδευτικοί είναι οι φόροι όπου ο μέσος φορολογικός συντελεστής μειώνεται όσο αυξάνει η φορολογική βάση και αντίστροφα. Δηλαδή ο φορολογικός συντελεστής μεταβάλλεται αντιστρόφως ανάλογα με τη φορολογική βάση.

Διάκριση φόρων βάσει Δημοσίου Φορέα που τους επιβάλλει.

Οι φόροι εκτός από τις προαναφερθείσες διακρίσεις, μπορεί να διακριθούν ακόμη λαμβάνοντας υπόψη τον φορέα του Δημοσίου για τον οποίο επιβάλλονται και αφορούν. Έτσι σύμφωνα με το κριτήριο αυτό οι φόροι ταξινομούνται σε τρεις κατηγορίες. Αρχικά διακρίνουμε τους κρατικούς φόρους ή φόρους της κρατικής διοίκησης, τα έσοδα των οποίων καλύπτουν δαπάνες κρατικού προϋπολογισμού. Για τους φόρους αυτούς καθ' όλα αρμόδιο είναι το Υπουργείο Οικονομικών. Άλλοι φόροι σύμφωνα με τη διάκριση αυτή είναι οι φόροι της τοπικής αυτοδιοίκησης δηλαδή αυτοί οι οποίοι συνδέονται με την τοπική αυτοδιοίκηση, δήμους και περιφέρειες (δημοτικοί και κοινοτικοί φόροι) καθώς και φόροι σε λοιπά Ν.Π.Δ.Δ. Τέλος διακρίνουμε τους φόρους-εισφορές των φορέων κοινωνικής ασφάλισης (Τάτσος, 2012).

Άλλες διακρίσεις φόρων.

Μία άλλη διάκριση των φόρων γίνεται με βάση τη μαθηματική μέθοδο υπολογισμού τους.

Αναλογικός είναι ο φόρος όταν υποβάλλεται η φορολογητέα ύλη (ποσό εισοδήματος, αξία ακινήτου ή του αγαθού) σε ένα σταθερό ποσοστό φορολογίας. Δηλαδή ο φορολογικός συντελεστής είναι ορισμένος ανεξαρτήτως ποσού.

Από την άλλη πλευρά, προοδευτικός φόρος είναι εκείνος όπου η φορολογητέα ύλη υποβάλλεται σε ποσοστό φορολογίας αυξανόμενο, ακολουθώντας την αύξηση της φορολογητέας ύλης.

Οι φόροι επίσης διακρίνονται σε τακτικούς και έκτακτους. Οι τακτικοί είναι οι καθιερωμένοι φόροι και οι νέοι που επιβάλλονται και έχουν μόνιμη ισχύ χωρίς χρονικούς περιορισμούς στο μέλλον, ενώ έκτακτοι είναι οι φόροι που επιβάλλονται για την κάλυψη έκτακτων αναγκών, εφάπαξ ή για ορισμένα χρόνια (Σέλλας, 1989).

2.7 Είδη φόρων του ελληνικού φορολογικού συστήματος

Σύμφωνα με τη βασικότερη διάκριση των φόρων σε άμεσους και έμμεσους και σύμφωνα με τον Κώδικα Φορολογίας Εισοδήματος (Κ.Φ.Ε.), παρουσιάζονται παρακάτω τα βασικότερα είδη φόρων του Ελληνικού Φορολογικού Συστήματος.

ΑΜΕΣΟΙ ΦΟΡΟΙ:

Φόρος εισοδήματος φυσικών προσώπων

Ο φόρος εισοδήματος φυσικών προσώπων στην Ελλάδα περιλαμβάνει το σύνολο των αποκτηθέντων εισοδημάτων κατά το τελευταίο φορολογικό έτος. Τα αποκτηθέντα αυτά εισοδήματα δύναται να προέρχονται είτε από μισθωτή εργασία ή σύνταξη, είτε από επιχειρηματική δραστηριότητα, από ακίνητη περιουσία, μερίσματα και τόκους, είτε ακόμα από υπεραξία μεταβίβασης ακίνητης περιουσίας και τίτλων. Η έννοια της φορολογικής έδρας ή αλλιώς φορολογικής κατοικίας του φορολογούμενου έχει ιδιαίτερη σημασία για την επιβολή του φόρου εισοδήματος (Ν.4172/2013).

Φόρος εισοδήματος νομικών προσώπων

Με τον ν.4172/2013 ορίζεται και ο φόρος εισοδήματος των νομικών προσώπων – οντοτήτων. Στην περίπτωση των νομικών οντοτήτων επιβάλλεται φόρος ετησίως επί των κερδών τους, καθώς και επιπλέον ειδικός φόρος κατά τη διανομή των μερισμάτων από αυτές.

ΕΝ.Φ.Ι.Α.

Ο ενιαίος φόρος ιδιοκτησίας ακινήτων (ΕΝΦΙΑ), επιβάλλεται από την αρχή του 2014 σε όλα τα ακίνητα (Ν.4223/2013).

Φόρος κληρονομιάς – Φόρος γονικής παροχής και δωρεών

Ο φόρος κληρονομιάς επιβάλλεται σε κάθε περιουσία στην Ελλάδα η οποία προέρχεται από κληρονομιά. Ανάλογα και ο φόρος γονικής παροχής ο οποίος επιβάλλεται σε κάθε δωρεά και γονική παροχή (Ν.2961/2001).

ΕΜΜΕΣΟΙ ΦΟΡΟΙ:

Φόρος Προστιθέμενης Αξίας

Σημαντικότερος και πιο γνωστός έμμεσος φόρος είναι ο φόρος προστιθέμενης αξίας (Φ.Π.Α.). Ο φόρος αυτός επιβαρύνει την εγχώρια τελική κατανάλωση. Πιο αναλυτικά, ο συγκεκριμένος φόρος καταβάλλεται τμηματικά σε κάθε στάδιο συναλλαγής στην προστιθέμενη αξία και μετακυλιέται ολόκληρος στην τελική κατανάλωση. Με αυτόν τον τρόπο κάθε βαθμίδα παραγωγής ή συναλλαγής φορολογείται κατ' αποτέλεσμα μόνο ως προς το επιπλέον τίμημα που εισπράττει ο προμηθευτής, δηλαδή ως προς την αξία που προστίθεται στο αγαθό κατά την κάθε βαθμίδα επεξεργασίας του. Υπολογίζεται ουσιαστικά μόνο στην αξία η οποία προστίθεται από κάθε επιχείρηση, δηλαδή στη διαφορά μεταξύ αξίας παράδοσης των αγαθών και αξίας κτήσης τους. Γι' αυτό ονομάζεται και φόρος προστιθέμενης αξίας. Ο Φ.Π.Α. βρίσκεται σε ισχύ από την αρχή του 1987 (Ν.1676/1986, Ν.1642/1986).

Φόρος συγκέντρωσης κεφαλαίων

Ο φόρος συγκέντρωσης κεφαλαίων αφορά τα νομικά πρόσωπα κερδοσκοπικού χαρακτήρα. Αυτός ο φόρος επιβάλλεται σε περιπτώσεις, μετατροπής ή συγχώνευσης Νομικών οντοτήτων, αλλά και στην περίπτωση αύξησης κεφαλαίου ή του συνόλου του ενεργητικού του Νομικού προσώπου. Επιπρόσθετα φόρος συγκέντρωσης κεφαλαίου επιβάλλεται όταν παρατηρείται ύπαρξη δανείων μεταξύ Νομικού προσώπου και μελών του, με την προϋπόθεση ότι κάτι τέτοιο έχει την ίδια κατάληξη και αποτέλεσμα, δηλαδή την αύξηση των εταιρικών μεριδίων (Ν.1676/1986).

Σύμφωνα με διάταξη του νόμου 4254/2014 έχει καταργηθεί σήμερα η επιβολή του φόρου συγκέντρωσης κεφαλαίου κατά τη σύσταση των εταιριών.

Φόρος πολυτελείας – πολυτελούς διαβίωσης

Ο φόρος πολυτελείας ή αλλιώς φόρος πολυτελούς διαβίωσης, σύμφωνα με τον ν.4334/2015 επιβάλλεται στα ποσά της ετήσιας αντικειμενικής δαπάνης που προκύπτουν από την κυριότητα ή κατοχή επιβατικών αυτοκινήτων ιδιωτικής χρήσης μεγάλου κυβισμού, αεροσκαφών, ελικοπτέρων και ανεμοπτέρων, δεξαμενών κολύμβησης, καθώς και σκαφών αναψυχής ιδιωτικής χρήσης άνω των πέντε (5) μέτρων, όπως αυτά προκύπτουν από τις δηλώσεις φορολογίας εισοδήματος και τα λοιπά επιπλέον στοιχεία που έχει στη διάθεσή της η ΓΓΠΣ.

Φόρος ασφαλιστρών

Η επιβολή του φόρου ασφαλιστρών γίνεται επί των απαιτητών ασφαλιστρών και επί πάσης φύσεως δικαιωμάτων προερχόμενα από ασφαλιστικές συμβάσεις (Ν.3492/2006).

Ειδικός φόρος κατανάλωσης

Τους ειδικούς φόρους κατανάλωσης τους συναντάμε στα προϊόντα ενέργειας, τα βιομηχανοποιημένα καπνά, τα αλκοολούχα ποτά και το οινόπνευμα, καθορίζοντας τα περί παραγωγής, μεταποίησης, κατοχής και κυκλοφορίας των προϊόντων αυτών, όπως ορίζεται στο άρθρο 1 του Ν.2127/1993.

Τέλη κυκλοφορίας

Τα τέλη κυκλοφορίας επιβάλλονται στο σύνολο των οχημάτων για την κυκλοφορία τους σε δημόσιους δρόμους.

Τέλη ταξινόμησης

Για την εισαγωγή στην Ελλάδα οχημάτων από άλλες χώρες της Ε.Ε. με σκοπό την κυκλοφορία και φυσικά ταξινόμηση τους στην χώρα μας, επιβάλλονται τα τέλη ταξινόμησης.

Τέλη χαρτοσήμου

Το τέλος χαρτοσήμου είναι ένας ακόμη έμμεσος φόρος που επιβάλλεται σε αρκετές συναλλαγές για τις οποίες καταρτίζεται έγγραφο στην Ελλάδα και βασίζεται σε Προεδρικό Διάταγμα του 1931. Χαρτόσημο επίσης επιβάλλεται και σε συναλλαγές οι οποίες αποδεικνύονται από έγγραφες στα λογιστικά βιβλία επιτηδευματιών, καθώς και στην έγγραφη εξόφληση συμβάσεων, οι οποίες δεν χαρτοσημάνθηκαν κατά την κατάρτισή τους. Είναι σημαντικό να αναφερθεί ότι δεν υπάγονται σε χαρτόσημο οι συναλλαγές που εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής του ΦΠΑ (π.χ. πωλήσεις αγαθών και υπηρεσιών) ή οι συμβάσεις για τις οποίες οφείλεται φόρος μεταβίβασης ακινήτων, φόρος γονικής παροχής, δωρεάς ή κληρονομίας κ.λπ., και γενικά κάθε σύμβαση η οποία απαλλάσσεται ρητά του τέλους χαρτοσήμου (π.χ. μεταβιβάσεις μετοχών).

2.8 Ορισμός φορολογικού συστήματος

Τα σύγχρονα κράτη έχοντας αυξημένες ανάγκες διάθεσης δημοσίων αγαθών προς το κοινωνικό σύνολο καθώς και κάλυψης διάφορων άλλων δαπανών τους, αντλούν οικονομικούς πόρους με την επιβολή φορολογίας, προκειμένου να μπορέσουν να ανταποκριθούν σ'αυτές. Στις περισσότερες ανεπτυγμένες οικονομίες τα εθνικά έσοδα από φόρους κυμαίνονται μεταξύ 30% και 50% του συνολικού εθνικού εισοδήματος (Mirrlees et al., 2011).

Η συνύπαρξη πολλών και διαφορετικών φόρων είναι αναγκαία, διότι ορισμένοι φόροι είναι περισσότερο αποτελεσματικοί στην πραγματοποίηση συγκεκριμένων στόχων των δημοσίων φορέων, ενώ άλλοι είναι πιο αποτελεσματικοί και κατάλληλοι για την πραγματοποίηση άλλων στόχων (Γεωργακόπουλος, 2005).

Γίνεται εύκολα αντιληπτό ότι η εφαρμογή και κυρίως η σύνθεσή των φόρων αποτελεί ένα πολυδιάστατο ζήτημα και αυτό γιατί η σύνθεση αυτή είναι ικανή να επιφέρει αρκετές θετικές αλλαγές αλλά και ποικίλες παρενέργειες, όπως επίσης δέχεται παράλληλα επιρροές από πολλούς και διαφορετικούς παράγοντες. Η τελική σύνθεση αυτή είναι άλλωστε και αυτό που αποτελεί το φορολογικό σύστημα.

Πιο συγκεκριμένα, σύμφωνα με τον Κοψιάτη (2008), ως φορολογικό σύστημα μιας χώρας νοείται το σύνολο των φόρων, που ισχύουν σε δεδομένη στιγμή, λαμβάνονται υπόψη και τις διατάξεις του φορολογικού δικαίου διαχρονικά. Το φορολογικό σύστημα δε διαμορφώνεται τυχαία αλλά βασίζεται σε συγκεκριμένους προκαθορισμούς οικονομικής, κοινωνικής και ιδεολογικής υφής. Ιδιαίτερα καθοριστικός παράγων στη διαμόρφωση ενός

φορολογικού συστήματος είναι η καταλληλότητα και ικανότητα προσαρμογής της φορολογικής διοίκησης στις σύγχρονες συνθήκες.

2.9 Βασικά χαρακτηριστικά του φορολογικού συστήματος

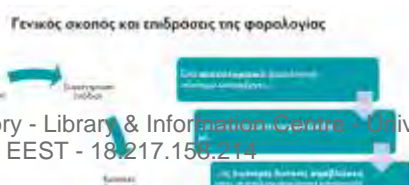
Ένα φορολογικό σύστημα όμως πέραν της συνθέσεως των διάφορων φορολογικών διατάξεων, θα πρέπει να στηρίζεται και σε κάποια συγκεκριμένα χαρακτηριστικά – πυλώνες, τα οποία θα εγγυηθούν της αποτελεσματικότητά του.

Τα βασικά αυτά χαρακτηριστικά σύμφωνα με τον Stiglitz (1992) είναι τα παρακάτω. Πρώτο χαρακτηριστικό είναι η οικονομική αποτελεσματικότητα. Δηλαδή το φορολογικό σύστημα θα πρέπει να κατανέμει τους πόρους αποτελεσματικά στο κράτος. Δεύτερο χαρακτηριστικό είναι η διαχειριστική του απλότητα, να μπορεί δηλαδή να εφαρμοστεί εύκολα και να είναι όσο το δυνατό μη δαπανηρό διαχειριστικά. Τρίτο χαρακτηριστικό είναι αυτό της προσαρμοστικότητας του φορολογικού συστήματος στις μεταβολές των οικονομικών περιστάσεων. Ως τέταρτο χαρακτηριστικό ορίζεται η διαφάνεια και η πολιτική υπευθυνότητα σχετικά με τη σχεδιάσή του. Πέμπτο χαρακτηριστικό είναι αυτό της δικαιοσύνης, δηλαδή το φορολογικό σύστημα πρέπει να είναι δίκαιο όσον αφορά την αντιμετώπιση όλων των πολιτών.

Οι Mirrlees et al., (2011), συμπληρωματικά αναφέρουν ότι ένα φορολογικό σύστημα κατά τον σχεδιασμό του θα πρέπει να διατηρεί το χαρακτηριστικό της απλότητας όσο αυτό είναι δυνατό.

Σύμφωνα με τους Fuest και Huber (2001), η φορολογία και κατ' επέκταση ένα ελλιπές φορολογικό σύστημα μπορεί να επιφέρει και αρνητικές επιπτώσεις στην οικονομία ως αποτέλεσμα, οδηγώντας μέχρι και σε σημαντικές απώλειες πλούτου. Κάτι τέτοιο μόνο επιθυμητό δεν είναι, και συνεπώς γίνεται εύκολα κατανοητό ότι τα παραπάνω χαρακτηριστικά παίζουν ιδιαίτερο ρόλο στην σύσταση ενός φορολογικού πλαισίου.

Διάγραμμα 1 - Γενικός σκοπός και επιδράσεις της φορολογίας.

Βάσει των παραπάνω χαρακτηριστικών, είναι ευκολότερο να γίνουν αντιληπτά και τα κριτήρια αξιολόγησης των φορολογικών συστημάτων. Ιδιαίτερα αναλυτικό είναι το παρακάτω διάγραμμα (Διάγραμμα 2).

Διάγραμμα 2 - Κριτήρια αξιολόγησης φορολογικών συστημάτων.

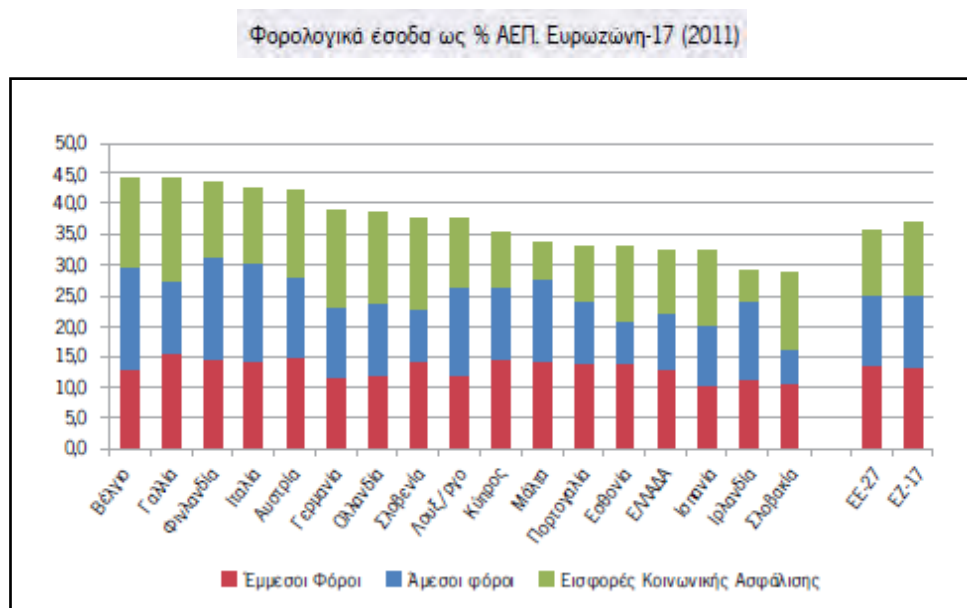
Κριτήρια αξιολόγησης φορολογικών συστημάτων	
Ποσοστό αποτελεσματικότητας (D/E ratio)	<ul style="list-style-type: none"> - Έκταση σε σχέση με άλλες σε οικονομικά λειτουργούντες - Κλίμα για επένδυση σε επένδυση - Εκλογισμολογία με κριτική απόφαση και στοιχεία - Αποδοτικότητα σε σχέση με άλλους (D/E ratio) (D/E ratio)
Ποσοστό λειτουργικότητας (D/E ratio)	<ul style="list-style-type: none"> - Αριθμός φορολογικών κωδικών (D/E ratio) (D/E ratio) - Αριθμός φορολογικών κωδικών (D/E ratio) (D/E ratio) - Αριθμός φορολογικών κωδικών (D/E ratio) (D/E ratio) - Αριθμός φορολογικών κωδικών (D/E ratio) (D/E ratio)
Δίκαιη	<ul style="list-style-type: none"> - Ανεπιμελημένη χρήση σε επένδυση και κέρδη - Έκταση σε σχέση με φορολογικές - Αριθμός φορολογικών κωδικών (D/E ratio) (D/E ratio) - Αριθμός φορολογικών κωδικών (D/E ratio) (D/E ratio)
Δίκαιη σχέση με άλλους φορολογικούς	<ul style="list-style-type: none"> - Επικριτική σχέση με άλλους φορολογικούς (D/E ratio) (D/E ratio) - Αριθμός φορολογικών κωδικών (D/E ratio) (D/E ratio)
Αριθμός φορολογικών κωδικών	<ul style="list-style-type: none"> - Αριθμός φορολογικών κωδικών (D/E ratio) (D/E ratio) - Αριθμός φορολογικών κωδικών (D/E ratio) (D/E ratio)

Πηγή: Meade, J. (1978), The Structure and Reform of Direct Taxation: Report of a Committee chaired by Professor J. E. Meade for the Institute for Fiscal Studies.

2.10 Βασικά στοιχεία του ελληνικού φορολογικού συστήματος

Σύμφωνα με τους Ράπανο & Καπλάνογλου (2014), ένα βασικό στοιχείο είναι η συνολική φορολογική επιβάρυνση μιας χώρας. Η φορολογική αυτή επιβάρυνση ως ποσοστό του ΑΕΠ στην Ελλάδα φαίνεται πως είναι κάτω από τον αντίστοιχο μέσο όρο της Ευρωζώνης (EZ-17), αλλά και της Ευρωπαϊκής Ένωσης (EE-27). Αυτό φαίνεται και στο παρακάτω διάγραμμα (Διάγραμμα 3) όπου παρουσιάζεται επίσης η σύνθεση των εσόδων σε άμεσους, έμμεσους φόρους και εισφορές κοινωνικής ασφάλισης.

Διάγραμμα 3 - Φορολογικά έσοδα ως % ΑΕΠ (2011).

Πηγή: Eurostat (2013), *Taxation trends in the European Union*, Luxembourg.

Τα στοιχεία αυτά επιβεβαιώνουν την επικρατούσα άποψη ότι, συγκριτικά με άλλες χώρες της ΕΕ, τα φορολογικά έσοδα στην Ελλάδα προέρχονται κυρίως από έμμεσους φόρους και εισφορές κοινωνικής ασφάλισης και λιγότερο από άμεσους φόρους.

Το φορολογικό σύστημα στην Ελλάδα έχει δυο διακριτικά χαρακτηριστικά γνωρίσματα: υψηλούς συντελεστές και περιορισμένες φορολογικές βάσεις. Οι συνεχείς αυξήσεις των φορολογικών συντελεστών, που προέκυψαν από τα τρία προγράμματα σταθερότητας, είχε ως αποτέλεσμα μια ιδιοτυπία: οι φορολογικοί συντελεστές να είναι από τους υψηλότερους στην ΕΕ ενώ τα φορολογικά έσοδα να είναι από τα χαμηλότερα ως ποσοστό της συμμετοχής τους στο ΑΕΠ (OECD, 2018).

2.10.1 Βασικές αδυναμίες του ελληνικού φορολογικού συστήματος

Μια ενδεικτική εικόνα των αρνητικών παραγόντων με επιρροές στην οικονομική δραστηριότητα της χώρας μας δίνουν τα ευρήματα των εκθέσεων για την ανταγωνιστικότητα του World Economic Forum (2013) στο παρακάτω διάγραμμα (Διάγραμμα 4).

Διάγραμμα 4 - Εμπόδια για την επιχειρηματικότητα.

Πηγή: World Economic Forum (2013)

Είναι ευδιάκριτο ότι πριν το ξέσπασμα της οικονομικής κρίσης στη χώρα μας, το κυριότερο πρόβλημα αποτελούσε η γραφειοκρατία. Από το 2013 και έπειτα ο βασικότερος αρνητικός παράγοντας είναι η δυσκολία χρηματοδότησης με τη γραφειοκρατία να έρχεται σε δεύτερη μοίρα. Ενδιαφέρον είναι ωστόσο ότι το φορολογικό πλαίσιο, που είναι και το τρίτο σε σειρά σημαντικότερο εμπόδιο, αυξήθηκε κατά την περίοδο της κρίσης. Από τη άλλη, το ύψος των φορολογικών συντελεστών φαίνεται να είναι το πέμπτο εμπόδιο στη σειρά, αυξανόμενο και αυτό κατά την κρίση. Άλλα εμπόδια είναι αυτά της αστάθειας της οικονομικής πολιτικής, της διαφθοράς και των περιορισμών στην αγορά εργασίας καθώς και η ανεπάρκεια υποδομών.

Σύμφωνα με τα παραπάνω, το γεγονός ότι το ύψος των φορολογικών συντελεστών δεν θεωρείτο πως ήταν το κυριότερο πρόβλημα για την επιχειρηματική ανάπτυξη της χώρας, οδηγεί στο συμπέρασμα ότι το πρόβλημα προσδιορίζεται γενικότερα στο σύνολο του φορολογικού πλαισίου.

Ο ΟΟΣΑ στην έκθεσή του, τον Νοέμβριο του 2018, επισημαίνει χαρακτηριστικά ότι η πολυπλοκότητα του φορολογικού συστήματος είναι μία από τις βασικές αιτίες που αποθαρρύνουν τα οικονομούντα άτομα να μετέχουν στην επίσημη οικονομία περιορίζοντας

έτσι τη φορολογική συμμόρφωση. Επίσης προτείνεται η απλοποίηση του φορολογικού συστήματος και η ενίσχυση της φορολογικής διοίκησης. Ακόμη ο ΟΟΣΑ θεωρεί κρίσιμη την αντιμετώπιση της φοροδιαφυγής, προτείνοντας παράλληλα στοχευμένους φορολογικούς ελέγχους, ενίσχυση των κινήτρων για την εθελοντική φορολογική συμμόρφωση και αύξηση των ηλεκτρονικών συναλλαγών. Η ενίσχυση της φορολογικής συμμόρφωσης εξαρτάται από την αυξημένη εμπιστοσύνη στη φορολογική διοίκηση.

Σύμφωνα με τα παραπάνω διακρίνονται συνεπώς ως βασικές αδυναμίες του ελληνικού φορολογικού συστήματος και πλαισίου, αρχικά η πολυπλοκότητα του, το μέγεθος της παραοικονομίας και φοροδιαφυγής ενώ έπεται αυτό της ενίσχυσης της φορολογικής διοίκησης.

Η ανάγκη απλοποίησης του ελληνικού φορολογικού πλαισίου έγινε πιο έντονη μετά το ξέσπασμα της οικονομικής κρίσης στην χώρα μας με σκοπό να γίνει ευκολότερα κατανοητό και εφαρμόσιμο (Ράπανος & Καπλάνογλου, 2014). Παρά την ανάγκη απλούστευσης του φορολογικού πλαισίου θα πρέπει να επισημανθεί ότι τα τελευταία χρόνια λόγω της προσπάθειας εξομάλυνσης της ελληνικής οικονομίας οι αλλαγές στη φορολογική νομοθεσία είναι πολλές. Σύμφωνα με έρευνα των Σωτηρόπουλου και Χριστόπουλου (2016), είναι χαρακτηριστικό ότι κατά την πάροδο των τελευταίων 15 ετών έχουν ψηφιστεί στη χώρα μας 1478 νόμοι με 22800 άρθρα, καθώς και 3452 Προεδρικά Διατάγματα, καθώς επίσης ότι μετά το 2010 και το ξέσπασμα της κρίσης οι πράξεις νομοθετικού περιεχομένου σχεδόν πενταπλασιάστηκαν. Όσο περισσότεροι οι νόμοι και όσο περισσότεροι οι εγκύκλιοι τόσο πολυπλοκότερο το φορολογικό σύστημα και αυτό γιατί δημιουργούνται πιθανές αντιφάσεις, αντικρούσεις νόμων και ασάφειες. Οι ίδιοι στην έρευνα τους καταδεικνύουν επίσης τη γραφειοκρατία ως σύμπτωμα της πολυνομίας, όπως επίσης και ότι η παραοικονομία και η τάση φοροδιαφυγής αυξάνονται λόγω των παραπάνω προβλημάτων.

Από την άλλη μεριά βέβαια, υπάρχουν φωνές όπως αυτές των Hale A., D. Bogys και M. Adams (2011), που ισχυρίζονται ότι στις σύγχρονες πολιτείες η πολυνομία, παρότι συχνά είναι προβληματική, θα μπορούσε να θεωρηθεί αναπόφευκτη, αν όχι εύλογη. Η πολυνομία γενικότερα αποτελεί ένα διεθνές φαινόμενο και δεν αφορά αποκλειστικά την Ελλάδα.

Βασικό κριτήριο για την αύξηση των δημοσίων εσόδων στην Ελλάδα αποτελεί και η ύπαρξη μιας φορολογικής διοίκησης ικανής τόσο στην απονομή φορολογικής δικαιοσύνης όσο και αποτελεσματική σχετικά με τις φορολογικές εισπράξεις. Η φορολογική διοίκηση στην Ελλάδα βάσει της Ευρωπαϊκής Επιτροπής (2014) κατάφερε σημαντική πρόοδο όσον αφορά το Φόρο Προστιθέμενης Αξίας, την αντιμετώπιση φαινομένων απάτης και την αναθεώρηση του νομικού πλαισίου.

Τα τελευταία χρόνια ωστόσο, μετά την εμφάνιση της οικονομικής ύφεσης στη χώρας μας, και με την ύπαρξη της Ανεξάρτητης Αρχής Δημοσίων Εσόδων, είναι εμφανέστατη η διαφορά μεταξύ παλαιότερων φορολογικών διοικήσεων και νεοτέρων. Η δράση της Α.Α.Δ.Ε. στηρίζεται την αμεσότερη επικοινωνία με τους φορολογούμενους, συμμορφώνοντας τους έτσι φορολογικά, με πιο σύγχρονο και γρήγορο τρόπο, καλλιεργώντας παράλληλα τη φορολογική συνείδησή τους. Επίσης είναι προφανές πως η οργάνωση των ληξιπρόθεσμων οφειλών των φορολογουμένων γίνεται με ταχύτερο τρόπο. Η ύπαρξη πλέον μιας εκσυγχρονισμένης φορολογικής διοίκησης είναι ένα πολύ ενθαρρυντικό στοιχείο για τα κρατικά έσοδα και γενικότερα την οικονομία της χώρας, καθώς έτσι μπορούν να ξεπεραστούν σκόπελοι όπως για παράδειγμα αυτός της πολυνομίας και γραφειοκρατίας αλλά και κατ' επέκταση αυτός της φοροδιαφυγής και παραοικονομίας.

Για την αξιολόγηση της αποτελεσματικότητας της φορολογικής διοίκησης έχει δημιουργηθεί από διεθνείς οργανισμούς το TADAT (Tax Administration Diagnostic Assessment Tool). Εκτός από το εργαλείο αυτό, το οποίο χρησιμοποιείται από κρατικές αρχές και συμβούλους, έχει δημιουργηθεί και το PEFA (Public Expenditure and Financial Accountability), το οποίο διαφέρει από το TADAT καθώς αυτό έχει τη δυνατότητα να διενεργεί προβλέψεις με τη χρήση δεικτών για την αποδοτικότητα του συστήματος διαχείρισης δημοσίων εσόδων, αξιολογώντας κι αυτό παράλληλα την αποτελεσματικότητα της φορολογικής διοίκησης (Σαββαΐδου, 2016).

2.10.2 Παραοικονομία στην Ελλάδα

Το φορολογικό σύστημα είναι κρίσιμος παράγοντας επιρροής της φοροδιαφυγής γι' αυτό και οι φορολογούμενοι αντιδρούν ποικιλοτρόπως στην επιβολή των φόρων, νομίμως και μη.

Το θέμα της φοροδιαφυγής και φοροαποφυγής συμπεριλαμβάνει πολλές διαστάσεις και προβλήματα. Η κλασική διάκριση μεταξύ φοροαποφυγής και φοροδιαφυγής αποδίδεται στον Oliver Wendell Holmes, ο οποίος ανέφερε ότι όταν ο νόμος θέτει ένα όριο, μία περίπτωση είναι είτε εντός είτε εκτός αυτού. Εφόσον η περίπτωση βρίσκεται εντός ορίων το υποκείμενο επωφελείται τα μέγιστα στα πλαίσια του νομικά επιτρεπτού. Αντιθέτως, όταν μία περίπτωση χαρακτηρίζεται ως διαφυγή, υπονοείται ότι υπερβαίνει το νομοθετικό όριο. Ως αποτέλεσμα, το ξεχωριστό χαρακτηριστικό της φοροδιαφυγής είναι η παρανομία.

Σε σύνδεση με όσα αναφέρθηκαν πιο πάνω η φοροδιαφυγή ευνοείται από την πολυπλοκότητα του συστήματος (Richardson, 2006) και τους υψηλούς φορολογικούς

συντελεστές (Alm et al., 1993). Οι υψηλοί φορολογικοί συντελεστές ενισχύουν την τάση των φορολογουμένων για διαφυγή εξαιτίας του περιορισμού του διαθέσιμου εισοδήματός τους. Εκτός όμως των υψηλών φορολογικών συντελεστών επίδραση στη φορολογική συνείδηση των φορολογουμένων έχει η γενικότερη δομή του φορολογικού συστήματος, σύμφωνα με τους (Allingham & Sandmo, 1972 και GIZ, 2010). Επισημαίνεται επίσης από τους Torgler και Schneider (2007a) ότι όσο υψηλότερο είναι το επίπεδο της φορολογικής συνείδησης αλλά και θεσμικής ποιότητας, τόσο μικρότερη η παραοικονομία. Με τον όρο “φορολογική συνείδηση” αναφερόμαστε στην επιθυμία των φορολογούμενων να καταβάλλουν φόρους.

Στην Ελλάδα το μέγεθος της παραοικονομίας κυμαίνεται σε υψηλά επίπεδα, με το Δημόσιο να στερείται σημαντικά ποσά εσόδων και να κατανέμει λόγω αυτού δυσανάλογα τα φορολογικά βάρη μεταξύ των φορολογουμένων. Οι επιχειρήσεις που φοροδιαφεύγουν στη χώρα μας είναι μικρές κυρίως και μη ανταγωνιστικές, επιβιώνοντας μέσα από τη φοροδιαφυγή χωρίς να είναι εύκολος ο εντοπισμός τους, σε αντίθεση με μεγαλύτερες και εξωστρεφείς επιχειρήσεις οι οποίες δεν εμφανίζουν ίδιες πιθανότητες φοροδιαφυγής (Ράπανος & Καπλάνογλου, 2014).

Σε ομιλία τους στη διάρκεια του 14ου Athens Tax Forum του Ελληνο-Αμερικανικού Επιμελητηρίου οι κ.κ. Στέφανος Μήτσιος, Επικεφαλής Φορολογικού Τμήματος, και Γιάννης Ζαχαριάδης, Επικεφαλής Τμήματος Οικονομικών Αναλύσεων, της Ernst & Young Ελλάδος (2018), ανέπτυξαν ότι, στις άμεσες συνέπειες του φαινομένου της παραοικονομίας, πέραν των αρνητικών επιπτώσεων για τη δημοσιονομική πολιτική και το κοινωνικό κράτος, πρέπει να προσθέσει κανείς τη μείωση της εμπιστοσύνης στο φορολογικό σύστημα, το υψηλότερο κόστος για το κράτος και τις επιχειρήσεις, τη στρέβλωση του ανταγωνισμού, τους κινδύνους για τους καταναλωτές, αλλά και την αυξημένη πιθανότητα για εκμετάλλευση των εργαζομένων. Έτσι, η παραοικονομία δημιουργεί έναν φαύλο κύκλο αναποτελεσματικότητας της δημοσιονομικής πολιτικής. Από την έναρξη της κρίσης το 2009 μέχρι σήμερα και ενώ η έκταση της παραοικονομίας ως ποσοστό του ΑΕΠ στην Ε.Ε. μειώθηκε από 19,2% σε 16,7%, στη χώρα μας αυξήθηκε δραματικά από το 23,2% στο 28,4% το 2012, οπότε και άρχισε να μειώνεται για να φτάσει στο 26,5% το 2015. Για το διάστημα 2004-2015, η χώρα μας βρισκόταν στην τέταρτη θέση μεταξύ των ευρωπαϊκών χωρών ως προς την έκταση της παραοικονομίας. Αυτό δεν είναι τυχαίο, δεδομένου ότι η Ελλάδα βρισκόταν το 2016 στην έκτη υψηλότερη θέση ως προς τη μέση συνολική φορολογική επιβάρυνση μιας τετραμελούς οικογένειας, με ποσοστό 38,2% του εισοδήματος, έναντι 28,6% μέσου όρου των χωρών του ΟΟΣΑ.

Τέλος σύμφωνα με τον McGee (2006), η φοροδιαφυγή αποτελεί εξ ορισμού παράνομη δραστηριότητα και συνεπάγεται επιβολή ανάλογης τιμωρίας στο άτομο που τη διαπράττει, ενώ οι (Alliman & Sandmo, 1972) αναφέρουν ότι όσο μεγαλύτερη είναι η πιθανότητα φορολογικού ελέγχου καθώς και η επιβαλλόμενη ποινή, τόσο μεγαλύτερη είναι η φορολογική συμμόρφωση.

2.11 Αρχές φορολογικού δικαίου

Η φορολογική δικαιοσύνη, δηλαδή ο δίκαιος καταμερισμός των φορολογικών βαρών στους πολίτες, αποτελεί το βασικότερο αντικείμενο της φορολογικής πολιτικής. Με σκοπό τη διασφάλιση της φορολογικής δικαιοσύνης, απαραίτητη είναι η διαμόρφωση της φορολογικής πολιτικής η οποία θα ασκηθεί με βάσει τις αρχές της οριζόντιας και κάθετης φορολογικής ισότητας. Με την οριζόντια φορολογία οι πολίτες που βρίσκονται κάτω από τις ίδιες συνθήκες έχουν την ίδια φορολογική μεταχείριση. Από την άλλη, με την κάθετη φορολογία δεν αντιμετωπίζονται φορολογικά όλοι οι πολίτες το ίδιο καθώς οι συνθήκες μεταξύ τους διαφέρουν. Κατά συνέπεια των παραπάνω, θα πρέπει να επισημανθεί ότι γεννάται το πρόβλημα του να καθορίσει κανείς πότε οι πολίτες βρίσκονται κάτω από τις ίδιες συνθήκες για φορολογικούς σκοπούς και πότε όχι (Γεωργακόπουλος, 2012).

Ως κριτήριο δίκαιης κατανομής των φορολογικών βαρών στους πολίτες, έχουν αναπτυχθεί δύο θεωρίες, αυτή της φοροδοτικής ικανότητας, και αυτή της θεωρίας του ανταλλάγματος.

Με τη θεωρία του ανταλλάγματος, υποστηρίζεται ότι οι πολίτες πρέπει να φορολογούνται με τον ίδιο τρόπο και επομένως με τον ίδιο συντελεστή σε περίπτωση ισότιμης ωφέλειας από δημόσια αγαθά. Πιο συγκεκριμένα όταν δύο πολίτες αποκομίζουν το ίδιο όφελος από τη δραστηριότητα του Δημοσίου, πρέπει να έχουν την ίδια φορολογική μεταχείριση και όταν αποκομίζουν διαφορετικό όφελος πρέπει να έχουν διαφορετική φορολογική μεταχείριση. Δηλαδή σύμφωνα με τη θεωρία του ανταλλάγματος, κάθε πολίτης πρέπει να καταβάλει φόρο ανάλογο με το όφελος που αποκομίζει από το Δημόσιο, γεγονός το οποίο γεννά το πρόβλημα καθορισμού του επιπέδου της ωφελιμότητας των δημόσιων αγαθών για κάθε πολίτη.

Βάσει της θεωρίας της φοροδοτικής ικανότητας, τα φορολογικά βάρη των πολιτών επιμερίζονται ανάλογα με την οικονομική κατάσταση του κάθε πολίτη. Ως επί το πλείστον επικρατούσα και δικαιότερη είναι η κατανομή των φόρων σύμφωνα με τη φοροδοτική ικανότητα και όχι με το όφελος που έχει κάθε πολίτης από το Δημόσιο.

2.12 Δείκτες φοροδοτικής ικανότητας

Η σχέση φοροδοτικής ικανότητας και φορολογικής δικαιοσύνης είναι άμεση, καθώς έτσι επιτυγχάνεται έμμεσα αναδιανομή του εισοδήματος μεταξύ των διαφορετικών εισοδηματικών τάξεων. Όπως αναφέρθηκε και πιο πάνω το φορολογικό βάρος πρέπει να κατανέμεται στους πολίτες ανάλογα με τις οικονομικές τους δυνάμεις και όχι ανάλογα με τα ωφελήματα τα οποία παίρνουν από το κράτος. Η θεωρία της φοροδοτικής ικανότητας έχει γνωρίσει μεγαλύτερη ανταπόκριση, από αυτή του ανταλλάγματος. Τα φορολογικά βάρη κατανέμονται συνεπώς στους πολίτες βάσει της φοροδοτικής ικανότητας του καθενός.

Η φοροδοτική ικανότητα του καθενός ορίζεται με βάση κάποιους δείκτες. Δείκτες και παράγοντες οι οποίοι μετρούν το μέγεθος της φοροδοτικής ικανότητας κάθε πολίτη είναι η περιουσία και το εισόδημά του (Φινοκαλιώτης, 2014). Συνεπώς κάποιος με μεγάλη περιουσία και μεγάλο εισόδημα έχει και μεγαλύτερη φοροδοτική ικανότητα από κάποιον άλλο με μικρότερο εισόδημα και περιουσία.

Με την προοδευτική φορολογία η φοροδοτική ικανότητα εκφράζεται καλύτερα, γι' αυτό το λόγο στις ανεπτυγμένες χώρες επικρατεί κυρίως η προοδευτική φορολογία με όσο το δυνατό περισσότερα κλιμάκια και συντελεστές φορολόγησης. Ως προοδευτικός φόρος λογίζεται ο φόρος όπου το ποσοστό του δεν παραμένει το ίδιο, όπως στον αναλογικό φόρο, αλλά αυξάνεται προοδευτικά εφόσον αυξάνεται και το ποσό της φορολογητέας ύλης.

Εκτός όμως της περιουσίας και του εισοδήματος ως αντικειμενικοί δείκτες φοροδοτικής ικανότητας και βάσεις φορολόγησης των πολιτών, είναι δυνατόν να αποτελεί αντικειμενικό δείκτη και η κατανάλωση - δαπάνη, ως εξωτερική της οικονομικής δύναμης του φορολογουμένου (τεκμήρια). Ως δείκτης της φοροδοτικής ικανότητας, νοείται το καθαρό εισόδημα, δηλαδή αυτό που προκύπτει μετά την αφαίρεση των δαπανών απόκτησής του (Κοψιαύτης, 2016). Αξίζει να σημειωθεί ότι ο Δράκος (1979) αναφέρει πως η κατανάλωση δεν αποτελούσε ακριβή και κατά συνέπεια αξιόπιστο δείκτη ευημερίας και φοροδοτικής ικανότητας ενός ατόμου, εκείνη τη χρονική περίοδο. Αυτό άλλαξε τα επόμενα χρόνια με την καλύτερη οργάνωση της Δημόσιας Διοίκησης και θεσμοθέτηση των φορολογικών τεκμηρίων.

Η αρχή της φοροδοτικής ικανότητας καθιερώθηκε για πρώτη φορά με τις διατάξεις της διακήρυξης των δικαιωμάτων του ανθρώπου και του πολίτη του έτους 1789 της Γαλλίας, με την αναφορά ότι ο φόρος πρέπει να κατανέμεται ισομερώς στους πολίτες ανάλογα με τις οικονομικές τους δυνάμεις. Έκτοτε πολλά συντάγματα συμπεριέλαβαν ανάλογη διάταξη, με

το Σύνταγμα της Ελλάδος του 1975 να το περιλαμβάνει εξ ίσου με την παράγραφο 5 του άρθρου 4, όπου ορίζεται ότι: «Οι Έλληνες πολίτες συνεισφέρουν αδιακρίτως στα δημόσια βάρη ανάλογα με τις δυνάμεις τους» (Κοψιάτης, 2016).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ ΚΑΙ ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ

3.1 Ιστορική αναδρομή στην Ε.Ε.

Η φορολογική πολιτική ενός κράτους έχει άμεση σχέση με την οικονομική πολιτική που έχει επιλέξει να ακολουθήσει το κράτος αυτό. Αν και η φορολογική πολιτική διαφέρει από κράτος σε κράτος, σκοπός της Ευρωπαϊκής Ένωσης για τα κράτη-μέλη της, είναι η εξασφάλιση ευημερίας και συνεχούς οικονομικής ανάπτυξης, δια μέσου ενός γενικότερου οικονομικού πλαισίου και πολιτικής. Αυτή διαφέρει από κράτος σε κράτος και αυτό συμβαίνει διότι διαφέρουν και οι δημόσιες ανάγκες που πρέπει να καλυφθούν σε καθένα από αυτά. Η φορολογική πολιτική είναι αυτή χάρη στην οποία συγκεντρώνεται για το κράτος το μεγαλύτερο ποσοστό εσόδων. Έτσι, η Ευρωπαϊκή Ένωση θέτει κάποιους βασικούς άξονες άσκησης φορολογικής πολιτικής βάσει των οποίων πρέπει να συντονίζονται όλα τα κράτη μέλη. Ωστόσο, υπάρχουν λεπτομέρειες σε κάθε φορολογικό σύστημα οι οποίες διαμορφώνονται από την κάθε κυβέρνηση. Άλλωστε κάθε κράτος είναι υπεύθυνο για τη φορολογική στρατηγική του, με την Ε.Ε. να έχει περισσότερο εποπτικό ρόλο, με τη δυνατότητα όμως υποβολής προτάσεων και διατύπωσης συστάσεων, με σκοπό τη βελτίωση των αποτελεσμάτων σε συλλογικό ευρωπαϊκό επίπεδο. Επειδή λοιπόν κάθε κράτος έχει ως στόχο τη βέλτιστη έκβαση του φορολογικού συστήματός του, αυτή η σύγκλιση των ανισοτήτων είναι ένα αρκετά δύσκολο έργο (Hansson and Olofsdotter, 2013).

Ο Mitchell (2004) αναφέρει ότι με τον όρο φορολογική εναρμόνιση νοείται η προσπάθεια για επίτευξη ενός κοινού επιπέδου φορολογίας από τα κράτη, με απώτερο σκοπό την καταπολέμηση της διπλής φορολόγησης.

Επίσης, ο Bernardi (2003) επιχειρηματολογώντας υπέρ της φορολογικής ευρωπαϊκής εναρμόνισης, επισημαίνει αρχικά ότι προκειμένου να επιτευχθεί σύγκλιση, απαιτείται να βρεθεί ένα κοινό φορολογικό πλαίσιο φορολογικού συστήματος.

Με σκοπό λοιπόν, τη φορολογική εναρμόνιση των εθνικών συστημάτων της ευρωπαϊκής κοινότητας, η Ε.Ε. στοχεύει στην αποτροπή των δυσμενών επιπτώσεων στον ανταγωνισμό από την ύπαρξη διαφορετικών συντελεστών στα κράτη μέλη, στην έμμεση φορολογία, όπως είναι ο ΦΠΑ και οι ειδικοί φόροι κατανάλωσης, στην αποφυγή της φοροδιαφυγής αλλά και στην αποφυγή διπλής φορολόγησης των πολιτών, φυσικών ή νομικών προσώπων της κοινότητας μέσα από τη σύναψη διμερών συμφωνιών μεταξύ των κρατών μελών. Επίσης, στοχεύει στην αποφυγή του φορολογικού ανταγωνισμού, και της μετακίνησης των επιχειρήσεων εντός της κοινότητας για την εξεύρεση ευνοϊκότερων φορολογικών καθεστώτων, αφού μπορεί να στρεβλώσουν τις φορολογικές δομές των κρατών,

καθώς επίσης σύμφωνα με τους Kellermann & Kammer (2009) από τη μεριά των επιχειρήσεων θα δοθεί μεγαλύτερη βαρύτητα σε πιο ουσιαστικούς παράγοντες λειτουργίας τους, άποψη η οποία υποστηρίζεται και από τον Rohac (2006). Τέλος στοχεύει στην επίτευξη ισοσκελισμένων προϋπολογισμών από τα κράτη μέλη, δηλαδή να μην παρουσιάζουν δημοσιονομικό έλλειμμα ανώτερο του 3% του ΑΕΠ για τη διατήρηση του πληθωρισμού σε σταθερά επίπεδα.

Η προσπάθεια αυτή για μια ενιαία οικονομικά Ευρώπη με συνεργασία των κρατών, φαίνεται να ξεκινά λίγα χρόνια μετά τον Β΄ παγκόσμιο πόλεμο, καθώς οι οικονομίες των κρατών τότε ήταν εξαρθρωμένες. Έτσι σε πρώτο στάδιο το 1948 ιδρύεται ο Οργανισμός Ευρωπαϊκής Οικονομικής Συνεργασίας γνωστός από το 1961 και έπειτα ως Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης (Ο.Ο.Σ.Α.). Το 1950, η Ευρωπαϊκή Κοινότητα Άνθρακα και Χάλυβα (Ε.Κ.Α.Χ.), αρχίζει να ενώνει οικονομικά και πολιτικά τις ευρωπαϊκές χώρες, με στόχο την εξασφάλιση διαρκούς ειρήνης και οικονομικής ανάπτυξης. Τα έξι ιδρυτικά κράτη μέλη είναι το Βέλγιο, η Γαλλία, η Δ. Γερμανία, η Ιταλία, το Λουξεμβούργο και οι Κάτω Χώρες. Τη δεκαετία του 1950 κυριαρχεί ο ψυχρός πόλεμος μεταξύ Ανατολής και Δύσης. Στις 25 Μαρτίου του 1957, με τη Συνθήκη της Ρώμης ιδρύεται η Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα (Ε.Ο.Κ.) ή «Κοινή Αγορά», από τις αντιπροσωπείες των κρατών μελών της ΕΚΑΧ (Βέλγιο, Δυτική Γερμανία, Γαλλία, Ιταλία, Λουξεμβούργο και Ολλανδία). Με την ίδρυσή της Ε.Ο.Κ., τα κράτη μέλη εκχώρησαν το κυριαρχικό δικαίωμα της δασμολογικής πολιτικής, το οποίο περιήλθε στη δικαιοδοσία των οργάνων της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας (www.europa.eu).

Ένα γεγονός το οποίο άλλαξε το ρου της ιστορίας υπήρξε η πτώση του τοίχους του Βερολίνου στο 1989, καθώς με αυτόν τον τρόπο ολοκληρώθηκε το άνοιγμα των συνόρων της Ανατολικής Γερμανίας και η ένωση πλέον Δυτικής και Ανατολικής Γερμανίας σηματοδοτώντας την εθνική της ολοκλήρωση. Το γεγονός αυτό αποτέλεσε ιστορικό ορόσημο, καθώς είχε πολιτικές και οικονομικές προεκτάσεις ακόμη και σε παγκόσμιο επίπεδο, με τις Η.Π.Α. να υποστηρίζουν την κίνηση αυτή σε προέκταση αποδυνάμωσης του τότε Ανατολικού Μπλοκ (πρώην Ε.Σ.Σ.Δ.). Δράττοντας της ευκαιρίας της ένωσης, η Ε.Ο.Κ. το 1990 έμμεσα πρόσθεσε ακόμα ένα κράτος μέλος ή σε διαφορετική διατύπωση επέκτεινε την ευρωπαϊκή δυναμική της. Μετά την πτώση του τοίχους υπήρξαν προβλήματα ανισοτήτων οικονομικής φύσεως μεταξύ Δυτικής και Ανατολικής Γερμανίας καθώς η πρώτη ήταν σαφώς πιο ανεπτυγμένη, με την ανεργία σε χαμηλότερα επίπεδα. Στην προσπάθεια εξομάλυνσης αυτών των ανισοτήτων και ανασυγκρότησης του ανατολικού τμήματος το κόστος για την Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας ήταν μεγάλο, με την Ε.Ε. να μην αναλαμβάνει

μέρος σε αυτό. Τα θετικά βέβαια της ενοποίησης ήταν η ισχυροποίηση και ανοδική πορεία του γερμανικού μάρκου διαχρονικά, καθώς και η αύξηση των εμπορικών πλεονασμάτων βοηθώντας έτσι τη Γερμανία, όπως την γνωρίζουμε σήμερα, να έχει ίσως το σημαντικότερο ρόλο στην οικονομική και πολιτική κατάσταση της Ευρώπης.

Κομβικής σημασίας για την εύρυθμη λειτουργία της ενιαίας αγοράς, θέτοντας παράλληλα και τα θεμέλια για την Οικονομική Νομισματική Ένωση, υπήρξε στη συνέχεια η Συνθήκη του Μάαστριχτ το 1992. Με τη συνθήκη αυτή θεσμοθετήθηκαν κριτήρια για τις υποψήφιες προς ένταξη χώρες, η αποσαφήνιση των οποίων ολοκληρώθηκε από τα Ευρωπαϊκά Συμβούλια της Κοπεγχάγης και της Μαδρίτης το 1993 και το 1995 αντίστοιχα (Βοσκόπουλος, 2009).

Με την Ελλάδα να αποτελεί μέλος της Ε.Ε. από το 1981 και με την πάροδο των χρόνων, η Ευρωπαϊκή Ένωση με συνεχή εξέλιξη και ολοένα περισσότερες χώρες να την απαρτίζουν, συμπεριλαμβανομένων και χωρών της πρώην Ε.Σ.Σ.Δ. όπως η Εσθονία, η Λετονία και η Λιθουανία, στις αρχές του 21^{ου} αιώνα, με διαρκή επαναπροσδιορισμό των αρμοδιοτήτων της και κατευθυντηρίων γραμμών της, έφτασε στη σημερινή ισχυρή μορφή της.

3.2 Άμεση και Έμμεση φορολογία στην Ε.Ε.

Η φορολογική πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης εστιάζει στη θέσπιση προτύπων και κοινών πρακτικών μεταξύ των κρατών μελών με βασικότερο σκοπό την πάταξη της φοροδιαφυγής. Πιο συγκεκριμένα, η άμεση αλλά και έμμεση φορολόγηση αποτελούν εκείνους τους πυλώνες βάσει των οποίων χαράσσεται αυτή η κοινή ευρωπαϊκή φορολογική πολιτική, με τα κράτη μέλη να εναρμονίζουν τις φορολογικές τους πρακτικές.

Άμεση Φορολόγηση

Νομοθετικά, η άμεση φορολόγηση αποσκοπεί στη μεγαλύτερη εναρμόνιση των νομοθεσιών των κρατών μελών της ΕΕ, βελτιώνοντας έτσι τη λειτουργία της εσωτερικής αγοράς της, πατάσσοντας παράλληλα τη φοροδιαφυγή. Με βάση την αρχή της επικουρικότητας τα κράτη μέλη της ΕΕ έχουν την ελευθερία λήψης αποφάσεων σχετικών με την άμεση φορολογία, με το γνώμονα όμως πάντα συμφωνίας των αποφάσεων αυτών με τις βασικές ελευθερίες της Ευρωπαϊκής Κοινότητας. Οι άμεσοι φόροι είχαν ανοδική πορεία με έμφαση στο φόρο εισοδήματος των φυσικών προσώπων και των κερδών των επιχειρήσεων.

Αν και υπήρξαν προσπάθειες μελέτης του τρόπου με τον οποίο η φορολογία επιδρά στην ανταγωνιστικότητα των επιχειρήσεων τη δεκαετία του '60 σε ευρωπαϊκό επίπεδο, η

δημιουργία ενός κοινού φορολογικού πλαισίου εκείνη την εποχή δεν επετεύχθη. Προκειμένου να εξαλειφθούν εμπόδια διασυνοριακής συνεργασίας μεταξύ των επιχειρήσεων, το 1990 εκδόθηκαν δύο οδηγίες από την ΕΕ.

Η μία οδηγία αφορούσε τις συγχωνεύσεις των εταιρειών αλλά και τη μείωση των φορολογικών εκείνων μέτρων τα οποία εμπόδιζαν την αναδιάρθρωση εταιρειών από διάφορα κράτη μέλη, ενώ η δεύτερη οδηγία αφορούσε την εξάλειψη της διπλής φορολόγησης των κερδών των μητρικών και θυγατρικών εταιρειών (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2016). Το 1996 υιοθετήθηκε από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή νέα προσέγγιση για τη φορολογία των επιχειρήσεων, ενώ το 1998 εγκρίθηκε κώδικας δεοντολογίας. Σε συνέχεια των παραπάνω, συγκροτήθηκε επίσης μία ομάδα δεοντολογίας προκειμένου να ερευνηθούν περιπτώσεις αθέμιτης φορολογίας επιχειρήσεων. Το 2000 διαπιστώθηκε ότι πολλά από τα θέματα που επηρέαζαν αρνητικά τις επιχειρήσεις αφορούσαν την προσαρμογή αυτών σε διαφορετικά ρυθμιστικά καθεστάτα στην εσωτερική αγορά. Γι' αυτό και η Ευρωπαϊκή Επιτροπή προχώρησε σε προτάσεις προσέγγισης για τη δημιουργία μιας ενιαίας βάσης, όπου θα υπολογίζονταν οι φόροι για τις δραστηριότητες των εταιρειών στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Τα τελευταία χρόνια αντιμετωπίζονται φορολογικά κενά τα οποία οφείλουν την ύπαρξή τους στη διαφορετικότητα των εθνικών συστημάτων φορολόγησης, καταπολεμώντας έτσι συνεχώς τη φοροαποφυγή των επιχειρήσεων (Δριτσάκη, 2005).

Έμμεση Φορολόγηση

Αντίθετα, στην έμμεση φορολόγηση, το νομοθετικό πλαίσιο της ΕΕ είναι αυστηρότερο ώστε να επιτευχθεί η εναρμόνιση μεταξύ των κρατών μελών. Η έμμεση φορολόγηση στα πλαίσια της ΕΕ, εστιάζει στο φόρο προστιθέμενης αξίας (ΦΠΑ) και τους ειδικούς φόρους κατανάλωσης. Ο στόχος της έμμεσης φορολόγησης στην Ευρωπαϊκή κοινότητα φαίνεται να είναι διττός. Συγκεκριμένα, επιδιώκεται και είναι φυσικά επιθυμητή η ύπαρξη ανταγωνισμού μεταξύ των κρατών με διαφορετικά εθνικά φορολογικά συστήματα, αν και σε περιπτώσεις, όπου κάποιο κράτος μέλος εμφανίζει ραγδαία αύξηση λόγω της διαφορετικότητας των φορολογικών συντελεστών σε σύγκριση με το γενικότερο σύνολο των υπόλοιπων κρατών μελών, η ΕΕ επιδιώκει την εξομάλυνση τέτοιων συνθηκών με απώτερο σκοπό τη φορολογική σύγκλιση και εναρμόνιση μεταξύ των κρατών.

Ιδιαίτερα ενδιαφέρουσα και σημείο προβληματισμού αποτελεί η αναφορά των Halkos & Kygiazis (2006) οι οποίοι πιστεύουν ότι το ερώτημα σχετικά με τη φορολογική εναρμόνιση θα έπρεπε να είναι “εάν θα πρέπει να επιβάλλεται από τα διοικητικά όργανα της Ε.Ε. (όπως το ευρωπαϊκό συμβούλιο) ή εάν θα έπρεπε να προκύψει μέσα από τη λειτουργία της ενιαίας αγοράς”.

Ο Φόρος Προστιθέμενης Αξίας (Φ.Π.Α.) αποτελεί το βασικότερο έμμεσο φόρο. Δεν είναι τυχαίο ότι ήταν ο πρώτος φόρος μαζί με τον ειδικό φόρο κατανάλωσης που εναρμονίστηκε το 1992 με τις ενιαίες ανάγκες της ευρωπαϊκής αγοράς. Το 1977 τα ευρωπαϊκά κράτη, στο πλαίσιο εξάλειψης προβλημάτων και στρεβλώσεων λόγω ανταγωνισμού εξαιτίας της διαφορετικής φορολόγησης στην προμήθεια αγαθών από άλλες χώρες, συμφώνησαν στη δημιουργία ενός κοινού πλαισίου φορολογίας αγαθών και υπηρεσιών μεταξύ των χωρών, με τον Φ.Π.Α. να πρωταγωνιστεί. Μετά το 1992, ιδιώτες μιας άλλης χώρας μπορούν να προχωρούν σε αγορές με καθεστώς Φ.Π.Α. της χώρας από την οποία πραγματοποιούν τις αγορές (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2016). Πρέπει τέλος να επισημανθεί ότι μετά τη δημιουργία της Ο.Ν.Ε. το 2001, οι αγορές μεταξύ εταιρειών από χώρες της ΕΕ, δεν επιβαρύνονται με φόρο προστιθέμενης αξίας καθώς κάτι τέτοιο σε μια ενωμένη οικονομικά, φορολογικά και νομισματικά Ευρώπη δεν έχει νόημα, δίνοντας έτσι ένα ακόμα κίνητρο για μεγαλύτερη ανάπτυξη και κινητικότητα στην αγορά εντός ευρωπαϊκών συνόρων, πάντα στο πλαίσιο της οικονομικής και φορολογικής εναρμόνισης και ομοιογένειας. Βέβαια, ο Φ.Π.Α. υφίσταται σε κάθε κράτος μέλος στην εσωτερική αγορά, αλλά και μεταξύ τους τα κράτη προχωρούν σε συμψηφισμό αυτού για τις αγορές αγαθών και υπηρεσιών οι οποίες γίνονται μεταξύ τους ανεξάρτητα αν ο φόρος δεν επιβάλλεται στις εταιρείες τη στιγμή της αγοράς, περισσότερο για ελεγκτικούς και διαχειριστικούς σκοπούς.

Από τη δεκαετία του 80', τα κράτη μέλη επέβαλαν φόρο συγκέντρωσης κεφαλαίου στις πράξεις για τις κεφαλαιουχικές εταιρείες της τάξης του 1%. Ιδιαίτερα σημαντικός, ο φόρος συγκέντρωσης κεφαλαίου όπως είναι γνωστός στην Ελλάδα, εφαρμόζεται σύμφωνα με συγκεκριμένες διατάξεις και ανάλογα την περίπτωση. Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι ότι μια ατομική επιχείρηση δεν οφείλει να καταβάλει φόρο συγκέντρωσης κεφαλαίου στην περίπτωση μετατροπής αυτής σε κεφαλαιουχική εταιρεία ή ακόμα στην συγχώνευση δύο εταιρειών.

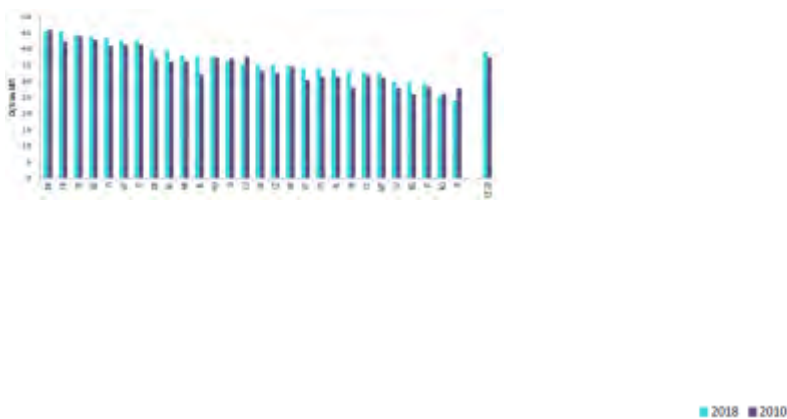
3.3 Φόροι στην Ε.Ε.

Οι φόροι στην Ευρώπη τα τελευταία χρόνια εμφανίζουν συνεχή αύξηση, αν και η οικονομική κρίση ακόμη απασχολεί την ευρωπαϊκή κοινότητα παράλληλα με την έλλειψη επενδύσεων. Έτσι, σύμφωνα με τα παραπάνω κάθε άλλο παρά παράλογη είναι η στάση των ευρωπαίων πολιτών τα τελευταία χρόνια ζητώντας από τους ηγέτες των κρατών μελών να δώσουν περισσότερη έμφαση στην κοινωνική δικαιοσύνη. Οι κοινωνικές εισφορές αποτελούν το μεγαλύτερο κομμάτι των εισφορών στην Ε.Ε. Ο φορολογικός συντελεστής για τα φυσικά

και νομικά πρόσωπα τις τελευταίες δύο δεκαετίες αυξήθηκε σημαντικά. Σχετικά με την κατανάλωση ο φορολογικός συντελεστής ακολούθησε σταθερή πορεία ενώ ο φορολογικός συντελεστής για το κεφάλαιο μειώθηκε.

Στο Διάγραμμα 5 απεικονίζεται ενδεικτικά η συνολική φορολογική επιβάρυνση στις χώρες της Ε.Ε. ως ποσοστό του ΑΕΠ της εκάστοτε χώρας, για τα έτη 2010 και 2018, ενώ είναι διακριτή η αύξηση της φορολογικής επιβάρυνσης σχεδόν στο σύνολο των χωρών μελών στην πάροδο των ετών.

Διάγραμμα 5 - Συνολική φορολογική επιβάρυνση στις χώρες της Ε.Ε. ως ποσοστό του ΑΕΠ.

Πηγή: Ευρωπαϊκή Επιτροπή, AMECO.

Επίσης στο Διάγραμμα 6, παρουσιάζονται τα φορολογικά έσοδα κάθε χώρας της Ευρωπαϊκής Ένωσης σε βασικές κατηγορίες φορολόγησης ως ποσοστό του Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος για το 2017.

Διάγραμμα 6 - Ανάλυση φορολογικών εσόδων των χωρών της Ε.Ε. σε βασικές κατηγορίες φορολόγησης ως ποσοστό του ΑΕΠ.

Πηγή: Eurostat (gov_10a_taxag)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

ΒΑΣΙΚΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΜΕΓΕΘΗ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΟ ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ

4.1 Βασικά οικονομικά μεγέθη σε σχέση με το φορολογικό σύστημα

Η φορολογική πολιτική μπορεί να θεωρηθεί ως η απαραίτητη συνιστώσα της ανάπτυξης και του σχεδιασμού των οικονομικών πολιτικών για κάθε χώρα προκειμένου να διατηρηθεί και να βελτιωθεί η ανταγωνιστικότητα και η ανάπτυξή της σε διεθνές επίπεδο. Σήμερα, με το εξαιρετικά μεταβαλλόμενο περιβάλλον, η διάρθρωση του φορολογικού συστήματος πρέπει να είναι ανταγωνιστική, ώστε να προσελκύει κεφάλαια, εξειδικευμένο έργο και τεχνολογία, τα οποία αποτελούν βασικά στοιχεία για τη μεγιστοποίηση της οικονομικής ανάπτυξης. Αρκετές μελέτες έχουν δείξει ότι η διάρθρωση της φορολογίας μπορεί να έχει σημαντική επίδραση στον πραγματικό τομέα της οικονομίας και ότι η φορολογική πολιτική μπορεί επομένως να αποτελέσει σημαντικό εργαλείο για την προώθηση της αποταμίευσης, των επενδύσεων και της οικονομικής ανάπτυξης.

Ωστόσο, η θεωρητική βιβλιογραφία υποδηλώνει ότι η αυξημένη φορολογία και οι δημόσιες δαπάνες είναι πιθανό να είναι ένας σημαντικός παράγοντας που οδηγεί στην πτώση της ιδιωτικής αποταμίευσης, διότι μειώνει τόσο το κίνητρο για εξοικονόμηση όσο και το εισόδημα από το οποίο δημιουργούνται αποταμιεύσεις. Πολλά εμπειρικά ζητήματα σχετικά με τον προσδιορισμό της ιδιωτικής αποταμίευσης παραμένουν ανοικτά: ο όγκος της φορολογίας αυξήθηκε, οι ιδιωτικές αποταμιεύσεις μειώθηκαν, αλλά ο μηχανισμός με τον οποίο αυτό συνέβη δεν είναι απολύτως σαφής. Αυτή η γέφυρα μεταξύ θεωρίας και εμπειρικών στοιχείων έχει σημαντική επίπτωση στον σχεδιασμό μιας πολιτικής για την αύξηση των εθνικών αποταμιεύσεων, τη μείωση των πραγματικών επιτοκίων και την αύξηση των επενδύσεων.

Κατά τη δεκαετία του '90 αρκετές μελέτες εξέτασαν διάφορες πολιτικές που επηρεάζουν την οικονομική ανάπτυξη (Temple, 1999). Οι αιτίες της αργής οικονομικής ανάπτυξης και των υψηλών ποσοστών ανεργίας σε πολλές χώρες του ΟΟΣΑ από τα μέσα της δεκαετίας του '70 εξετάστηκαν όσον αφορά στην αύξηση της φορολογικής επιβάρυνσης και των δημόσιων δαπανών και ιδιαίτερα όσον αφορά στα χαρακτηριστικά

της φορολογίας που προκαλεί στρεβλώσεις στην οικονομική συμπεριφορά επηρεάζοντας αρνητικά τα κίνητρα για εργασία, εξοικονόμηση και επενδύσεις.

Μια άλλη διάσταση αφορά στην επίδραση της φορολογικής πολιτικής στην ανάπτυξη μέσω της προσέλκυσης ξένων άμεσων επενδύσεων (ΑΞΕ). Η εκτεταμένη βιβλιογραφία για το θέμα αυτό υποδηλώνει ότι οι άμεσες ξένες επενδύσεις θα μπορούσαν να αποτελέσουν σημαντικό παράγοντα για την ανάπτυξη, που αντισταθμίζει τις ενδεχόμενες αρνητικές επιπτώσεις που προκαλούνται από τις στρεβλώσεις των φόρων.

Οι στρεβλώσεις που προκαλούνται από τους φόρους εισοδήματος που επιβάλλονται στα φυσικά πρόσωπα επηρεάζουν την οικονομική συμπεριφορά τους. Η εκτεταμένη έρευνα δείχνει ότι ένας σημαντικός καθοριστικός παράγοντας της απόφασης για εργασία ή αναψυχή είναι η ελαστικότητα της εργασίας όσον αφορά στο διαθέσιμο εισόδημα και την ελαστικότητα της προσφοράς εργασίας από το εισόδημα που προκύπτει από την απασχόληση. Επιπλέον, οι φόροι εισοδήματος επηρεάζουν όχι μόνο την απασχόληση, αλλά και την εργασία, καθώς και την εκπαίδευση και τις επενδύσεις σε προσωπικές δεξιότητες.

Ένα άλλο επιχείρημα για το χαμηλό φόρο εισοδήματος υποδεικνύει ότι οι χαμηλοί φόροι αφήνουν περισσότερο εισόδημα για κατανάλωση που επεκτείνει την οικονομία και δημιουργεί απασχόληση. Με τη σειρά της, η απασχόληση δημιουργεί περισσότερα εισοδήματα, περισσότερη κατανάλωση, παραγωγή και επομένως απασχόληση και εισόδημα. Αυτό το επιχείρημα προέρχεται από το μοντέλο Keynes, σύμφωνα με το οποίο η κατανάλωση, οι επενδύσεις, οι δημόσιες δαπάνες, το πλεόνασμα των εξαγωγών και η πραγματική ζήτηση είναι οι βασικοί καθοριστικοί παράγοντες του εισοδήματος (Keynes, 1936).

Σε αυτό το πλαίσιο, η αύξηση του διαθέσιμου εισοδήματος, ιδίως των λιγότερο ικανοποιημένων, με μεγαλύτερη τάση κατανάλωσης, αυξάνει την αποτελεσματική ζήτηση και συνεπώς το εισόδημα. Από την άλλη πλευρά, ένα αντί επιχείρημα θα μπορούσε να είναι ότι λιγότεροι φόροι συνεπάγονται μικρότερο εισόδημα για τις κυβερνήσεις για να δαπανήσουν σε δημόσιες δαπάνες. Επιπλέον, είναι δυνατόν ένα μέρος της κατανάλωσης να διοχετευθεί στο εξωτερικό. Στην περίπτωση αυτή, η χώρα από την οποία φεύγει το εισόδημα επωφελείται λιγότερο.

Συνεπώς, μπορεί κανείς να υποθέσει ότι υπάρχει άμεση σχέση μεταξύ φορολογίας και αποταμίευσης. Υπάρχουν δύο βασικές προσεγγίσεις σχετικά με τα κίνητρα για εξοικονόμηση. Κάποιος μπορεί να προτείνει ότι υπάρχει στενή σχέση μεταξύ εισοδήματος και αποταμιεύσεων. Σύμφωνα με αυτό, οι αποταμιεύσεις και οι επενδύσεις εξισορροπούνται με τις μεταβολές στο εισόδημα.

Η φορολόγηση των αποταμιεύσεων μπορεί να προκαλέσει αύξηση της κατανάλωσης σήμερα και λιγότερο στο μέλλον, αλλά μπορεί επίσης να καταστήσει τους φορολογούμενους φτωχότερους και έτσι να οδηγήσει σε λιγότερη κατανάλωση σήμερα. Επιπλέον, οι εταιρείες που θα μπορούσαν να δανειστούν με χαμηλά επιτόκια ενδέχεται να μην επενδύσουν στη χώρα από την οποία προέρχονται οι αποταμιεύσεις αλλά σε άλλες χώρες. Ωστόσο, δεν υπάρχει αμφιβολία ότι οι φόροι είναι ένα σημαντικό βάρος, επειδή μειώνουν την επιστροφή ή / και αυξάνουν το κόστος της επιχειρηματικής δραστηριότητας. Οι χαμηλότερες αποδόσεις μειώνουν τη δυνατότητα των επιχειρήσεων να πραγματοποιούν επενδύσεις και να δημιουργούν θέσεις απασχόλησης. Αντίθετα, οι χαμηλοί φόροι τους επιτρέπουν να επεκτείνονται και να δημιουργούν ανάπτυξη (Barro, 1991).

Σίγουρα, αυτό το επιχείρημα έχει αρκετές αδυναμίες. Πρώτον, παραβλέπει το γεγονός ότι οι επιχειρήσεις μπορούν να μεταβιβάσουν μέρος του φόρου στους καταναλωτές ή στους εργαζόμενους, μειώνοντας τους μισθούς τους, με την ολοκλήρωση της αγοράς. Δεύτερον, οι επιχειρήσεις πρέπει να πληρώσουν για να χρηματοδοτήσουν την παραγωγή δημόσιων αγαθών και υπηρεσιών που χρησιμοποιούν και να μειώσουν το κόστος παραγωγής τους. Εάν οι φορολογικές μειώσεις οδηγούν σε μείωση των δημόσιων υπηρεσιών και των αγαθών τότε οι επιχειρήσεις ενδέχεται να χρειαστεί να δαπανήσουν περισσότερα για αυτές.

Υπό αυτή την έννοια, η δημόσια υποδομή είναι ένας σημαντικός παράγοντας παραγωγής, ο οποίος αν δεν υπάρχει, οι επιχειρήσεις πρέπει να δαπανήσουν περισσότερα για να τον αποκτήσουν. Για παράδειγμα, αν το εξειδικευμένο εργατικό δυναμικό βρίσκεται σε έλλειψη, θα πρέπει να δαπανά περισσότερα για την κατάρτιση και την εκπαίδευση. Εάν οι δημόσιες υποδομές δεν επαρκούν, τότε οι επιχειρήσεις που δεν επιθυμούν ή δεν μπορούν να τις παράγουν ιδιωτικά, μπορούν να εγκαταλείψουν τη χώρα.

Το συμπέρασμα είναι ότι οι χώρες με ανεπαρκή δημόσια υποδομή και φτωχές δημόσιες υπηρεσίες θα προσελκύσουν επενδύσεις χαμηλής προστιθέμενης αξίας (π.χ. επενδύσεις που δεν χρειάζονται ειδικές δεξιότητες). Αυτού του είδους η επένδυση προσφέρει λίγα από την άποψη της τεχνογνωσίας και των μισθών στο εργατικό δυναμικό.

Επιπλέον, υποστηρίζεται (Bartic, 1992) ότι η ανάπτυξη προωθείται με τη βελτίωση του επενδυτικού κλίματος και του εμπορίου (Thalassinos, 2007). Αυτό σημαίνει ότι η οικονομική ανάπτυξη προωθείται με τη βελτίωση των παραγόντων που συνθέτουν το επενδυτικό κλίμα και καθιστούν τη χώρα πιο ελκυστική για τις επενδύσεις.

Αυτοί οι παράγοντες είναι η ποιότητα της φυσικής και θεσμικής υποδομής, το φορολογικό περιβάλλον και άλλα οικονομικά μέτρα που υποστηρίζουν ή εμποδίζουν την επιχειρηματική συμπεριφορά. Εκτός από τα παραπάνω, ενώ τα φορολογικά κίνητρα ενδέχεται να επηρεάσουν θετικά το επενδυτικό κλίμα της χώρας, ενδέχεται να έχουν αρνητικό αντίκτυπο σε άλλους παράγοντες που επηρεάζουν την εικόνα της χώρας. Για παράδειγμα, η αποτελεσματικότητα των δημόσιων υπηρεσιών είναι ένας σημαντικός παράγοντας για την προσέλκυση επενδύσεων - ένας παράγοντας που μπορεί να υπονομευθεί από φορολογικά κίνητρα.

Οι χώρες με σχετικά χαμηλή εγκληματικότητα, δημόσιες υπηρεσίες υψηλής ποιότητας, υποδομές και σαφή δικαιώματα ιδιοκτησίας αποτελούν το καλύτερο επενδυτικό περιβάλλον για τις επιχειρήσεις. Εντούτοις, τα φορολογικά κίνητρα μπορεί να είναι χρήσιμα εάν στοχεύουν στην ενίσχυση των περιοχών με υψηλή ανεργία και χαμηλό εισόδημα ή επιχειρήσεων σε τομείς της οικονομίας, οι οποίοι έχουν υψηλή προστιθέμενη αξία. Από τα παραπάνω προκύπτει ότι ο συνολικός αντίκτυπος των φόρων στην ανάπτυξη είναι δύσκολο να προσδιοριστεί, καθώς οι φόροι επηρεάζουν πολλούς παράγοντες, καθένας από τους οποίους έχει διαφορετικό δυνητικό αντίκτυπο στην ανάπτυξη. Για παράδειγμα, η ποιότητα της κυβέρνησης και η ικανότητά της να χρησιμοποιεί παραγωγικά τα φορολογικά έσοδα, μπορεί να είναι ένας κρίσιμος παράγοντας που μετριάξει τις προαναφερθείσες σχέσεις.

Δεδομένης της προαναφερθείσας αβεβαιότητας και παρά ορισμένες αποδείξεις, η σχέση μεταξύ φορολογικής πολιτικής και ΑΕΠ, για την περίπτωση των χωρών της Ευρώπης και πιο συγκεκριμένα της Ελλάδας, μέχρι στιγμής δεν έχει διερευνηθεί.

Όσον αφορά την Ελλάδα, ο Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης (ΟΟΣΑ) ανέφερε ότι ο φορολογικός συντελεστής εταιρειών / επιχειρήσεων στην Ελλάδα εξακολουθεί να βρίσκεται σε «δυτικοευρωπαϊκό επίπεδο» 29%, ενώ ο μέσος όρος των κρατών μελών είναι 21,4%. Μόνο οι προηγμένες βιομηχανικά και οικονομικά χώρες όπως η Γαλλία (34,4%), η Γερμανία (29,8%) και το Βέλγιο (29,6%) έχουν υψηλότερα ποσοστά στην Ε.Ε. Αντιστρόφως, οι περιφερειακοί εταίροι της Ε.Ε, αλλά και ανταγωνιστές της, Βουλγαρία και της Ρουμανία που ασχολούνται με την επιχειρηματικότητα και την προσέλκυση επενδύσεων, διαθέτουν εταιρικούς φορολογικούς συντελεστές 10 και 16%. Έξω από την ΕΕ, αλλά δίπλα στην Τουρκία υπάρχει ποσοστό που φτάνει το 19%. Ένα άλλο «κορυφαίο σημείο» για την Ελλάδα είναι ότι σημείωσε τη μεγαλύτερη αύξηση των φόρων μεταξύ 2007 και 2017, ενώ στη διετία του 2016-17, η χώρα ήταν η έβδομη σε ό, τι αφορά τις συνολικές φορολογικές αυξήσεις παγκοσμίως (Naftemporiki, 2019).

Ένα πραγματικό «τσουνάμι» εξαπλώθηκε στη χώρα το 2016 από την κυβέρνηση Τσίπρα προκειμένου να εκπληρωθούν οι δημοσιονομικοί στόχοι, μέρος του τρίτου μνημονίου διάσωσης το 2015.

4.2 Προηγούμενες μελέτες και αναφορές

Οι χώρες έχουν πολύ διαφορετικές φιλοσοφίες σχετικά με τη φορολογία και πολύ διαφορετικές μεθόδους είσπραξης των εσόδων τους. Τις τελευταίες δεκαετίες, ορισμένες χώρες αύξησαν τη φορολογία αρκετά δραματικά, ενώ σε άλλες χώρες οι φορολογικοί συντελεστές παρέμειναν περίπου οι ίδιοι. Ορισμένες χώρες ενσωμάτωσαν το φόρο προστιθέμενης αξίας το 1960, ενώ άλλες απέκλιναν από τη φορολογία εταιρειών (ΗΠΑ).

Αν και η έρευνα στον τομέα των μεταβολών των φορολογικών συντελεστών δεν έχει αναλυθεί ευρέως στη βιβλιογραφία, σύμφωνα με τους Volkerink και DeHaan (1999), με το πρόσφατο ενδιαφέρον για τη θεωρία της ανάπτυξης και τις εναλλακτικές οικονομικές πολιτικές που μπορεί να οδηγήσουν σε οικονομική ανάπτυξη, οι ερευνητές επικέντρωσαν την προσοχή τους στην επίδραση των αλλαγών της φορολογικής πολιτικής στην οικονομική ανάπτυξη τόσο σε μικροοικονομικό όσο και σε μακροοικονομικό επίπεδο.

Δεν υπάρχει σαφής ένδειξη ότι το επίπεδο φορολογίας μαζί με άλλους παράγοντες που επηρεάζουν το ποσοστό απόδοσης, επηρεάζει γενικά το επίπεδο της αποταμίευσης των νοικοκυριών. Ορισμένες μελέτες ισχυρίζονται ότι βρίσκουν μια θετική σχέση, ωστόσο πολλοί έχουν καταλήξει στο συμπέρασμα ότι δεν υπάρχει αισθητή επίδραση. Ο ενθουσιασμός για περικοπές των φόρων επί του εισοδήματος κεφαλαίου μεταξύ τόσων χωρών του ΟΟΣΑ ίσως υποδηλώνει την πεποίθηση ότι η αποταμίευση των νοικοκυριών θα αυξηθεί καθώς μειώθηκαν οι φορολογικοί συντελεστές. Οι Summers και Carroll (1987), σε μια σειρά παλινδρομήσεων, που αποσκοπούσαν στο να εξηγήσουν τη διαφορά αποταμίευσης μεταξύ ΗΠΑ και Καναδά, διαπίστωσαν ότι τα φορολογικά κίνητρα και τα αντικίνητρα επηρέασαν τα ποσοστά αποταμίευσης.

Ο Cashin (1995) υπολόγισε πως υπάρχει μια θετική συσχέτιση ανάμεσα στις κρατικές μεταβιβάσεις, τις δημόσιες επενδύσεις και την ανάπτυξη και αρνητική μεταξύ των στρεβλωτικών φόρων και της ανάπτυξης από τα στοιχεία για 23 ανεπτυγμένες χώρες μεταξύ 1971 και 1988.

Κατά την εκτίμηση των καθοριστικών παραγόντων αποταμίευσης στην Κολομβία, οι Cardenas και Escobar (1998) επεσήμαναν ότι μεγάλο μέρος της μείωσης της ιδιωτικής αποταμίευσης στην Κολομβία κατά την περίοδο 1970-1994 οφείλεται σε αύξηση των φόρων. Τα φορολογικά έσοδα ως ποσοστό του ΑΕΠ χρησιμοποιήθηκαν για τη μέτρηση της επιρροής της φορολογίας στους καθοριστικούς παράγοντες ιδιωτικής αποταμίευσης. Αυτός ο συντελεστής βρέθηκε αρνητικός και στατιστικά σημαντικός. Οι άλλες μεταβλητές που επηρέασαν την ιδιωτική αποταμίευση ήταν η αστικοποίηση και η εξάρτηση από την ηλικία.

Οι Dahan και Hercowitz (1998) πραγματοποίησαν μια εμπειρική μελέτη για την ισραηλινή οικονομία, η οποία εμφάνιζε μεγάλη μεταβλητότητα τόσο στον εθνικό συντελεστή αποταμίευσης όσο και στους φορολογικούς συντελεστές κατά την περίοδο 1960-1994. Η μεγάλη διακύμανση του συντελεστή φόρου εισοδήματος και η μικρή ανοιχτή ισραηλινή οικονομία έδειξαν σαφώς ότι οι αποταμιεύσεις είναι ευαίσθητες στις διαταραχές. Η ποσοστιαία μεταβολή του ποσοστού εξοικονόμησης, που προκύπτει από μεταβολές του συντελεστή φόρου εισοδήματος, υπολογίστηκε σε $-0,29$.

Ο Kneller και οι συνεργάτες του (1999) έδειξαν ότι οι προκαταλήψεις που σχετίζονται με τις ελλειπείς προδιαγραφές του περιορισμού του δημόσιου προϋπολογισμού που υπάρχουν σε προηγούμενες μελέτες είναι σημαντικές και, αφού τις

έλαβαν υπόψη, διαπίστωσαν ότι για μια ομάδα 22 χωρών του ΟΟΣΑ για την περίοδο 1970 - 1995 ότι: η στρεβλωτική φορολογία εμποδίζει την ανάπτυξη, ενώ οι μη στρεβλωτικοί φόροι δεν αυξάνουν την ανάπτυξη όπως και οι μη παραγωγικές δαπάνες. Επίσης, οι μακροπρόθεσμες επιδράσεις της δημοσιονομικής πολιτικής δεν αποτυπώνονται πλήρως στους πενταετείς μέσους όρους που χρησιμοποιούνται συνήθως στις εμπειρικές μελέτες.

Ο Root (2000) δεν εντόπισε τεκμηριωμένα στοιχεία για τη σχέση μεταξύ της δημόσιας κατανάλωσης και της ανάπτυξης, ενώ βρήκε εμπειρικά στοιχεία που υποστήριξαν την αρνητική επίδραση των φόρων στην ανάπτυξη. Επίσης, ανέφερε μια θετική σχέση ανάμεσα στις δαπάνες για την ανάπτυξη και την εκπαίδευση, ενώ τα στοιχεία για την αρνητική επίδραση της αμυντικής δαπάνης στην ανάπτυξη εμφανίζουν μία μέτρια ισχύ. Τέλος, ο Root παρουσίασε στοιχεία που παρουσίαζαν μία ισχυρή θετική συνάρτηση των δαπανών και της ανάπτυξης των υποδομών.

Η οικονομική ανάπτυξη βασίζεται κυρίως στην αύξηση του ποσοστού αποταμίευσης και του επιπέδου των επενδύσεων. Εάν υπάρχει μια αισθητή επίδραση της φορολογικής πολιτικής στην αποταμίευση, τη συσσώρευση κεφαλαίου και την οικονομική ανάπτυξη τότε υπάρχουν πολλά διδάγματα που πρέπει να μάθουμε από τις αναπτυσσόμενες χώρες, από τη φορολογική δομή και τις φορολογικές πολιτικές που υιοθετήθηκαν από ώριμες ανεπτυγμένες οικονομίες και από αυτές που αναπτύσσονται ταχύτατα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5

ΣΚΟΠΟΣ, ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΑ ΕΡΩΤΗΜΑΤΑ ΚΑΙ ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ

5.1 Στόχος

Στη μελέτη που διεξάγεται στα πλαίσια της συγγραφής της παρούσας εργασίας, γίνεται λόγος για τα φορολογικά συστήματα που εφαρμόστηκαν στην Ελλάδα από το 1945 μέχρι και σήμερα. Ο στόχος της μελέτης είναι, μέσα από τις σχετικές πηγές και την κατάλληλη βιβλιογραφία, να αναλυθούν και να συγκριθούν τα αποτελέσματα, έτσι ώστε να προκύψουν κάποια σύγχρονα συμπεράσματα για την αξιολόγηση και τις προοπτικές της διαμόρφωσης του Ελληνικού φορολογικού συστήματος.

Πιο συγκεκριμένα, μέσα από τη μελέτη αυτή, η οποία έχει βιβλιογραφική μορφή, χρησιμοποιώντας παράλληλα την τεχνική της περιοδολόγησης, χωρίζεται στην ανάλυση συνολικά επτά περιόδων. Αρχικά γίνεται μελέτη και ανάλυση του φορολογικού καθεστώτος που επικράτησε στην μεταπολεμική περίοδο, δηλαδή κατά τα έτη 1945-1966, ενώ στη συνέχεια γίνεται αναφορά στο φορολογικό καθεστώς που επικράτησε στην περίοδο της δικτατορίας, δηλαδή κατά τα έτη 1967-1973. Παρακάτω, αναλύεται βάσει των φορολογικών χαρακτηριστικών του καθεστώτος της μεταπολιτευτικής περιόδου 1974-1980, ενώ στη συνέχεια, πλησιάζοντας στη νεότερη εποχή της κοινωνικής ανάπτυξης, αναλύεται η περίοδος 1981-1989. Φθάνοντας στη δεκαετία του '90, αναλύονται τα φορολογικά και οικονομικά χαρακτηριστικά της προ κρίσης περιόδου 1990-2001, ενώ συνεχίζεται η ανάλυση βάσει των στοιχείων της περιόδου κορύφωσης της κρίσης 2001-2010. Φθάνοντας στα τελευταία έτη μελετώνται τα φορολογικά χαρακτηριστικά και τα οικονομικά στοιχεία της περιόδου των οικονομικών μέτρων προσαρμογής, 2011-2018.

Η σημασία της φορολογικής διοίκησης για την ορθή λειτουργία οποιουδήποτε φορολογικού συστήματος έχει αναγνωριστεί από καιρό. Η κύρια εντολή των μηχανισμών της φορολογικής διοίκησης είναι η επιβολή φορολογικών νόμων, δραστηριότητα στην οποία εμπλέκονται πολλά άτομα και επιχειρήσεις και έχει ως αποτέλεσμα τη συγκέντρωση μεγάλου όγκου εσόδων που απαιτούνται για την υποστήριξη των κρατικών επενδύσεων και την άσκηση της δημοσιονομικής πολιτικής (Crandall, 2010). Από την άποψη αυτή, η αποτελεσματικότητα, η αποδοτικότητα, η δικαιοσύνη και η αμεροληψία των μηχανισμών είσπραξης των εσόδων αποτελούν

βασικά συστατικά ενός καλού φορολογικού συστήματος. Σύμφωνα με τους όρους του Bird (2004), η αποτελεσματικότητα προαπαιτεί τη δημιουργία ενός περιβάλλοντος στο οποίο οι πολίτες καλούνται να συμμορφωθούν οικειοθελώς με τους φορολογικούς νόμους, ενώ η αποδοτικότητα προϋποθέτει να εκτελείται το έργο αυτό με το ελάχιστο κόστος για την κοινωνία.

Ξεκινώντας την ανάλυση του φορολογικού συστήματος της Ελλάδας από το 1945, θα πρέπει να διαπιστωθεί η καταλληλότητα του εφαρμοστέου φορολογικού συστήματος και οι επιδράσεις που αυτό άσκησε διαχρονικά στην οικονομία και την κοινωνία. Ο λόγος που η ανάλυση ξεκινά από το 1945, είναι επειδή αυτό το έτος είναι στην πραγματικότητα ένα διάστημα κατά τη διάρκεια του οποίου εντοπίζεται μια πολύ σημαντική πολιτική σύγκρουση.

Η χρονολογία αυτή, όπως και σε πολλές άλλες χώρες αμέσως μετά τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο ήταν το «έτος μηδέν», στο οποίο η χώρα αναγκάστηκε να ανοικοδομήσει από τα θεμέλια το πολιτικό της σύστημα, την οικονομία και την κοινωνία της σε ένα νέο διεθνές περιβάλλον. Από το 1947, οι Αμερικανοί ενίσχυσαν την υποστήριξη της κυβέρνησης που παρείχαν οι Βρετανοί τα προηγούμενα τρία χρόνια και έτσι εξασφάλιζαν την ήττα της κομμουνιστικής πλευράς στον εμφύλιο πόλεμο, επιβεβαιώνοντας έτσι την ένταξη της Ελλάδας στην καπιταλιστική ζώνη της δυτικής Ευρώπης και της απομόνωση μέχρι το 1990 από το υπόλοιπο των Βαλκανίων που κυριάρχησε η κομμουνιστική κυβέρνηση (Close, 2002). Η αγγλοαμερικανική παρέμβαση ώθησε τον ελληνικό λαό σε επίπεδα ευεξίας και, μακροπρόθεσμα, τον έβαλε στο δρόμο για ευημερία, με μια ισχυρή μοναρχία και έναν πολιτικοποιημένο στρατό, που λειτουργούσε σε ένα πολιτικό σύστημα που στρεβλώνεται από τον εμφύλιο πόλεμο, το οποίο τελείωσε σε έναν αναχρονιστικό στρατιωτικό δικτάτορα το 1967-74. Από τα μέσα της δεκαετίας του 1950 έως τα μέσα της δεκαετίας του 1970, η οικονομική και πολιτική επιρροή της Αμερικής υποχώρησε σταθερά, ενώ η στρατιωτική επιρροή της παρέμεινε ισχυρή.

Από χώρα αποδήμησης, η Ελλάδα άλλαξε το 1974 σε μια χώρα μετανάστευσης, η οποία συνεχίστηκε με αυξανόμενο ρυθμό. Η επέκταση του δημόσιου και του δημόσιου τομέα - ανταποκρινόμενη στη ζήτηση των πολιτών και των κοινωνικών υπηρεσιών - επιβάρυνε τον προϋπολογισμό, περιόρισε τον οικονομικό ανταγωνισμό και προκάλεσε διψήφιο πληθωρισμό που διήρκεσε από το 1973 έως το 1994 (Close, 2002). Μετά από

αυτό, το 1981 η Ελλάδα απολάμβανε τα οφέλη από την αύξηση των επιδοτήσεων, αλλά πλήρωσε πολύ ακριβά το μερίδιο του εμπορικού ανταγωνισμού. Στη συνέχεια, για να μπορέσει να εισέλθει στην προβλεπόμενη οικονομική και νομισματική ένωση (ONE) της ΕΟΚ με το κοινό της νόμισμα, η χώρα υπέστη δημοσιονομική λιτότητα από το 1990 και μετά. Αυτό προκάλεσε εκτεταμένες δυσκολίες, αλλά συνέβαλε στη δημιουργία ενός συνδυασμού χαμηλού πληθωρισμού με έντονη οικονομική ανάπτυξη. Το επίτευγμα αυτό επέτρεψε στην Ελλάδα το 2000 να γίνει υπερήφανο μέλος της ONE. Μια άλλη αλλαγή το 1973-74 ήταν η περαιτέρω ένταση της με την Τουρκία, η οποία άρχισε να αμφισβητεί την ελληνική κυριαρχία στο Αιγαίο.

Στα πιο σύγχρονα έτη, οι ελληνικές κυβερνήσεις ακολουθούσαν την επεκτατική δημοσιονομική πολιτική για πολλά χρόνια, οι οποίες χρηματοδοτήθηκαν αρχικά με έκδοση χρήματος και στη συνέχεια με την αύξηση του ελληνικού χρέους. Η αύξηση των τιμών και του επιπέδου του πληθωρισμού προκάλεσε ανακατανομή πόρων από εμπορεύσιμους σε μη εμπορεύσιμους τομείς, προκαλώντας αύξηση του κόστους εργασίας και επακόλουθη απώλεια της ανταγωνιστικότητας, η οποία οδήγησε σε εξωτερικές ανισορροπίες.

Η δημοσιονομική πολιτική στην Ελλάδα άνοιξε το δρόμο για την τρέχουσα οικονομική κρίση. Για πολλά χρόνια οι κυβερνητικές δαπάνες παρέμειναν σε υψηλά επίπεδα, συνεχίστηκαν τα χρόνια δημοσιονομικά ελλείμματα, η φορολογία μειώθηκε και το δημόσιο χρέος ξεπέρασε το μέγεθος της οικονομίας. Μετά την κρίση του χρέους, η Ελλάδα έχει ξεκινήσει οικονομικές μεταρρυθμίσεις προκειμένου να φέρει τα δημόσια οικονομικά της σε βιώσιμη πορεία και να θέσει την οικονομία στο σωστό δρόμο με την ανάπτυξη και την ευημερία. Δεδομένης της κατάρρευσης του πραγματικού προϊόντος και της αυξανόμενης ανεργίας, η σταθεροποίηση της πραγματικής οικονομίας, στο πλαίσιο της δημοσιονομικής εξυγίανσης, θα πρέπει να βασίζεται στη μείωση των δημόσιων δαπανών και στην ενίσχυση της είσπραξης των φόρων, αντί να περικόψει περαιτέρω τους μισθούς και να αυξήσει τους φόρους. Επιπλέον, απαιτούνται διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις για να ανοίξουν οι αγορές παραγωγής και εργασίας, να εξαλειφθεί η αχαλίνωτη φοροδιαφυγή στον ιδιωτικό τομέα, να βελτιωθεί το επενδυτικό κλίμα και να αυξηθεί η παραγωγικότητα, αυξάνοντας έτσι τα πραγματικά εισοδήματα και την οικονομική ευημερία.

Πιο συγκεκριμένα, από σχετική μελέτη του Karfakis (2013), το έλλειμμα του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών αυξήθηκε κατά τα τελευταία έτη και η καθαρή διεθνής επενδυτική θέση ανήλθε στο -92,5% του ΑΕΠ. Η παγκόσμια οικονομική κρίση που ξεκίνησε το 2008 αποκάλυψε τις χρόνιες και διαρθρωτικές αδυναμίες της ελληνικής οικονομίας. Εκτός από τις εξωτερικές ανισορροπίες, τα κυριότερα οικονομικά προβλήματα της Ελλάδας εντοπίστηκαν στον τομέα των δημοσιονομικών ανισορροπιών, καθώς το διαρθρωτικό έλλειμμα πλησιάζει στο 10% του ΑΕΠ το 2008 και το δημόσιο χρέος υπερέβη το 110% του ΑΕΠ το ίδιο έτος. Από το 2010, η Ελλάδα έχει ξεκινήσει ένα πρόγραμμα προσαρμογής, το οποίο υλοποιείται με την τεχνική και οικονομική υποστήριξη του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου, της Ευρωπαϊκής Ένωσης και της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας, με στόχο την αντιμετώπιση των δημοσιονομικών ανισορροπιών και τον καθορισμό της οικονομίας με σωστό ρυθμό και την ευημερία. Το πρόγραμμα λιτότητας βασίστηκε στη μείωση των μισθών και των μισθών και στην αύξηση των φόρων (Karfakis, 2013).

Σύμφωνα με τον Δείκτη Οικονομικής Ελευθερίας της Heritage για το 2013, η συνολική φορολογική επιβάρυνση στην Ελλάδα το 2012 ανήλθε σε περίπου 31% του ΑΕΠ. Η φορολογική επιβάρυνση μπορεί να μετρηθεί με διάφορους εναλλακτικούς δείκτες, συμπεριλαμβανομένων των οριακών και μέσων συντελεστών φορολογίας. Οι οριακοί φορολογικοί συντελεστές, οι οποίοι υποδηλώνουν τον φόρο που οφείλεται στα πρόσθετα κέρδη, επηρεάζουν τα κίνητρα για αύξηση της εργασίας, ενώ οι μέσοι φορολογικοί συντελεστές που επιβάλλονται στα προσωπικά εισοδήματα ενδέχεται να επηρεάσουν τα κίνητρα συμμετοχής στην αγορά εργασίας. Οι νόμιμοι φορολογικοί συντελεστές μαζί με τη φορολογική βάση αποτελούν τους σημαντικότερους παράγοντες που καθορίζουν τη φορολογική επιβάρυνση (Karfakis, 2013).

Σε συνδυασμό με τους νόμιμους συντελεστές, άλλα στοιχεία του φορολογικού συστήματος συμβάλλουν στα δημόσια οικονομικά. Οι κύριες πηγές των δημόσιων εσόδων είναι οι εξής:

Από το 2010, η Ελλάδα εισήγαγε ένα σύστημα οκτώ κλιμάκων ως μέρος της στρατηγικής δημοσιονομικής εξυγίανσης που διήρκεσε μέχρι τις 31 Δεκεμβρίου 2012. Όλα τα εισοδήματα ενοποιήθηκαν και φορολογούνται βάσει της κλίμακας φόρου εισοδήματος με προοδευτικούς φορολογικούς συντελεστές που κυμαίνονται από 10 σε 45% για έσοδα άνω των 100.000 ευρώ. Από τον Ιανουάριο του 2011 επιβλήθηκε

εισφορά αλληλεγγύης σε όλους τους φορολογούμενους με ετήσιο εισόδημα άνω των 12.000 ευρώ, με προοδευτική κλίμακα που ξεκινά από το 1% και αυξάνεται σε 4% για ετήσια έσοδα άνω των 100.000 ευρώ. Έτσι, ο ανώτατος φορολογικός συντελεστής στο προσωπικό εισόδημα ανήλθε σε 49% το 2012 και παρέμεινε αμετάβλητος από το προηγούμενο έτος. Ο φορολογικός συντελεστής ήταν υψηλότερος από τον μέσο όρο της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ-27) κατά 38,1% και τον μέσο όρο της ζώνης του ευρώ (ΕΑ-17) 43,1%. Το 2011, το αφορολόγητο όριο μειώθηκε από 12.000 ευρώ σε 5.000 ευρώ και παρέμεινε αμετάβλητο το 2012. Η φορολογική απαλλαγή δόθηκε στους φορολογούμενους που είχαν ετήσιο εισόδημα έως 60.000 ευρώ και εισέπραξαν έσοδα από έξοδα διαμονής που κάλυπταν τουλάχιστον το 25% του φορολογητέου εισοδήματος. Αν τα εισπραχθέντα έσοδα καλύπτουν μικρότερο ποσοστό του φορολογητέου εισοδήματος, επιβλήθηκε φόρος 10% επί της διαφοράς μεταξύ του εισπραχθέντος ποσού και του απαιτούμενου ποσού (Karfakis, 2013).

5.2 Διαδικασία

Η παρούσα μελέτη έχει τη βάση της στη μεθοδολογία της βιβλιογραφικής ανασκόπησης. Η βιβλιογραφική ανασκόπηση ή μια αναλυτική ανασκόπηση της σχετικής αρθρογραφίας, είναι μία επιστημονική εργασία, η οποία περιλαμβάνει τις τρέχουσες γνώσεις, συμπεριλαμβανομένων ουσιαστικών ευρημάτων, καθώς και θεωρητικές και μεθοδολογικές συνεισφορές σε ένα συγκεκριμένο θέμα. Οι ανασκοπήσεις βιβλιογραφίας περιλαμβάνουν δευτερεύουσες πηγές και δεν αναφέρουν νέα ή πρωτότυπη πειραματική εργασία. Οι συχνότερες ανασκοπήσεις βρίσκονται σε ακαδημαϊκά περιοδικά και δεν πρέπει να συγχέονται με αναθεωρήσεις βιβλίων που μπορεί επίσης να εμφανίζονται στην ίδια δημοσίευση. Οι ανασκοπήσεις της βιβλιογραφίας αποτελούν τη βάση για την έρευνα σχεδόν σε κάθε ακαδημαϊκό πεδίο (Hart, 2018).

Μια βιβλιογραφική ανασκόπηση στενής εμβέλειας μπορεί να συμπεριληφθεί ως μέρος ενός επιστημονικού περιοδικού που παρουσιάζει νέα έρευνα και χρησιμεύει για την τοποθέτηση της τρέχουσας μελέτης στο σώμα της σχετικής βιβλιογραφίας και για την παροχή πλαισίου στον αναγνώστη. Σε μια τέτοια περίπτωση, η αναθεώρηση συνήθως προηγείται των μελετών και των αποτελεσμάτων των εργασιών.

Η διεξαγωγή ανασκόπησης της βιβλιογραφίας μπορεί επίσης να αποτελεί μέρος του προπτυχιακού και μεταπτυχιακού φοιτητικού έργου, συμπεριλαμβανομένης της

προετοιμασίας μιας διατριβής, διατριβής ή ενός άρθρου περιοδικού. Τα σχόλια βιβλιογραφίας είναι επίσης κοινά σε μια ερευνητική πρόταση ή ενημερωτικό δελτίο (Baglione, 2012).

Η συγκεκριμένη εργασία, εκτός από την τεχνική της βιβλιογραφικής ανασκόπησης, συμπεριλαμβάνει τη μέθοδο της περιοδολόγησης η οποία χρησιμοποιείται κυρίως στην ιστορική έρευνα και στην εργασία αυτή εντάσσεται γιατί υπάρχει ιδιαίτερο ενδιαφέρον στην ανάλυση διαφορετικών περιόδων για τη διεξαγωγή συμπερασμάτων.

Χρονικά, η διαδικασία της μελέτης ακολούθησε κάποια συγκεκριμένα βήματα. Αρχικά, πραγματοποιήθηκε η συλλογή του συνόλου της σχετικής βιβλιογραφίας, αλλά και όλων των δευτερογενών δεδομένων τα οποία αναλύονται και ταξινομούνται στα πλαίσια της συγγραφής της ενότητας που συμπεριλαμβάνει την ανάλυση των περιόδων εφαρμογής της φορολογικής πολιτικής.

Στη συνέχεια, εφόσον γίνει συγκέντρωση και αξιολόγηση όλων των μεγεθών και των σχετικών φορολογικών πολιτικών, ξεκινά η διαδικασία της αξιολόγησής τους, έτσι ώστε να προκύψουν κάποια συγκεκριμένα συμπεράσματα αναφορικά με την οικονομική και κοινωνική κατάσταση της Ελλάδας.

Για να πραγματοποιηθεί η ανάλυση των παραπάνω φορολογικών καθεστώτων ανά χρονολογική εποχή, όπως αυτές χωρίζονται στην παρούσα εργασία, θεωρείται αναγκαίο η ανάλυση να έχει μια συγκεκριμένη βάση. Έτσι, όπως προκύπτει και από τα σχετικά δεδομένα, αναλύοντας την επίδραση της φορολογικής πολιτικής παράλληλα γίνεται εστίαση και στην ανάλυση κάποιων βασικών μακροοικονομικών δεδομένων, για να αξιολογηθεί η αποτελεσματικότητά τους, ανά περίπτωση. Αυτά τα δεδομένα έχουν κυρίως να κάνουν με το ΑΕΠ της χώρας ανά περίοδο, με τον πληθωρισμό, αλλά και με τα επίπεδα της ανεργίας.

Το θέμα που πρόκειται να αναλυθεί μέσα από τη μελέτη αυτή παρουσιάζει μεγάλο ενδιαφέρον εφόσον, μέσα από τη διερεύνηση και ανάλυση των σχετικών μεγεθών, δίνεται η ευκαιρία της μελέτης της εκάστοτε φορολογικής πολιτικής που εφαρμόστηκε ξεκινώντας από τη μεταπολεμική περίοδο και περνώντας μέσα από τα χρόνια που επικράτησε η οικονομική κρίση, ενώ στο τέλος φθάνει στη σύγχρονη εποχή. Ο βασικότερος σκοπός της εργασίας, όπως προκύπτει από τα προαναφερθέντα είναι να καταλήξει σε κάποια συγκεκριμένα συμπεράσματα σχετικά με τους τρόπους με τους

οποίους το σύστημα φορολογίας που εφαρμόστηκε στην Ελλάδα τελικά επηρέασε κάποιους βασικούς δείκτες, όπως αυτοί αναφέρθηκαν παραπάνω, και με τη σειρά τους επηρέασαν την οικονομία και την κοινωνία.

Συγκεκριμένα θα εξεταστεί αν οι ελληνικές φορολογικές πολιτικές προώθησαν την αποταμίευση, τις επενδύσεις και την οικονομική ανάπτυξη της χώρας. Επίσης θα διερευνηθεί αν η αύξηση της φορολογικής επιβάρυνσης των δημοσίων δαπανών επηρέασε και πώς τα κίνητρα για εργασία και επενδύσεις, καθώς και αν οι ελληνικές φορολογικές πολιτικές προσέλκυσαν άμεσες ξένες επενδύσεις. Ακόμη θα εξεταστεί αν οι φόροι εισοδήματος φυσικών προσώπων, που επιβλήθηκαν, επηρέασαν την οικονομική συμπεριφορά τους, σχετικά πάντα με την κατανάλωση, την δημιουργία απασχόλησης και την αποταμίευση. Στην εργασία ακόμη θα απαντηθεί αν η ελληνική οικονομία επηρεάστηκε από την ύπαρξη ή έλλειψη εξειδικευμένου εργατικού δυναμικού από τις δημόσιες υποδομές και κλείνοντας θα παρουσιαστεί κατά πόσο επηρέασαν οι διάφορες φορολογικές πολιτικές την οικονομία της χώρας σε σχέση με όμορες χώρες.

Επίσης, γίνεται συγκριτική ανάλυση των φορολογικών πολιτικών και των μεγεθών συνδυαστικά με την ανάλυση των υπόλοιπων δεικτών της Ελληνικής οικονομίας, στα πλαίσια της διεξαγωγής μιας διαχρονικής ανάλυσης.

Μέσα από τη συγκεκριμένη μελέτη, σκοπός είναι να διερευνηθεί ο τρόπος εξέλιξης των φορολογικών εσόδων έχοντας σαν βάση την εφαρμογή της εκάστοτε φορολογικής πολιτικής, ενώ παράλληλα να εξεταστεί η συσχέτιση των βασικών οικονομικών και κοινωνικών μεγεθών της Ελλάδας με την εφαρμογή των εκάστοτε φορολογικών μέτρων.

5.3 Συλλογή δεδομένων

Η διαδικασία της συλλογής δεδομένων στην προκειμένη περίπτωση διεξήχθη μέσα από την έρευνα σε διαδικτυακές πηγές και βάσεις δεδομένων με ανοικτή πρόσβαση, όπως είναι στοιχεία για την ανεργία, στοιχεία για τον πληθωρισμό και το ΑΕΠ από τις βάσεις της ΕΛΣΤΑΤ και στοιχεία για τους φορολογικούς συντελεστές από τις βάσεις του ΟΑΣΑ.

Επίσης, χρησιμοποιήθηκαν σχετικά άρθρα και εκθέσεις από την Τράπεζα της Ελλάδος που είναι διαθέσιμα στο διαδίκτυο. Από τις πηγές αυτές συγκεντρώθηκε πολύ

σχετικό υλικό αναφορικά με το σχεδιασμό και την εφαρμογή της κάθε φορολογικής πολιτικής και την εξέταση της διαχρονικής πορείας της.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6

Η ΦΟΡΟΛΟΓΙΑ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΑΝΑ ΧΡΟΝΙΚΕΣ ΠΕΡΙΟΔΟΥΣ

6.1 1945-1966 Μεταπολεμική περίοδος

Η πρώτη περίοδος που αναλύεται στα πλαίσια της εργασίας αυτής, είναι η μεταπολεμική περίοδος που περιλαμβάνει τα έτη 1945 έως 1951. Τα βασικά χαρακτηριστικά της συγκεκριμένης περιόδου είναι η καπιταλιστική σταθεροποίηση της οικονομικής και κοινωνικής μεγέθυνσης.

Αναφορικά με την φορολογική πολιτική που ακολουθήθηκε κατά τη διάρκεια της συγκεκριμένης περιόδου, πολύ σημαντικό σημείο είναι η εφαρμογή και η καθιέρωση των λογιστικών βιβλίων. Κατά τη διάρκεια του 1948, ο Γεώργιος Νέζης προχώρησε στη θέσπιση της υποχρέωσης για την τήρηση λογιστικών βιβλίων αλλά και για την έκδοση λογιστικών στοιχείων από τα νομικά πρόσωπα. Εκτός των άλλων, κατά τη διάρκεια του ίδιου έτους, ψηφίστηκε ο νόμος 942/1949 ο οποίος περιέχει διατάξεις σχετικά με τη φορολογία των καθαρών εσόδων οι οποίες αποτελούν προοίμιο του ενιαίου φόρου εισοδήματος (Ψυρούκης, 1976).

Κατά την περίοδο της ανασυγκρότησης, η οποία είναι ουσιαστικά μία πολύ σημαντική περίοδος για την πορεία της Ελληνικής οικονομίας, βασικό σημείο που πρέπει να αναφερθεί είναι η εφαρμογή του σχεδίου Μάρσαλ. Η ελληνική οικονομία χρειαζόταν μεγάλες εισροές έτσι ώστε να καλυφθούν οι βασικές ανάγκες της κοινωνίας. Τα αποθέματα των τραπεζών ήταν σε πολύ χαμηλά επίπεδα, ενώ η κοινωνία έδινε μάχη να επιβιώσει. Κατά τη διάρκεια της περιόδου αυτής, παρουσιάστηκε μία πολύ σημαντική ανάγκη αναφορικά με τη μεταρρύθμιση του φορολογικού συστήματος, η οποία απασχόλησε σε μεγάλο βαθμό την πολιτεία αφότου έληξε ο δεύτερος παγκόσμιος πόλεμος.

Επιπλέον θεσπίστηκαν κάποιοι συντελεστές φορολογίας. Ο φορολογικός συντελεστής ο οποίος έφτανε στο επίπεδο του 90%, είναι ο υψηλότερος συντελεστής φορολογίας που σημειώθηκε ποτέ από την ίδρυση του Νεοελληνικού Κράτους (Πίνακας 1).

Πίνακας 1: Κλίμακες φορολογίας 1945-1966 (σε δραχμές).

Κλίμακα Φορολογητέου Εισοδήματος	Φορολογικός συντελεστής κλιμακίου	Φόρος Κλιμακίου
500.000	-	-
500.000	30%	150.000
500.000	40%	200.000
500.000	50%	250.000
1.000.000	60%	600.000
1.000.000	70%	700.000
1.000.000	80%	800.000
Υπερβάλλον	90%	

Πηγή: Νιφορόπουλος, 2019.

Κατά τη διάρκεια της συγκεκριμένης περιόδου διακρίνονται κάποιες βασικές χρονικοί υποπερίοδοι. Η πρώτη υποπερίοδος είναι αυτή της ανασυγκρότησης και περιλαμβάνει το χρονικό διάστημα από το 1945 έως το 1950. Κατά τη διάρκεια αυτής, γίνεται ανοικοδόμηση των εγκαταστάσεων και υποδομών για την παραγωγή, οι οποίες είχαν καταστραφεί από τον πόλεμο. Σημειώνονται πολλές κοινωνικές αναταραχές οι οποίες περιλαμβάνουν τις μετακινήσεις και τις ανακατατάξεις του πληθυσμού αλλά και φαινόμενα υπερπληθωρισμού και υποτιμήσεων του νομίσματος. Από το 1947 πραγματοποιούνται διάφορες επενδύσεις υπό τις διατάξεις του σχεδίου Μάρσαλ. Η απόδοση των επενδύσεων αυτών φαίνεται κατά τη διάρκεια του 1950 με παράλληλη αύξηση των επιπέδων της παραγωγής. Την ίδια στιγμή σημειώνεται αύξηση του πληθωρισμού και του ελλείμματος (Bryant et al., 2001).

Η δεύτερη υποπερίοδος είναι εκείνη κατά την οποία η Ελλάδα βρίσκεται σε οικονομική κρίση και καταλάμβανε τα έτη 1951 και 1952. Βασικά χαρακτηριστικά της υποπεριόδου αυτής είναι η ύφεση της παραγωγής στα πλαίσια της βιομηχανίας και η σημαντική κρίση που πλήττει το ισοζύγιο πληρωμών.

Ένα σημαντικό στοιχείο που πρέπει να αναφερθεί και είναι χαρακτηριστικό της συγκεκριμένης περιόδου, είναι οι ελληνοαμερικανικές σχέσεις. Κατά τη διάρκεια της κυβέρνησης 1951-1952 ο υπουργός Συντονισμού αποστέλλει αίτημα στις αμερικανικές αρχές για να ζητήσει το ποσό των 250 εκατομμυρίων δολαρίων εφόσον θεωρεί αδύνατη την περικοπή των κρατικών δαπανών και παράλληλα θεωρεί αδύνατη την αύξηση των φόρων. Η βοήθεια αυτή που έρχεται από τις αμερικανικές αρχές ελαττώνεται από τα 284 εκ. στα 80 εκ. μέχρι και το έτος 1953. Αυτό έχει σαν αποτέλεσμα την αύξηση της πίεσης στην κυβέρνηση και την εφαρμογή πολύ σκληρών μέτρων που έχουν πολιτικό κόστος.

Η οικονομική κρίση αυτή οδηγεί το κράτος στην υιοθέτηση νέων οικονομικών πολιτικών οι οποίες έχουν σαν βασικό στόχο να ενσωματώσουν τον ελληνικό καπιταλισμό στη διεθνή αγορά. Επίσης, ένα βασικό στοιχείο της περιόδου που αναλύεται είναι η μεταρρύθμιση στο νομισματικό πλαίσιο που διενεργείται κατά τη διάρκεια του Απριλίου του 1953 και η οποία έχει σαν συνέπεια την αύξηση του συνόλου των αποταμιεύσεων. Η μεταρρύθμιση αυτή οδηγεί στην υποτίμηση του νομίσματος, ενώ ακόμα την ίδια στιγμή η κυβέρνηση υιοθετεί ένα πρόγραμμα για την οικονομική εξυγίανση, συνολικής διάρκειας τριών ετών, έτσι ώστε να μπορέσει η οικονομία της Ελλάδας να ισορροπήσει.

Η χρονική περίοδος η οποία αναλύεται έχει σαν βασικό σημείο αναφοράς της, τις εξελίξεις στο τομέα της βιομηχανίας. Στα πλαίσια του τομέα αυτού εφαρμόζονται οι ρυθμίσεις του προγράμματος, που ήδη έχει θεσπίσει η κυβέρνηση, ενώ από την άλλη, στον αγροτικό τομέα, οι κυβερνητικές δυνάμεις στοχεύουν στην αύξηση της αγροτικής παραγωγής. Γι' αυτό το λόγο υποβάλλεται ένα συνολικό πρόγραμμα για την οικονομική ανάπτυξη με έτος ολοκλήρωσης το 1956 στον οργανισμό για την οικονομική συνεργασία της Ευρώπης μετά από αίτημα που κατέθεσε το NATO (Spourdalakis, 1984).

Ο βασικότερος στόχος, που είχε το πρόγραμμα αυτό, είναι να προωθήσει την ανάπτυξη στον τομέα της ενέργειας, της βιομηχανίας και της αγροτικής παραγωγής. Μέσα από την ολοκλήρωση και την εφαρμογή του προγράμματος αυτού, όπως

υποστήριζαν οι αρχές, επρόκειτο να επέλθουν αυξήσεις στο εισόδημα των αγροτών, στο κατά κεφαλήν προϊόν της οικονομίας αλλά και στη βιομηχανική παραγωγή, αποφέροντας στο σύνολο εξοικονόμηση 45 εκ. δολαρίων συναλλάγματος σε ετήσια βάση. Παρ' όλες τις θετικές προβλέψεις που υπήρχαν για το πρόγραμμα αυτό, κατέληξε να εγκαταλειφθεί διότι υπήρξε μία αναπροσαρμογή της ισοτιμίας του νομίσματός της Ελλάδας κατά 100% στις αρχές του 1953.

Όσον αφορά τις επενδύσεις στην Ελλάδα, οι ακαθάριστες επενδύσεις, υπολογισμένες ως ποσοστό του ΑΕΠ σημείωσαν μία σημαντική αύξηση της τάξεως του 22% κατά τη διάρκεια του 1960. Έτσι, προκύπτει το συμπέρασμα ότι ο ρόλος των άδηλων πόρων είναι πολύ σημαντικός ενώ η συμμετοχή τους έχει αυξηθεί κατά 13% από το 1954 στο 1963.

Όσο η βιομηχανική παραγωγή αναπτύσσεται στα πλαίσια της ελληνικής οικονομίας, τόσο οι κοινωνικές και οι οικονομικές συνθήκες βελτιώνονται. Κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 1960 σημειώνονται υψηλά επίπεδα οικονομικής μεγέθυνσης και φαίνεται ότι η οικονομία περνάει από το στάδιο του μετασχηματισμού με την μεταβολή της αγροτικής σε βιομηχανική παραγωγή.

Εκτός των άλλων είναι εμφανής η πορεία της μετατόπισης που υπάρχει από την βιομηχανία που παράγει ελαφρά καταναλωτικά αγαθά σε αυτή που παράγει βαριά. Την ίδια στιγμή έχει εμφανιστεί και μία τάση για τη μεταμόρφωση της μικρής κλίμακας της χειροτεχνικής και βιομηχανικής παραγωγής στην οργάνωση και εφαρμογή των μεγάλων εργοστασιακών εγκαταστάσεων (Spourdalakis, 1984). Οι εισροές των ξένων κεφαλαίων κατά τη διάρκεια της ίδιας περιόδου, αποτελούν μία συνιστώσα πολύ σημαντική για την οικονομική μεγέθυνση της χώρας, ενώ κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 1950 η οικονομία δείχνει να στρέφεται προς την εσωτερική αγορά, που συνεχώς επεκτείνεται και ξεκινά η δραστηριοποίηση σε σημαντικούς κλάδους όπως είναι αυτός της χαρτοποιίας, των μεταφορικών μέσων αλλά και των ηλεκτρικών ειδών, που μπορούν να βοηθήσουν στην παραγωγή άλλων αγαθών προς κατανάλωση.

Αφού τελείωσε ο Β παγκόσμιος πόλεμος, για πρώτη φορά στην Ελλάδα καθιερώθηκε ένα σύστημα για την τήρηση των λογιστικών βιβλίων αλλά και για την έκδοση των αντίστοιχων στοιχείων από τα νομικά πρόσωπα. Οι σχετικοί νόμοι είναι το νομοθετικό διάταγμα 578 που θεσπίστηκε κατά τη διάρκεια του έτους 1948 και ο Ν. 810/ 1948 ο οποίος με τις διατάξεις του, καθιστούσε υποχρεωτική την αποστολή

αντιγράφων των τιμολογίων που εκδίδονται στην εταιρεία. Το διάταγμα του 1952 θέσπισε την κωδικοποίηση του συνόλου των προηγούμενων διατάξεων σε ένα ενιαίο κείμενο το οποίο ονομάστηκε «Κώδικας Φορολογικών Στοιχείων».

Στη συνέχεια, θεσπίστηκαν και άλλα νομοθετικά διατάγματα τα οποία στην ουσία αποτέλεσαν τον βασικό πυλώνα της μεταρρύθμισης που είχε ξεκινήσει στα πλαίσια του φορολογικού συστήματος. Αρχικά το νομοθετικό διάταγμα 3323/1955 αφορούσε την καθιέρωση του φόρου εισοδήματος ανάλογα με την προέλευση αυτού και τις αντίστοιχες κλίμακες εισοδήματος καθώς και άλλες διατάξεις για τον υπολογισμό του φόρου εισοδήματος (Ψυρούκης, 1976).

Κατά το 1959 ξεκινούν οι διαπραγματεύσεις για την ένταξη της Ελλάδας στην Ευρώπη και στην Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα. Οι διαπραγματεύσεις ολοκληρώνονται και έτσι ξεκινάει η διαδικασία για την ένταξη της Ελλάδας στην Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα η οποία ολοκληρώνεται το 1961. Στο σημείο αυτό είναι σημαντικό να αναφερθεί ότι η Ελλάδα ήταν η πρώτη που υπέγραψε τη συμφωνία με την Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα ενώ κατά τη διάρκεια των προηγούμενων ετών συμμετείχε ουσιαστικά σε όλες τις διαπραγματεύσεις οι οποίες αφορούσαν τη δημιουργία ενός σχήματος οικονομικής ολοκλήρωσης με τη συμμετοχή των κρατών της Ευρώπης.

Στον παρακάτω πίνακα (Πίνακας 2) παρουσιάζεται ο ρυθμός μεγέθυνσης της Ελληνικής οικονομίας κατά τη διάρκεια των ετών που μελετώνται, με το έτος 1962 να ξεχωρίζει λόγω του ιδιαίτερα μικρού ρυθμού ανάπτυξης.

Πίνακας 2: Ρυθμός ανάπτυξης της οικονομίας 1961 - 1966.

Έτος	Ρυθμός μεγέθυνσης
1961	13,20
1962	0,40
1963	11,80

1964	9,40
1965	10,80
1966	6,80

Πηγή: Πετμεζάς, 2003.

Κατά τη διάρκεια της περιόδου που αναλύεται στο σημείο αυτό, τα επίπεδα της ανάπτυξης της οικονομίας της Ελλάδας είναι πάρα πολύ υψηλά. Η ισοτιμία του νομίσματος είναι σταθερή, γεγονός που καθορίζει το σύνολο των εμπορικών συναλλαγών. Κατά το διάστημα αυτό φαίνεται ότι το νόμισμα οδηγείται σε μία σημαντική ανατίμηση λόγω του γεγονότος ότι η τιμολογιακή πολιτική στις παγκόσμιες εξαγωγές σημειώνει σημαντική αύξηση σε σχέση με τις εισαγωγές (Ψυρούκης, 1976). Όσον αφορά στην τιμολογιακή πολιτική που τηρείται για τις εισαγωγές, αυτή καθορίζεται κατά βάση από τις διεθνείς τιμές ενώ οι Έλληνες έμποροι που εξάγουν έχουν σαν γνώμονα μία συγκεκριμένη πολιτική για τη μείωση των περιθωρίων του κέρδους τους, με σκοπό να αυξήσουν τα μερίδια που διεκδικούν στην αγορά.

6.2 1967-1973 Δικτατορία

Αφού αναλύθηκε η μεταπολεμική περίοδος και οι οικονομικές και φορολογικές συνθήκες που επικρατούσαν στην Ελληνική επικράτεια, περνάμε στην ανάλυση της περιόδου (1967-1973) κατά την οποία στην Ελλάδα επικρατούσε δικτατορία. Κατά τα δύο πρώτα έτη από την ισχύ του συγκεκριμένου πολιτεύματος στην Ελλάδα, φαίνεται να υπήρχε ένας σημαντικός ρυθμός οικονομικής ανάπτυξης ο οποίος έφτανε περίπου στο 6% σε ετήσια βάση. Η κυβέρνηση κατά τη διάρκεια της δικτατορίας δεν μπορούσε στην ουσία να κατευθύνει σωστά την παραγωγή της χώρας, έχοντας σαν σημείο αναφοράς τις επενδύσεις, τη γεωργία, αλλά και την παιδεία. Εκτός των άλλων κατά τη διάρκεια του 1967 η πορεία της χώρας στην ΕΟΚ παγώνει λόγω του καθεστώτος (Φραγκιάδης, 2007). Στον παρακάτω πίνακα (Πίνακας 3) αναφέρονται οι ρυθμοί ανάπτυξης από το 1967 και ύστερα.

Πίνακας 3: Ρυθμοί Ανάπτυξης την οικονομίας 1967 - 1974

Έτος	Ρυθμός Ανάπτυξης
1967	5,70
1968	7,20
1969	11,60
1970	8,00
1971	7,80
1972	10,20
1973	8,10

Πηγή: Βάμβουκας, 1997

Κατά τη διάρκεια του συγκεκριμένου καθεστώτος επιχειρήθηκε η ενίσχυση των κλάδων της οικονομίας οι οποίοι ήταν λιγότερο παραγωγικοί. Επίσης εφαρμόστηκε η διεύρυνση των κινήτρων αναφορικά με τη διενέργεια επενδύσεων στις κατοικίες, όπου βασίστηκε και η οικονομική πολιτική του καθεστώτος. Την ίδια στιγμή σημειώθηκε η συνεργασίας με επενδυτές από το εξωτερικό και καθιερώθηκε πληθώρα φορολογικών ελαφρύνσεων αλλά και φοροαπαλλαγών, ιδιαίτερα όσον αφορά το εγχώριο και ξένο κεφάλαιο στον τομέα των κατασκευών και της ναυτιλίας.

Κατά τη διάρκεια της περιόδου αυτής η αναπτυξιακή πορεία του ελληνικού καπιταλισμού προσδιορίζεται σε μεγάλο βαθμό από την εξέλιξη του οικοδομικού και του εφοπλιστικού τομέα, έχοντας σαν σημείο αναφοράς την απασχόληση, το ΑΕΠ και τις επενδύσεις. Το ανθρώπινο δυναμικό που απασχολούνταν στον τομέα των κατασκευών υπολογιζόταν περίπου στο 7,5% της απασχόλησης, ποσοστό το οποίο στη συνέχεια αυξήθηκε. Την ίδια στιγμή η συνολική συμμετοχή του κατασκευαστικού κλάδου στο ΑΕΠ αυξήθηκε κατά περίπου 4% από την προηγούμενη περίοδο έως το 1973, αναφορικά με το σύνολο των ακαθάριστων επενδύσεων σε πάγιο κεφάλαιο, η συμμετοχή του κλάδου των κατασκευών υπολογίζεται πως καταλάμβανε περίπου το ποσοστό του 75% του συνόλου των επενδύσεων. Ως αποτέλεσμα προκύπτει από τα

προηγούμενα στοιχεία ότι ο κατασκευαστικός κλάδος της Ελλάδας είχε συγκεντρώσει περίπου το 2% της κατασκευαστικής αγοράς σε παγκόσμια βάση (Φραγκιάδης, 2007).

Στο σημείο αυτό, πρέπει να αναφερθεί ότι καθ' όλη τη διάρκεια της περιόδου που αναλύεται η Ελλάδα συνεχώς εξελίσσει τις δυνάμεις της στον ναυτιλιακό κλάδο. Ο στόλος της Ελλάδας, κατά τη διάρκεια αυτής της περιόδου, είχε συγκεντρώσει περίπου το 7% της χωρητικότητας σε παγκόσμια βάση (Φραγκιάδης, 2007).

Οι πολιτικές οι οποίες είχε αποφασίσει να εφαρμόσει το καθεστώς της δικτατορίας, διατυπώνονται στο σύνολό τους στα πλαίσια του προγράμματος οικονομικής ανάπτυξης της χώρας κατά τη διάρκεια των ετών 1968-1969. Βασική συνιστώσα του συγκεκριμένου προγράμματος αποτελούσε η ανάπτυξη της βιομηχανίας και η ανάπτυξη της ιδιωτικής πρωτοβουλίας της χώρας.

Κατά το 1972, η δικτατορία αρχίζει να χάνει τον έλεγχο της οικονομικής εξέλιξης, αφού αυξάνονται με μεγάλο ρυθμό τα επίπεδα του πληθωρισμού. Αναλυτικότερα κατά τα επόμενα έτη κάνει την εμφάνισή του ο στασιμοπληθωρισμός, ο οποίος φαίνεται να οφείλεται κυρίως στην αποτυχία κατανόησης εκ μέρους της πολιτικής πλευράς, της ιδιαίτερης σημασίας που έχουν οι συνθήκες του οικονομικού περιβάλλοντος το οποίο κλυδωνίζεται από τις προηγούμενες κρίσεις. Έτσι, δημιουργούνται πάρα πολύ σημαντικά προβλήματα και ανατρέπεται η προσπάθεια σταθεροποίησης των προηγούμενων ετών. Αποτέλεσμα όλων των προαναφερθέντων, η οικονομία της Ελλάδας από το 1974 και για τα επόμενα έτη φαίνεται να μπαίνει σε δυσχερή κατάσταση. Η αρνητική πορεία της οικονομίας κλιμακώνεται και φαίνεται πως γι' αυτό ευθύνεται κυρίως το φαινόμενο του πληθωρισμού το οποίο κατά τη διάρκεια του 1974 είχε φτάσει στο 27%, ενώ παράλληλα η αυξητική τάση για επενδύσεις σε κατοικίες μειώνεται (Φραγκιάδης, 2007).

Κατά τη διάρκεια της περιόδου αυτής χρησιμοποιήθηκαν σε μεγάλο βαθμό για την εξασφάλιση της οικονομικής ανάπτυξης, φορολογικές πολιτικές, ενώ όπως φάνηκε η πλήρης απουσία διαρθρωτικών αλλαγών έφερε την οικονομία στο όριο της.

Το καθεστώς της δικτατορίας θέσπισε πολλές φοροαπαλλαγές αλλά και μία πληθώρα δημοσίων πιστώσεων. Εκτός των άλλων, φαίνεται ότι υπήρξε μία μεγάλη ωφέλεια του ξένου κεφαλαίου με άμεσο και έμμεσο τρόπο, όπως παραδείγματος χάριν είναι η κατάργηση του δικαιώματος για απεργία των εργαζομένων. Εκτός από τις πολλές

φοροαπαλλαγές που θέσπισε το καθεστώς της δικτατορίας, θέσπισε και ένα σημαντικό νόμο για τις κληρονομιές και δωρεές.

6.3 1974-1980

Κατά τη διάρκεια των επόμενων ετών, αφότου έπεσε η δικτατορία, και κατά τη διάρκεια της κρίσης του πετρελαίου, η οικονομία της Ελλάδας βρίσκονταν σε ύφεση. Αναλυτικότερα κατά τη διάρκεια του χρονικού διαστήματος 1974-1980 υπάρχει σχετικά χαμηλός ρυθμός ανάπτυξης της οικονομίας συγκριτικά με τις χρονικές περιόδους πριν από το 1974, αφού η οικονομία της Ελλάδας σε μεγάλο βαθμό επηρεάζεται από κάποια εξωτερικά γεγονότα, όπως είναι οι αυξήσεις στις τιμές του πετρελαίου. Το συνολικό κόστος παραγωγής αυξάνεται στα κράτη τα οποία είχαν αναλάβει την παραγωγή πετρελαίου ενώ παρατηρείται παράλληλα και η μείωση της ζήτησης στα κράτη τα οποία πραγματοποιούσαν εισαγωγές του πετρελαίου. Μετά από τέτοιες κρίσεις η συνολική παραγωγή εμφανίζει μείωση ενώ το σύνολο των επιτοκίων και των τιμών εμφανίζουν σχετική αύξηση (Καζάκος, 2009).

Οι κυβερνήσεις Καραμανλή εξακολουθούν να εφαρμόζουν τις πρακτικές που ισχύουν σε διεθνές επίπεδο, οδηγούμενες έτσι στην αύξηση της κυκλοφορίας των νομισμάτων αλλά και στην αύξηση των δημοσίων επενδύσεων, κατά τη διάρκεια της προσπάθειάς τους να στηρίξουν την οικονομία.

Κατά το διάστημα που αναλύεται, οι φορολογικοί συντελεστές που επικράτησαν απεικονίζονται στον παρακάτω πίνακα (Πίνακας 4).

Πίνακας 4: Φορολογικοί συντελεστές περιόδου 1974 - 1980.

Κατώτατος φορολογικός συντελεστής	3%
Ανώτατος φορολογικός συντελεστής	60%

Πηγή: Taxheaven, 2014.

Μέσα από το νομοθετικό διάταγμα 3323/1955, περί φορολογίας εισοδήματος φυσικών προσώπων, διαμορφώθηκαν οι συντελεστές για τη φορολόγηση αυτών, ενώ υπήρξε η θέσπιση φορολογικών απαλλαγών από τόκους καταθέσεων και από τόκους εθνικών δανείων. Εκτός των άλλων, το συγκεκριμένο νομοθετικό διάταγμα καθιέρωσε ολοκληρωτική φορολογική απαλλαγή για δέκα έτη που αφορούσε στα μερίσματα των προνομιούχων μετοχών.

Την ίδια περίοδο, σημειώνεται η κρατικοποίηση πολλών στρατηγικών επιχειρήσεων, έχοντας αυτό σαν αποτέλεσμα την αύξηση των πληθωριστικών τάσεων. Παρ' όλα αυτά τα αυξημένα επίπεδα της φορολογίας έχουν σαν αποτέλεσμα την απόκτηση σταθερότητας στο χρέος του δημόσιου τομέα που φτάνει μέχρι το 30% του ΑΕΠ (Παυλόπουλος, 2013).

Η παγκόσμια οικονομική κρίση που ξέσπασε μετά το 1974 ήταν αποτέλεσμα των μεγάλων πληθωριστικών τάσεων, αλλά και του υψηλού επιπέδου ανεργίας που ήταν χαρακτηριστικό της συγκεκριμένης περιόδου. Αυτό οδηγεί στο συμπέρασμα ότι τα κεφάλαια τα οποία ήταν προορισμένα για τη διενέργεια επενδύσεων ήταν πλεονάζοντα, δηλαδή το ύψος των κερδών τα οποία παράγονταν από αυτά δεν μπορούσαν να οδηγήσουν στην ανάπτυξη. Κατά συνέπεια, μετά το 1974 η Ελλάδα, μετά την περίοδο της δικτατορίας, ξεκίνησε ξανά τις προσπάθειές της να ενταχθεί στην ΕΟΚ. Αν και αρχικά διατηρούνταν κάποιες επιφυλάξεις από την πλευρά της επιτροπής, όσον αφορά στην ένταξη της Ελλάδας, οι διαπραγματεύσεις άρχισαν το επόμενο έτος. Αφότου έληξαν οι διαπραγματεύσεις το 1979 η Ελλάδα εντάχθηκε στην ΕΟΚ (Σακελλαρόπουλος, 2011).

Όπως φαίνεται στον πίνακα παρακάτω (Πίνακας 5), είναι εμφανής η μεγάλη επιδείνωση της κρίσης της παγκόσμιας οικονομίας η οποία άρχισε το 1979 και είχε συνέπειες τόσο για τη χώρα μας αλλά και για όλες τις αναπτυσσόμενες χώρες. Οι συνολικές επενδύσεις φτάνουν στα χαμηλότερα επίπεδα και οι στασιμοπληθωριστικές τάσεις αποτελούν χαρακτηριστικό της οικονομικής δραστηριότητας. Μετά το 1974, η οικονομική κρίση οδήγησε στο συμπέρασμα ότι, παρά το γεγονός ότι αυξάνονταν οι δημόσιες δαπάνες, τα έσοδα του κράτους μειώνονταν συνεχώς και έτσι το επίπεδο του δανεισμού του δημοσίου τομέα έφτασε περίπου στο 9% του ΑΕΠ.

Πίνακας 5: Για τα έτη 1974 – 1981: Ρυθμός ανάπτυξης, Πληθωρισμός, Ανεργία.

Έτος	Ρυθμός ανάπτυξης	Πληθωρισμός	Ανεργία
1974	-6,4	26,8	2,1
1975	6,4	13,4	2,3
1976	6,9	13,3	1,9
1977	2,9	12,2	1,7
1978	7,2	12,5	1,9
1979	3,3	19,0	1,9
1980	0,7	24,9	2,7
1981	-1,6	24,5	4,0

Πηγή: Βάμβουκας, 1997.

Επίσης, κατά τη διάρκεια της περιόδου που αναλύεται, ένα ακόμη στοιχείο που μπορεί να χαρακτηριστεί ως αρνητικό είναι η επιδείνωση της ανταγωνιστικότητας των επιχειρήσεων που δραστηριοποιούνται στην Ελλάδα αλλά και του ισοζυγίου πληρωμών. Πιο συγκεκριμένα, το έλλειμμα που παρουσιάζεται στο εμπορικό ισοζύγιο έχει μία διεύρυνση της τάξεως των τριών δεσκατομμυρίων δολαρίων. Αφότου πέρασε η περίοδος της δικτατορίας, οι δαπάνες του Κράτους έφτασαν περίπου στο επίπεδο του 28% του ΑΕΠ ενώ στη συνέχεια ξεπέρασαν το 30%. Ύστερα, άρχισε να επικρατεί η λογική του σοσιαλισμού, αφού αναγνωρίστηκε η επέκταση του δημοσίου κλάδου και η κρατικοποίηση πολλών πιστωτικών ιδρυμάτων (Τσουλφίδης, 2003).

6.4 1981-1989

Κατά της διάρκεια της περιόδου αυτής φαίνεται να ακολουθείται μία φορολογική στρατηγική η οποία στοχεύει ουσιαστικά στην ενίσχυση της μεσαίας τάξης αλλά και του επιχειρηματικού δυναμικού της οικονομίας. Παρ' όλα αυτά, υπήρξε επιδείνωση της κρίσης του ελληνικού καπιταλισμού, που οφείλεται κυρίως στη μείωση των επιπέδων της παραγωγικότητας, ενώ παράλληλα αυξήθηκε και ο πραγματικός μισθός σε σχέση με

την παραγωγικότητα. Οι φορολογικοί συντελεστές της περιόδου, όπως ίσχυσαν για τα έτη 1981 – 1989 παρουσιάζονται στον παρακάτω πίνακα (Πίνακας 6)

Πίνακας 6: Φορολογικοί συντελεστές 1981 – 1989

Κατώτατος συντελεστής	6-10%
Ανώτατος συντελεστής	60-63%

Πηγή: Taxheaven, 2014.

Κατά τη διάρκεια των ετών 1980 - 1983 το ΑΕΠ γνωρίζει μία συνεχή μείωση. Εκτός των άλλων έγιναν διάφορες προσπάθειες για την ενίσχυση της τάσης του σοσιαλισμού μέσα από τις προσπάθειες για τη διάσωση του επιχειρηματικού δυναμικού της οικονομίας οι οποίες αντιμετώπισαν διάφορα προβλήματα με το νόμο 1386/1969 (Griffith et al., 2004).

Κατά τη διάρκεια της συγκεκριμένης περιόδου πραγματοποιήθηκε η κρατικοποίηση επιχειρήσεων οι οποίες αποτελούσαν την ιδιοκτησία ισχυρών οικονομικών παραγόντων και έγινε ο σχεδιασμός μιας φορολογικής πολιτικής που είχε σαν σκοπό της να ενισχύσει την ισότητα μεταξύ των πολιτών της κοινωνίας μέσα από την ενίσχυση των ομάδων που θεωρούνταν πιο ασθενείς, την εξάλειψη όλων των διακρίσεων, αλλά και την βελτίωση του γενικού συναισθήματος ελευθερίας.

Το 1981 ολοκληρώθηκε η ένταξη της Ελλάδας στην Ευρωπαϊκή Ένωση, ενώ το 1986 υπογράφηκε η τελική ενιαία ευρωπαϊκή πράξη η οποία ήταν και η βάση του προγράμματος που στοχεύει στον περιορισμό των εμποδίων για το ελεύθερο εμπόριο μεταξύ των κρατών μελών της Ε.Ε. Η πράξη αυτή οδήγησε στη δημιουργία της ενιαίας αγοράς.

Παρ' όλα αυτά, μετά το 1989 υπήρξαν πολλές πολιτικές αναταραχές, όπως η πτώση του τείχους του Βερολίνου. Κατά τη διάρκεια του διαστήματος από το 1981 ως το 1982 η οικονομία της Ελλάδας θα έπρεπε να λειτουργήσει σε ένα διαφορετικό ρυθμιστικό πλαίσιο αφού υπήρχε ενίσχυση του φιλελευθερισμού στις αγορές.

Πίνακας 7: Ρυθμός ανάπτυξης κατά τα έτη 1981 – 1989

Έτος	Ρυθμός ανάπτυξης
1981	-1,6
1982	-1,1
1981	-1,1
1984	2,0
1985	2,5
1986	0,5
1987	-2,3
1988	4,3
1989	3,8

Πηγή: Καλαϊτζιδάκης & Καλυβίτης, 2003.

Κατά τη διάρκεια της περιόδου αυτής, η Ελλάδα μπορεί να χαρακτηριστεί από έντονες προθέσεις για ενοποίηση και μεγάλες προωθητικές τάσεις του ομοσπονδιακού προτύπου ενοποίησης, αφού η αναπτυξιακή στρατηγική για κοινή πολιτική σε ορισμένους τομείς οι οποίοι θεωρούνταν βασικοί, όπως είναι η υγεία και το περιβάλλον, αλλά και η ανάπτυξη εξωτερικών στρατηγικών και πολιτικών ασφάλειας ήταν επιτακτικές. Ωστόσο, κατά τη διάρκεια της συγκεκριμένης περιόδου εμφανίστηκαν πολλές αντιφάσεις, στο επίπεδο της οικονομίας αλλά και στο επίπεδο της πολιτικής (Duval et al., 2007).

6.5 1990-2001

Ένα βασικό χαρακτηριστικό της περιόδου που ξεκίνησε από το 1990 ήταν οι προσπάθειες που καταβλήθηκαν αναφορικά με την εξυγίανση του δημοσιονομικού τομέα. Στην αρχή της δεκαετίας του '90 η οικονομία της Ελλάδας απειλούνταν σε πολύ μεγάλο βαθμό από το δημόσιο χρέος. Κατά συνέπεια θεωρήθηκε ως αναγκαία η λήψη

ορισμένων μέτρων και η εφαρμογή ορισμένων κανονισμών αναφορικά με τον περιορισμό του χρέους αυτού. Για τη θέσπιση των κανόνων υπεύθυνη ήταν η τότε κυβέρνηση, παρόλο που το πολιτικό κόστος ήταν πολύ υψηλό και υπήρχαν εργασιακές ενώσεις που ήταν αντίθετες με αυτό και των οποίων η βάση της λειτουργίας τους ήταν η χρηματοδότηση από τους κρατικούς φορείς.

Η προσπάθεια που έγινε κατά το διάστημα αυτό για την δημοσιονομική εξυγίανση είχε καλά αποτελέσματα, παρόλο που υπήρχε καθυστέρηση στην εμφάνισή τους. Με την αρχική εφαρμογή των κανονισμών, υπήρξε σημαντική πρόοδος λόγω κυρίως της μεταβολής του ελλείμματος που υπήρχε σε πλεόνασμα αλλά και λόγω των περιορισμών της αυξητικής επίδρασης που ασκούσε το αποτέλεσμα των ενδοκυβερνητικών συναλλαγών σε παράγοντα μειωτικό για το χρέος.

Στη συνέχεια, η τολμηρή παρέμβαση του κρατικού φορέα, όσον αφορά στην κοινωνική ασφάλιση, ήταν ένα πάρα πολύ σημαντικό στοιχείο που συνέβαλε ουσιαστικά στην πορεία της εξέλιξης του δημοσίου χρέους. Παρ' όλα αυτά, οι κινήσεις αυτές φάνηκε να μην ήταν επαρκείς αφού δεν σταμάτησε η διόγκωση του δημόσιου χρέους το οποίο κατά το 1993 φτάνει περίπου στο 112%. Η συγκεκριμένη εξέλιξη είχε βραχυχρόνιο τύπο και μπορεί να αποδοθεί σε δύο βασικούς παράγοντες οι οποίοι δε φαίνεται να έχουν καμία απολύτως συσχέτιση με τις δημοσιονομικές πολιτικές οι οποίες εφαρμόστηκαν κατά τη διάρκεια της συγκεκριμένης περιόδου (Devereux et al., 2003).

Ο πρώτος παράγοντας έχει να κάνει με την υπερμεγέθη επιβάρυνση σε ετήσια βάση, αναφορικά με την αποπληρωμή των τόκων. Αυτό συνέβη λόγω των χρεών που συνεχώς συσσωρεύονταν αλλά και λόγω της ενσωμάτωσης ενός μεγάλου μεγέθους χρέους το οποίο υπήρχε και στο παρελθόν. Ωστόσο δεν είχε συμπεριληφθεί στο χρέος του Δημοσίου.

Η Τράπεζα της Ελλάδας από το 1990 και ύστερα εφάρμοσε μία πολιτική η οποία στόχευε στην καταπολέμηση των φαινομένων του πληθωρισμού. Γενικότερα, ήταν αποδεκτό ότι οι στρατηγικές για την υποτίμηση της δραχμής δεν ήταν αποδοτικές και αυτό είχε σαν συνέπεια η προσπάθεια για τη μείωση του πληθωρισμού να θέτει ως απαραίτητη προϋπόθεση την υπερπήδηση των εμποδίων και των διαφόρων πιέσεων για τη μετακύλιση του κόστους παραγωγής μέσα από την συναλλαγματική πολιτική (Καμάρα, 2005). Αυτό το γεγονός επιτεύχθηκε με την εφαρμογή των στρατηγικών της Τράπεζας της Ελλάδος, έχοντας σαν συνέπεια οι προσπάθειες που καταβλήθηκαν για

την καταπολέμηση των φαινομένων του πληθωρισμού να κρίνονται ως αποτελεσματικές.

Το 1992 εφαρμόστηκαν διάφορες μεταρρυθμίσεις στο σύστημα της φορολογίας έχοντας σαν βασικό χαρακτηριστικό τους τις μειώσεις στους συντελεστές για τη φορολόγηση των προσώπων είτε αυτά ήταν φυσικά είτε νομικά πρόσωπα. Το συγκεκριμένο γεγονός είχε σαν αποτέλεσμα δυσκολίες όσον αφορά την εφαρμογή των δημοσιονομικών πολιτικών αλλά και τον περιορισμό των εσόδων από τους φόρους. Οι στρατηγικές αυτές οδήγησαν στη μείωση της προοδευτικότητας του φορολογικού καθεστώτος της Ελλάδας. Η εφαρμογή των ιδιωτικοποιήσεων είχε να αντιμετωπίσει μεγάλο επίπεδο δυσκολίας λόγω της αύξησης της φοροδιαφυγής (Barrell & Weale, 2009). Εν τέλει, για να επιτευχθεί η σταθερότητα σε οικονομικό και φορολογικό επίπεδο, η νομισματική πολιτική διαδραμάτισε πολύ σημαντικό ρόλο αφού σαν βασικό της στόχο έθετε την ελάττωση του φαινομένου του πληθωρισμού μέσα από την ενίσχυση των δράσεων της ανταγωνιστικότητας των ελληνικών επιχειρήσεων αλλά και την βελτίωση του ισοζυγίου πληρωμών.

Κατά τη διάρκεια της τριετίας 1990 - 1992 εφαρμόστηκε μία πληθώρα μεταρρυθμίσεων στο σύστημα φορολογίας, έχοντας σαν βασικό χαρακτηριστικό την ελάττωση των ποσοστών φορολογίας. Οι εξελίξεις στο νομισματικό και πιστωτικό τομέα οδήγησαν σε μία επιβράδυνση στο συνολικό ρυθμό αύξησης της προσφοράς χρήματος. Έτσι, τα επιτόκια διατηρήθηκαν σε πολύ υψηλά επίπεδα, ενώ ο βασικός στόχος ήταν η αύξηση των επιπέδων της χρηματοδότησης του δημοσίου ελλείμματος από φορείς που δεν βρίσκονταν στην τραπεζική αγορά.

Κατά τη διάρκεια του 1993 την πολιτική εξουσία είχε το ΠΑΣΟΚ το οποίο είχε ξεκινήσει να εφαρμόζει στρατηγικές προς τον εκσυγχρονισμό. Στα πλαίσια των στρατηγικών αυτών προσπάθησε να μειώσει τις τάσεις του πληθωρισμού, αλλά και τα ελλείμματα του δημοσιονομικού τομέα, ενώ έκανε κινήσεις για την απελευθέρωση των αγορών, και την απομάκρυνση από τα φαινόμενα ανακατανομής του εισοδήματος.

Το 1994 η οικονομία της χώρας, αλλά και της Ευρώπης στο σύνολό της, εμφάνισε τάσεις βελτίωσης. Αφού ξεπεράστηκε η οικονομική ύφεση που εμφανίστηκε τα προηγούμενα έτη, η τάση ανάκαμψης της οικονομίας των κρατών της Ευρωπαϊκής Ένωσης λειτουργούσε με θετικό τρόπο για την οικονομία της Ελλάδας. Αναλυτικότερα, κατά τη διάρκεια του 1994 στη χώρα μας τα χρονικά περιθώρια ήταν πολύ στενά, έτσι

ώστε να μπορέσει να αναπτυχθεί στο οικονομικό και θεσμικό επίπεδο και να προσαρμοσθεί στα κριτήρια που έθετε η συνθήκη του Μάαστριχτ.

Η πορεία της Ελληνικής οικονομίας κατά το έτος αυτό είχε δημιουργήσει μεγάλη αισιοδοξία, συνδυαστική με το χρονοδιάγραμμα της ένταξής της στην Οικονομική και Νομισματική Ένωση, που συντέλεσε στη δημιουργία της βάσης πάνω στην οποία η πολιτική κυβέρνηση των συγκεκριμένων ετών ανέλαβε τη δέσμευση αναφορικά με την ανάκαμψη της Ελληνικής οικονομίας.

Μέχρι και το 1996 τα δημόσια έσοδα ακολουθούσαν μία συνεχώς αυξανόμενη πορεία. Η σταθεροποίηση τους προήλθε μέσα από τις τάσεις διεύρυνσης του φορολογικού συστήματος και την αύξηση στο επίπεδο των φορολογικών συντελεστών καθώς και τον ουσιαστικό περιορισμό της φοροδιαφυγής, σύμφωνα με τις μεταβολές στη φορολογική νομοθεσία που πραγματοποιήθηκαν κατά τη διάρκεια του 1994, με τους νόμους 2187/1994 και 2189/1994 (Κωστής, 2015).

Εκτός των άλλων, έγιναν συγκεκριμένες κινήσεις αναφορικά με την εγκαθίδρυση μιας νέας πορείας για την οικονομική ανάπτυξη, όπως ήταν η βελτίωση του ισοζυγίου του δημοσιονομικού τομέα συνδυαστική με τη βελτίωση των υποδομών αλλά και η αύξηση των επενδύσεων στο Δημόσιο και την εφαρμογή μέτρων για την διαρθρωτική προσαρμογή.

Κατά τη διάρκεια του 1997, ο κύριος στόχος που τέθηκε ήταν να εξακολουθήσει να υπάρχει σταθερότητα στο επίπεδο της οικονομίας, με τις πληθωριστικές τάσεις να μειώνονται, ενώ ιδιαίτερα σημαντική θεωρήθηκε και η ελάττωση του ελλείμματος του ΑΕΠ στα επίπεδα του 4%. Παρ' όλα αυτά, όπως φάνηκε, γενικότερα οι συνθήκες που επικρατούσαν στην αγορά εργατικού δυναμικού, αλλά και οι τάσεις του ισοζυγίου πληρωμών δεν μπορούσαν να θεωρηθούν ικανοποιητικές (Rajan & Zingales, 1998). Αυτό φαινόταν από τα επίπεδα της ανεργίας που έδειχναν μία τάση μη μεταβολής που σταθεροποιούνταν στο 10,5% αλλά και μέσα από το έλλειμμα που παρουσίαζε το ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών το οποίο εμφάνισε μία διεύρυνση της τάξης του 4% του ΑΕΠ.

Ο βασικότερος σκοπός του δημοσιονομικών πολιτικών που εφαρμόστηκαν για τα επόμενα έτη ήταν η προσπάθεια για τον περιορισμό των πληθωριστικών τάσεων μέσα από την εφαρμογή μιας πληθώρας συμπληρωματικών μέτρων αναφορικά με την

εξυγίανση του δημοσιονομικού τομέα αλλά και την ουσιαστική μείωση του ελλείμματος αυτού.

Μέχρι και το 2000 η Ελλάδα διατηρούσε ένα πρωτογενές πλεόνασμα. Το σημαντικότερο ωστόσο της συγκεκριμένης περιόδου, ήταν ότι η Ελλάδα εισήλθε σε μία περίοδο όπου εμφανίζονταν πολύ υψηλά επίπεδα ανάπτυξης, σημειώνοντας με αυτό τον τρόπο το τρίτο στην ουσία μεγάλο κύμα της επέκτασης της Ελληνικής οικονομίας σε σχέση με τις προηγούμενες δεκαετίες. Παρ' όλα αυτά, παράλληλα με τις συγκεκριμένες τάσεις έκαναν την εμφάνισή τους κάποιες αρνητικές συνέπειες, όπως παραδείγματος χάριν ήταν η υποβάθμιση του ισοζυγίου των εμπορικών συναλλαγών (Κωστής, 2015). Αν και το ΑΕΠ της χώρας αυξήθηκε σε μεγάλα επίπεδα, η οικονομία της Ελλάδας παγιδεύτηκε ανάμεσα στις οικονομίες του χαμηλού κόστους εργασίας και αυτές του υψηλού κόστους εργασίας και εμφάνιση υψηλής καινοτομίας. Εκτός των άλλων και το χρέος του δημόσιου τομέα διατηρήθηκε σε υψηλά επίπεδα, δηλαδή στο περίπου 100% του ΑΕΠ. Ο ρυθμός ανάπτυξης του ΑΕΠ της περιόδου απεικονίζεται στον παρακάτω πίνακα (Πίνακας 8).

Πίνακας 8: Ρυθμός ανάπτυξης 1991- 2001.

Έτος	Ρυθμός ανάπτυξης
1990	0,0
1991	3,1
1992	0,7
1993	-1,6
1994	2,0
1995	2,1
1996	2,4
1997	3,2
1998	3,7

1999	3,5
2000	3,8
2001	4,1

Πηγή: Dianeosis, 2019.

Κατά τα επόμενα έτη παρουσιάστηκε άνοδος της οικονομικής δραστηριότητας της Ελλάδας η οποία προέκυψε σαν ένα αποτέλεσμα της αυξητικής τάσης των επενδύσεων στον ιδιωτικό τομέα αλλά και της κατανάλωσης (Moschonas, 2013). Η τάση αυτή βοήθησε ουσιαστικά στην ελάττωση των αναγκών της χώρας σε δανειακές εισροές. Κατά συνέπεια η κυριότερη πρόκληση αναφορικά με την εφαρμογή των οικονομικών πολιτικών κατά τη διάρκεια των ετών που μελετάμε, αποτέλεσε ο βέλτιστος συνδυασμός της σταθερότητας των νομισματικών πολιτικών, αλλά και της εξυγίανσης του δημοσιονομικού τομέα με την αναβάθμιση του εργατικού δυναμικού της χώρας στον παραγωγικό τομέα.

Αν εξαιρεθεί η διαδικασία εισόδου της Ελλάδας στην Οικονομική Νομισματική Ένωση, και οι προϋποθέσεις που έπρεπε να πληρούνται για την επίτευξη βέλτιστων νομισματικών επιδόσεων, οι βασικοί στόχοι που τέθηκαν αφορούσαν τον περιορισμό της ανεργίας, αλλά και την επίτευξη της ισορροπίας στο εσωτερικό της χώρας.

6.6 2001-2010

Η υστέρηση που παρουσιάζουν οι φόροι εισοδήματος στη χώρα μας συγκριτικά με το μέσο όρο της Ευρωπαϊκής Ένωσης συνδυασμένη με την υστέρηση των καταβολών των εισφορών στα ταμεία κοινωνικής ασφάλισης προκύπτει κατά βάση από το έλλειμμα που εμφανίζεται στον Κρατικό προϋπολογισμό και φτάνει στα επίπεδα περίπου του 6% του ΑΕΠ για την αναδυόμενη χρονική περίοδο. Κατά τη περίοδο του 2000 έως 2004 εμφανίστηκε μία επιπλέον χαλάρωση στις δομές της πειθαρχίας του δημοσιονομικού τομέα. Οι στόχοι που είχε να πετύχει η Ελλάδα αναφορικά με την είσοδό της στην ευρωζώνη, είχαν σαν αποτέλεσμα την πρόκληση μιας ουσιαστικής αύξησης του επιπέδου των εισπράξεων από τη φορολογία

Οι φόροι που εφαρμόζονται στην ακίνητη περιουσία δεν μπορούν να θεωρηθούν σημαντικοί στον υπολογισμό αυτό, ενώ οι φόροι που εφαρμόζονται στα κέρδη που προκύπτουν από τη λειτουργία των ανωνύμων εταιρειών είναι παραπλήσιοι ανάμεσα στην Ελλάδα και στις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Ουσιαστικά, οι συντελεστές φορολόγησης του επιχειρηματικού δυναμικού στην Ελλάδα, υπολογισμένοι ως ποσοστό του ΑΕΠ, εντάσσονται στους χαμηλότερους στο επίπεδο Ευρωπαϊκής Ένωσης κατά τη διάρκεια των τελευταίων 15 ετών.

Στους παρακάτω πίνακες (Πίνακες 9, 10, 11) παρουσιάζεται η μεταβολή των φορολογικών συντελεστών για τις επιχειρήσεις και τα φυσικά πρόσωπα κατά τα έτη 2001 – 2010. Στη φορολογία των φυσικών προσώπων, σημειώνεται μια ουσιαστική αλλαγή στο φορολογική πολιτική από το 2002, έπειτα της ένταξης της χώρας μας στο ευρώ.

Πίνακας 9: Συντελεστές φορολόγησης Ανωνύμων Εταιριών 2001-2010.

Χρήση	Συντελεστής Α.Ε.
2010	24%
2009	25%
2008	25%
2007	25%
2006	29%
2005	32%
2004	35%
2003	35%
2002	35%
2001	37,5%

Πηγή: Taxheaven, 2019.

Πίνακας 10: (Α) Κλίμακα φορολόγησης μισθωτών - συνταξιούχων 2001.

(Β) Κλίμακα φορολόγησης μη μισθωτών-επαγγελματιών 2001.

(Α) ΚΛΙΜΑΚΑ ΜΙΣΘΩΤΩΝ ΣΥΝΤΑΞΙΟΥΧΩΝ				
Κλιμάκιο Εισοδήματος	Φορολ. συντελεστής %	Φόρος κλιμακίου	Σύνολο	
			Εισοδήματος	Φόρου
2.400.000	0	0	2.400.000	
446.000	5	22.300	2.846.000	22.300
1.706.000	15	255.900	4.552.000	278.200
3.407.000	30	1.022.100	7.959.000	1.300.300
9.088.000	40	3.635.200	17.047.000	4.935.500
Υπερβάλλον	42,5			
(Β) ΚΛΙΜΑΚΑ ΜΗ ΜΙΣΘΩΤΩΝ - ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΩΝ				
Κλιμάκιο Εισοδήματος	Φορολ. συντελεστής %	Φόρος κλιμακίου	Σύνολο	
			Εισοδήματος	Φόρου
2.100.000	0	0	2.100.000	
746.000	5	37.300	2.846.000	37.300
1.706.000	15	255.900	4.552.000	293.200
3.407.000	30	1.022.100	7.959.000	1.315.300
9.088.000	40	3.635.200	17.047.000	4.950.000
Υπερβάλλον	42,5			

Πηγή: Taxheaven, 2019.

Πίνακας 11: (Α) Κλίμακα μισθωτών - συνταξιούχων 2002.

(Β) Κλίμακα μη μισθωτών - επαγγελματιών 2002.

(Α) ΚΛΙΜΑΚΑ ΜΙΣΘΩΤΩΝ - ΣΥΝΤΑΞΙΟΥΧΩΝ				
Κλιμάκιο Εισοδήματος	Φορολ. συντελεστής %	Φόρος κλιμακίου	Σύνολο	
			Εισοδήματος (ευρώ)	Φόρου (ευρώ)
7.400	0	0	7.400	0
1.000	5	50	8.400	50
5.000	15	750	13.400	800

10.000	30	3.000	23.400	3800
Υπερβάλλον	40			
(B) ΚΛΙΜΑΚΑ ΜΗ ΜΙΣΘΩΤΩΝ - ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΩΝ				
Κλιμάκιο Εισοδήματος	Φορολ. συντελεστής %	Φόρος κλιμακίου	Σύνολο	
			Εισοδήματος (ευρώ)	Φόρου (ευρώ)
8.400	0	0	8.400	0
5.000	15	750	13.400	750
10.000	30	3000	23.400	3750
Υπερβάλλον	40			

Πηγή: Taxheaven, 2019.

Συμπερασματικά έως το 2004, το φορολογικό σύστημα διατηρήθηκε σε σταθερά επίπεδα, ενώ ο κατώτατος φορολογικός συντελεστής κινούταν στα επίπεδα του 5% και ο ανώτερος στα επίπεδα του 45%. Κατά τη διάρκεια της συγκεκριμένης περιόδου τα φορολογικά έσοδα η κινούνταν σε πολύ υψηλά επίπεδα, ενώ είχε σημειωθεί ένας σημαντικός περιορισμός της δημοσιονομικής πολιτικής.

Κατά τη διάρκεια του 2004 το πολιτικό σκηνικό αλλάζει με τη ΝΕΑ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ να αναλαμβάνει την κυβέρνηση με το χρέος από τη προηγούμενη διαχείριση να είναι ίσο με περίπου 97,4% του ΑΕΠ. Οι ενταξιακές διαδικασίες της Ελλάδας στην ΟΝΕ είχαν ολοκληρωθεί και η χώρα ξεκίνησε να εντάσσεται στο καθεστώς του νέου νομίσματος. Κατά τη διάρκεια των ετών που περιγράφουμε, υπήρξε μία επιδείνωση της δημοσιονομικής πολιτικής και παρ' όλο που μέχρι και το 2007 το δημοσιονομικό χρέος υπολογισμένο σαν ένα ποσοστό του ΑΕΠ εμφανίζει σχετική ελάττωση, η χρονική περίοδος από το 2008 μέχρι και το τέλος της κυβέρνησης έχει χαρακτηριστεί σαν τη διαίτη της κατάρρευσης (Μανιάτης, 2013).

Πολύ σημαντικό ρόλο, όσον αφορά στην τεράστια αύξηση του ελλείμματος, η οποία οδήγησε στην κατάρρευση της οικονομίας, διαδραμάτισε η αύξηση στην κατηγορία των ειδών πολυτελείας, το καθεστώς της ευνοϊκής μεταχείρισης των εταιρειών, οι οποίες λειτουργούσαν υπεράκτια, αλλά και η κατάργηση των υψηλών τεκμηρίων. Επίσης σημαντικό στοιχείο ήταν και η απόφαση της κυβέρνησης αναφορικά με την επιδότηση της αγοράς πολυτελών αυτοκινήτων.

Βάσει έκθεσης που εκπονήθηκε από την τράπεζα της Ελλάδος για τη χρονική περίοδο 2004-2005 ο ρυθμός της ανόδου του ΑΕΠ υποχώρησε σε περίπου 4% το 2004,

με τις πληθωριστικές τάσεις να υποχωρούν αλλά παράλληλα να παραμένουν σε υψηλά επίπεδα συγκριτικά με αυτές της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Το γεγονός αυτό επηρέασε σημαντικά και με αρνητικό τρόπο την ανταγωνιστικότητα της χώρας σε διεθνές επίπεδο. Όσον αφορά στην απασχόληση, αυτή επηρεάστηκε με θετικό τρόπο από την ανοδική πορεία της οικονομίας, αλλά και την διεξαγωγή των Ολυμπιακών Αγώνων στη χώρα μας. Παρόλα αυτά, τα ποσοστά βρίσκονταν ακόμη σε υψηλά επίπεδα (Τράπεζα της Ελλάδος, 2005). Το ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών και το έλλειμμα που παρουσίαζε εμφάνισε σημαντική μείωση κατά τη διάρκεια του 2004, παρέμεινε όμως υψηλό λόγω των προβλημάτων που παρουσιάζει η οικονομία.

Στα πλαίσια αυτά το σύνολο των φορολογικών μέτρων τα οποία θεσπίστηκαν, κατά τη διάρκεια των ετών που μελετάμε μπορούν να διακριθούν κατά βάση σε δύο κατηγορίες. Αρχικά υπάρχουν τα μέτρα και ρυθμίσεις αναφορικά με την αντιμετώπιση των προβλημάτων του δημοσιονομικού τομέα αλλά και άλλες ρυθμίσεις οι οποίες έχουν ως στόχο την ουσιαστική αύξηση των επενδύσεων στον ιδιωτικό τομέα, αλλά και την επίτευξη της ανάπτυξης και της ενίσχυσης της απασχόλησης του τομέα της οικονομίας.

Έπειτα το 2006 σημειώθηκαν πολλές φορολογικές μεταβολές, ενώ παράλληλα συνεχίστηκε η εφαρμογή των προηγούμενων. Βάσει των νέων ρυθμίσεων οι βασικοί στόχοι που είχαν οι κυβερνητικές πολιτικές ήταν η ελάττωση του βάρους της φορολογίας από την πλευρά της άμεσης φορολογίας και ο ουσιαστικός περιορισμός της φοροδιαφυγής αλλά και η αύξηση της ανταγωνιστικότητας των ελληνικών επιχειρήσεων, έχοντας σαν στόχο τη διασφάλιση της ομαλής εκτέλεσης του προϋπολογισμού του κράτους και της μείωσης του ελλείμματος κάτω από το επίπεδο του 3% του ΑΕΠ. Επίσης, εφαρμόστηκαν κάποια φορολογικά μέτρα έκτακτου τύπου που ενίσχυσαν σημαντικά τα φορολογικά έσοδα.

Κατά τη διάρκεια των επόμενων ετών 2007 και 2008 και τα φορολογικά μέτρα που εφαρμόστηκαν σχετίζονταν άμεσα με τις προσπάθειες για να ενισχύσει το κράτος τα έσοδα αλλά και να περιστείλει τη φοροδιαφυγή. Στα πλαίσια των προσπαθειών αυτών έγινε εισαγωγή ενός ενιαίου τέλους ακινήτων, αλλά και εξομοίωση του συντελεστή φορολογίας του ειδικού πετρελαίου θέρμανσης με το πετρέλαιο κίνησης. Εκτός των άλλων, λήφθηκε ακόμη μία σειρά μέτρων που είχαν σαν στόχο τους τον ουσιαστικό περιορισμό των αποκλίσεων για τον προϋπολογισμό, αλλά και την ενίσχυση των

Δημοσίων Εσόδων. Οι ρυθμίσεις αυτές συμπεριέλαβαν την περαιώση φορολογικών υποθέσεων, οι οποίες ήταν εκκρεμείς καθώς και την αύξηση της φορολογίας, τη φορολόγηση της υπεραξίας, αλλά και την είσπραξη ληξιπρόθεσμων οφειλών (Τράπεζα της Ελλάδος, 2009).

Παρακάτω παρουσιάζεται συγκεντρωτικός πίνακας (Πίνακας 12) του ρυθμού ανάπτυξης της οικονομίας ανά έτος από το 2001 έως το 2010.

Πίνακας 12: Ρυθμός ανάπτυξης 2001 – 2010.

Έτος	Ρυθμός Ανάπτυξης
2001	4,13
2002	3,92
2003	5,79
2004	5,06
2006	5,65
2007	3,27
2008	-0,34
2009	-4,30
2010	-5,48

Πηγή: Dianeosis, 2019.

6.7 2011-2018

Η αρχή της χρονικής περιόδου που εξετάζεται στην ενότητα αυτή, είχε σαν βασικό χαρακτηριστικό της ένα σύνολο παρεμβάσεων οι οποίες στόχευαν στη μείωση των δημοσιονομικών ελλειμμάτων, αλλά και στην αντιμετώπιση της κρίσης του δημοσιονομικού τομέα μέσα από την αύξηση των εσόδων που θα προέκυπταν από την επιβολή πιο αυστηρών φορολογικών μέτρων. Οι βασικότερες ρυθμίσεις που αφορούσαν

στην πολιτική αυτή δεν περιέχονταν στο φορολογικό νόμο που ψηφίστηκε τον Απρίλιο του 2011 αλλά εντάσσονταν στο μεσοπρόθεσμο πλαίσιο για τη διαμόρφωση της δημοσιονομικής στρατηγικής που αφορούσε στα έτη 2012 έως 2015. Οι ρυθμίσεις περιλαμβάνονταν και στους δύο βασικότερους πολύ-νόμους, με τους οποίους υιοθετήθηκε ένα πλήθος μέτρων που στόχευαν στη δημιουργία επιπρόσθετων εσόδων από την επιβολή των φόρων.

Τα συγκεκριμένα μέτρα εμπεριείχαν διάφορες στρατηγικές με τη διαμόρφωση νέων κλιμάκων για τη φορολογία εισοδήματος των φυσικών προσώπων, και διάφορα άλλα μέτρα σχετικά με τις μεταβολές όσον αφορά το πεδίο της φορολόγησης της ακίνητης περιουσίας, το πεδίο των τεκμηρίων διαβίωσης, το πεδίο των ειδικών εισφορών αλληλεγγύης των φυσικών προσώπων αλλά και τη διαμόρφωση του τέλους επιτηδεύματος των ελεύθερων επαγγελματιών.

Επίσης εισήχθησαν διάφορες μεταβολές όσον αφορά στην μετάταξη προϊόντων στο κανονικό ΦΠΑ αλλά και άλλες αλλαγές που αφορούσαν τη φορολόγηση των καυσίμων. Εκτός των άλλων, με τις συγκεκριμένες νομοθετικές διατάξεις ρυθμίστηκαν κάποια μέτρα με στόχο την ουσιαστική διευκόλυνση των φορολογουμένων όσον αφορά στη συμμόρφωση τους σε αυτά. Εκτός των άλλων, θεσμοθετήθηκαν άλλα μέτρα τα οποία είχαν σαν στόχο τους να εντατικοποιήσουν τις προσπάθειες αναφορικά με την καταπολέμηση της φοροδιαφυγής.

Στον παρακάτω πίνακα (Πίνακας 13), παρουσιάζονται οι συντελεστές φορολόγησης νομικών προσώπων για τα έτη 2011 έως και 2017 με εμφανή την αύξηση του συντελεστή φορολόγησης για τις επιχειρήσεις.

Πίνακας 13: Φορολογία νομικών προσώπων 2011 - 2017.

Χρήση	Συντελεστής φορολόγησης
2011	20%
2012	20%
2013	26%
2014	26%

2015	29%
2016	29%
2017	29%

Πηγή: Taxheaven, 2019.

Στη συνέχεια στους Πίνακες 14, 15, και 16 παρουσιάζεται ο συντελεστής φορολόγησης των φυσικών προσώπων για την περίοδο που αναλύεται (2011-2017).

Πίνακας 14: Φορολογία φυσικών προσώπων 2011-2012.

Κλιμάκιο Εισοδήματος (ευρώ)	Φορολ. συντελεστής %	Φόρος κλιμακίου (ευρώ)	Σύνολο	
			Εισοδήματος (ευρώ)	Φόρου (ευρώ)
5.000	0	0	5.000	0
7000	10	700	12.000	700
4.000	18	720	16.000	1.420
10.000	25	2.500	26.000	3.920
14.000	35	4.900	40.000	8.820
20.000	38	7.600	60.000	16.420
40.000	40	16.000	100.000	32.420
Άνω των 100.000	45			

Πηγή: Taxheaven, 2019.

Πίνακας 15: Φορολογία φυσικών προσώπων 2013-2014-2015.

Κλιμάκιο εισοδήματος (ευρώ)	Φορολογικός συντελεστής %	Φόρος κλιμακίου (ευρώ)	Σύνολο	
			Εισοδήματος (ευρώ)	Φόρου (ευρώ)
25.000	22%	5.500	25.000	5.500
17.000	32%	5.440	42.000	10.940
Υπερβάλλον	42%			

Πηγή: Taxheaven, 2019.

Πίνακας 16: Φορολογία φυσικών προσώπων 2016-2017.

Κλιμάκιο εισοδήματος (ευρώ)	Φορολογικός συντελεστής %	Φόρος κλιμακίου (ευρώ)	Σύνολο	
			Εισοδήματος (ευρώ)	Φόρου (ευρώ)
20.000,00	22%	4.400,00	20.000,00	4.400,00
10.000,00	29%	2.900,00	30.000,00	7.300,00
10.000,00	37%	3.700,00	40.000,00	11.000,00
Υπερβάλλον	45%			

Πηγή: Taxheaven, 2019.

Το μεσοπρόθεσμο Πλαίσιο για τη διαμόρφωση της δημοσιονομικής πολιτικής που αφορούσε στα έτη 2012-2015 συμπεριέλαβε διάφορες παρεμβάσεις στο δημοσιονομικό τομέα και έθεσε κάποιους στόχους οι οποίοι ορίστηκαν ποσοτικά.

Με τη χρήση των διατάξεων του νόμου 3986/2011 (Επείγοντα Μέτρα Εφαρμογής Μεσοπρόσθεσμου Πλαισίου Δημοσιονομικής Στρατηγικής 2012-2015) θεσμοθετήθηκαν κάποιες διατάξεις, αλλά και κανονισμοί οι οποίοι σχετίζονταν με τη χρήση της περιουσίας του Δημοσίου, διάφορα φορολογικά και δημοσιονομικά θέματα, αλλά και για τον ασφαλιστικό και εργασιακό τομέα. Ο συγκεκριμένος νόμος και κάποιες φορολογικές ρυθμίσεις χρησιμοποιήθηκαν για τον καθορισμό την νέας κλίμακας φορολόγησης για όλα τα εισοδήματα. Η νέα κλίμακα άρχισε να ισχύει από την 1η Ιανουαρίου του 2011 (Τράπεζα της Ελλάδος, 2011).

Ο νόμος αυτός επίσης περιέχει διατάξεις που αφορούν στην άρση του τραπεζικού απορρήτου για το σύνολο των πολιτών που φορολογούνται. Μέσα από αυτή τη διάταξη οδηγούμαστε στο συμπέρασμα ότι οι ελεγκτικές αρχές του κράτους όπως είναι οι έφοροι, θα μπορούσαν να διενεργήσουν έλεγχο στο σύνολο των τραπεζικών συναλλαγών και των περιουσιακών στοιχείων των πολιτών χωρίς να χρειαστεί να ενημερώσουν τα άτομα αυτά ή ακόμη και να λάβουν σχετική άδεια από την αρχή προστασίας των προσωπικών δεδομένων των πολιτών. Από τη συγκεκριμένη διάταξη προέκυψε ότι το σύνολο των φυσικών και νομικών προσώπων θα έπρεπε να θέσουν στη διάθεση του Υπουργείου Οικονομικών με ηλεκτρονικό τρόπο οποιοδήποτε στοιχείο ή ακόμη και πληροφορία που είχε να κάνει με τις οικονομικές συναλλαγές τους και τα εισοδηματικά τους κριτήρια.

Εκτός από τη φορολογία των φυσικών και νομικών προσώπων το 2011 επήλθαν σημαντικές μεταβολές και στη φορολογία της ακίνητης περιουσίας. Πιο συγκεκριμένα

κατά τη διάρκεια του ίδιου έτους σημειώθηκε μία μείωση στο όριο αφορολόγητου του φόρου ακίνητης περιουσίας. Το όριο αυτό έπεσε στις 200.000 ευρώ από 400.000 ευρώ που είχε καθιερωθεί με προηγούμενο νόμο. Ο νόμος αυτός έφερε επίσης πολύ σημαντικές μεταβολές και στη φορολογία των καύσιμων υλών, ενώ οδήγησε και στην αύξηση του ειδικού φόρου κατανάλωσης (Τράπεζα της Ελλάδος, 2011).

Κατά τη διάρκεια του 2011, ολοκληρώνεται η ψήφιση του νόμου 4002/2011 (Τροποποίηση της συνταξιοδοτικής νομοθεσίας του Δημοσίου - Ρυθμίσεις για την ανάπτυξη και τη δημοσιονομική εξυγίανση). Ο συγκεκριμένος νόμος εμπειρείχε ένα σύνολο ρυθμίσεων οι οποίες στόχευαν στην αντιμετώπιση της κρίσης στο δημοσιονομικό τομέα, αλλά και στον περιορισμό του κόστους του εργατικού δυναμικού στο δημόσιο τομέα. Μέσα από τους κανονισμούς του συγκεκριμένου νόμου δίνεται και η δυνατότητα στους φορολογούμενους πολίτες να προχωρήσουν στη ρύθμιση των φορολογικών υποχρεώσεών τους προς το κράτος, παρέχοντάς τους παράλληλα μία ευνοϊκή μεταχείριση όσον αφορά στις κυρώσεις.

Όπως ορίζεται από τον ίδιο νόμο που περιγράφεται παραπάνω, υπάρχουν ρυθμίσεις αναφορικά με την αξιοποίηση των ελεγκτικών εταιρειών του ιδιωτικού τομέα από το κράτος. Η αξιοποίησή τους συμπεριλαμβάνει τη διαδικασία διενέργειας ελέγχων των φορολογούμενων πολιτών οι οποίοι έχουν υψηλά χρέη προς το κράτος. Με άλλη διάταξη του συγκεκριμένου νόμου επιβάλλεται ένα ειδικό τέλος στα ακίνητα τα οποία ηλεκτροδοτούνται για εμπορική ή οικιστική χρήση. Το συγκεκριμένο τέλος επιβάλλεται στα ιδιωτικά ακίνητα, αλλά και στα ακίνητα που ανήκουν στις επιχειρήσεις οι οποίες ηλεκτροδοτούνται και είναι εγγεγραμμένα στα μητρώα της ΔΕΗ.

Όπως προκύπτει από την προηγούμενη ανάλυση, κατά το έτος 2011 υπήρξαν πάρα πολλές αλλαγές στις φορολογικές πολιτικές που εφαρμόστηκαν. Πιο συγκεκριμένα με τους νόμους που αναφέρθηκαν παραπάνω θεσπίζεται η φορολόγηση των μερισμάτων από τις επιχειρήσεις, έχοντας σαν βάση τον κώδικα για τη φορολογία εισοδήματος, ενώ εγκαθιδρύεται χαμηλή φορολόγηση των κερδών των επιχειρήσεων, τα οποία δεν διανέμονται έτσι ώστε να δοθεί ένα κίνητρο στις επιχειρήσεις για να κάνουν επενδύσεις. Μέσα από τους νόμους που θεσπίστηκαν και ψηφίστηκαν το 2011 φαίνεται να καταργούνται πολλές φοροαπαλλαγές, αλλά επέρχεται και η κατάργηση της αυτοτελούς φορολόγησης. Επίσης αυξάνεται ο συντελεστής ΕΤΑΚ και θεσπίζεται έκτακτη εισφορά

για τις επιχειρήσεις. Τέλος ο συντελεστής ΦΠΑ αυξάνεται κατά 4% για τους αγρότες και υπολογίζεται επί της συνολικής πώλησης (Τράπεζα της Ελλάδος, 2011).

Το 2011 η χώρα αντιμετώπισε τα αποτελέσματα της οικονομικής κρίσης τα οποία φάνηκε να επηρεάζουν όλους τους τομείς της οικονομίας της χώρας. Έτσι θεσπίστηκαν κάποιοι πολύ σημαντικοί κανόνες στη φορολογία για τη μεταρρύθμιση του δημοσιονομικού τομέα (Τράπεζα της Ελλάδος, 2012). Κατά τη διάρκεια του 2012 ψηφίστηκε ο φορολογικός νόμος 4093/2012 (Έγκριση Μεσοπρόθεσμου Πλαισίου Δημοσιονομικής Στρατηγικής 2013–2016), ο οποίος στόχευε στο να διευκολύνει τους φορολογούμενους πολίτες, έτσι ώστε αυτοί να μπορέσουν να ανταποκριθούν εύκολα στις φορολογικές τους υποχρεώσεις. Διάφορες άλλες ρυθμίσεις που προκύπτουν από την θέσπιση του συγκεκριμένου νόμου, ορίζουν ότι θα πραγματοποιηθούν μεταβολές όσον αφορά στη φορολογική μεταχείριση των μερισμάτων και των επιχειρήσεων αλλά και των κερδών τα οποία διανέμονται από τις ανώνυμες εταιρείες που λειτουργούν στην Ελλάδα αλλά και τις εταιρείες που έχουν νομική μορφή ΕΠΕ.

Μέσω των διατάξεων του συγκεκριμένου νόμου δόθηκε η δυνατότητα στους πολίτες να μπορούν να εξοφλούν τις οφειλές τους προς το κράτος οι οποίες είναι ληξιπρόθεσμες, μέσω διακανονισμού σε 24 δόσεις. Παρακάτω παρατίθεται ο Πίνακας 17 που απεικονίζει το ρυθμό μεταβολής του ΑΕΠ για τα έτη που αναλύονται.

Πίνακας 17: Ρυθμός μεταβολής ΑΕΠ 2011- 2017.

Έτος	Ρυθμός μεταβολής ΑΕΠ
2011	-9,13
2012	-7,30
2013	-3,24
2014	0,74
2016	-0,24
2017	1,35

Πηγή: Dianeosis, 2019.

Στη συνέχεια, κατά τη διάρκεια του 2012 υπήρξε έντονη επιθυμία να καταπολεμηθεί σε πολύ μεγάλο βαθμό η φοροδιαφυγή. Σε αυτό συντέλεσε η υπ' αριθμόν 2650/2012 πράξη διοικητικού περιεχομένου της Τράπεζας της Ελλάδος (Πολιτική αποδοχών που εφαρμόζεται από τα πιστωτικά ιδρύματα - Τροποποίηση των Π.Δ./Τ.Ε. 2577/9.3.2006 και 2592/20.8.2017) σύμφωνα με την οποία θεσπίζεται η διεύρυνση σε πολύ σημαντικό βαθμό του ρόλου που διαδραματίζουν τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα όσον αφορά στην καταπολέμηση της φοροδιαφυγής. Οι τράπεζες υποχρεούνταν να εξετάζουν προσεκτικά το σύνολο των τραπεζικών συναλλαγών των φορολογουμένων πολιτών οι οποίοι εμφάνιζαν αυξημένη πιθανότητα να φοροδιαφύγουν. Την ίδια στιγμή δόθηκαν και κάποια παραδείγματα ορισμένων συναλλαγών οι οποίες θεωρούνταν ασυνήθιστες και μπορεί σε μεγάλο βαθμό να ταίριαζαν με τα χαρακτηριστικά περιπτώσεων φοροδιαφυγής. Εν τέλει, το τραπεζικό σύστημα υποχρεώθηκε να συντάσσει εκθέσεις αναφορικά με τους πελάτες οι οποίοι θεωρούνταν ως πελάτες υψηλού κινδύνου (Τράπεζα της Ελλάδος, 2012).

Κατά τη μετάβαση από το 2012 στο 2013 δόθηκε ιδιαίτερη σημασία στην υιοθέτηση ενός μεγάλου συνόλου ρυθμίσεων το οποίο αφορούσε στο δημοσιονομικό τομέα, πιο συγκεκριμένα τα μέτρα αυτά στόχευαν στην ενίσχυση των εσόδων καθώς και στην προώθηση της εξυγίανσης του δημοσιονομικού τομέα και στην ουσιαστική αναδιάρθρωση των φορολογικών πολιτικών. Οι κυριότερες ρυθμίσεις που έγιναν για το σκοπό αυτό, συμπεριλήφθηκαν στους δύο βασικότερους πολύ-νόμους οι οποίοι πήγαν στη για ψήφιση στη Βουλή κατά τη διάρκεια του Νοεμβρίου του 2012 αλλά και του Ιανουαρίου του 2013.

Σύμφωνα με τις διατάξεις του συγκεκριμένου πολυνομοσχεδίου ορίζονται ορισμένες παρεμβάσεις, όσον αφορά στον τομέα των φορολογικών πολιτικών που εφαρμόζονται στα καύσιμα και στα πετρελαιοειδή, στην ακίνητη περιουσία, στον τρόπο που απεικονίζονται οι συναλλαγές, αλλά και σε άλλες πολιτικές οι οποίες στόχευαν στη θέσπιση καλύτερων τρόπων για την είσπραξη των εσόδων από το δημόσιο τομέα. Βάσει του νέου φορολογικού νόμου 4110/2013 (Ρυθμίσεις στη φορολογία εισοδήματος, ρυθμίσεις θεμάτων αρμοδιότητας Υπουργείου Οικονομικών και λοιπές διατάξεις) γίνεται η ολοκληρωτική αναδιαμόρφωση του Πλαισίου για τη φορολόγηση των μισθωτών αλλά και των συνταξιούχων και όλων των υπόλοιπων κατηγοριών της οικονομίας, όπως είναι οι ελεύθεροι επαγγελματίες, οι επιχειρήσεις και οι αγρότες.

Παράλληλα, για τις κατηγορίες αυτές εξακολουθούν να ισχύουν τα τεκμήρια, ενώ σημειώνεται μία αύξηση στο τέλος επιτηδεύματος και εφαρμόζονται φορολογικοί συντελεστές όσον αφορά στους στόχους των αποταμιεύσεων. Επίσης, με τον επόμενο πολύ-νόμο δηλαδή τον 4111/ 2013 (Συνταξιοδοτικές ρυθμίσεις, τροποποιήσεις του ν.4093/2012, κύρωση Πράξεων Νομοθετικού Περιεχομένου) επανήλθε σε ισχύ ο φόρος πολυτελούς διαβίωσης. Βάσει του ίδιου πολυνόμου γίνεται η κύρωση μιας πληθώρας πράξεων νομοθετικού περιεχομένου που σχετίζονταν άμεσα με διάφορα ζητήματα για τη διαχείριση του δημοσιονομικού τομέα του κράτους, των φορολογικών πολιτικών αλλά και του μισθολογικού και συνταξιοδοτικού τομέα (Τράπεζα της Ελλάδος, 2013).

Στη συνέχεια, με τον επόμενο πολυνόμο, θεσπίστηκε ένα σύνολο διατάξεων οι οποίες σχετίζονταν με την αγορά καυσίμων και πετρελαιοειδών ενώ περιλαμβάνονταν ρυθμίσεις για τη φορολογία της ακίνητης περιουσίας, τη φορολογία των φυσικών και νομικών προσώπων αλλά και τις φορολογικές πολιτικές που αφορούσαν στην φορολόγηση των κερδών από την πώληση των μετοχών μιας επιχείρησης. Με διατάξεις του συγκεκριμένου νόμου ορίζεται ότι το εκκαθαριστικό για το φόρο της ακίνητης περιουσίας θα πρέπει να εκδίδεται ξεχωριστά για κάθε φυσικό πρόσωπο το οποίο είναι υπόχρεο. Συγκεκριμένη ρύθμιση ισχύει αναδρομικά από το έτος 2010.

Εκτός των άλλων, στα πλαίσια των φορολογικών αυτών διατάξεων γίνεται η ενοποίηση της εισπραξης των οφειλών για τους φόρους εισοδήματος αλλά και των υπόλοιπων εισφορών για τους φορείς κοινωνικής ασφάλισης. Εκτός των άλλων, με αποφάσεις που προέρχονται από το Υπουργείο Οικονομικών και από το Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικής Ασφάλισης, θα πρέπει να γίνεται ο καθορισμός του τύπου αλλά και του περιεχομένου της προσωρινής δήλωσης μισθωτών. Στα πλαίσια του ίδιου νόμου εντάσσεται η επιβολή της αυτοτελούς φορολόγησης σε βάρος των εταιρειών οι οποίες έχουν νομική μορφή ΕΠΕ με συντελεστή 25%.

Η δημοσιονομική εξυγίανση η οποία αποτελεί τον βασικότερο στόχο της περιόδου αυτής προωθείται με τις ρυθμίσεις της 228/2012 Πράξης Νομοθετικού Περιεχομένου που θεσπίζεται αναφορικά με τον έλεγχο αλλά και την σωστή εκτέλεση των προϋπολογισμών του Κράτους. Ως σημείο αναφοράς για τον έλεγχο των συγκεκριμένων προϋπολογισμών είναι τα όρια και οι στόχοι που εγκρίνονται από το βουλευτικό σώμα.

Ο Ν.4093/2012 συμπεριλαμβάνει ένα μεγάλο πλήθος ρυθμίσεων οι οποίες αφορούν στο δημοσιονομικό τομέα και έχουν διαφορετικό χαρακτήρα. Ανάμεσα σε

αυτές τις ρυθμίσεις υπάρχουν και διάφορες άλλες διατάξεις για τη διαμόρφωση των εσόδων του Κράτους, τη μεθοδολογία βάσει της οποίας απεικονίζονται οι φορολογικές συναλλαγές, αλλά και διάφορες άλλες διατάξεις οι οποίες έχουν φορολογικό ενδιαφέρον.

Αναλυτικότερα, επέρχεται η κατάργηση του Κώδικα Βιβλίων και Στοιχείων ο οποίος μετατρέπεται σε Κώδικα Φορολογικής Απεικόνισης των Συναλλαγών. Μέσα από τις διατάξεις του νέου κώδικα, θεσπίζονται διάφορες άλλες διατάξεις αναφορικά με την εισαγωγή και χρήση των ηλεκτρονικών τιμολογίων, ενώ επέρχεται η κατάργηση της τήρησης του βιβλίου αποθήκης που αντικαθίσταται στην πράξη με την παροχή σχετικών πληροφοριών για τις αγορές, τις πωλήσεις και τη διακίνηση των αγαθών.

Επίσης επέρχεται η απλοποίηση του συνόλου των διαδικασιών οι οποίες αφορούν στην καταγραφή των επιχειρησιακών συναλλαγών, αλλά και των συναλλαγών των ελεύθερων επαγγελματιών. Επίσης, το όριο στο οποίο θα πρέπει να γίνεται υποχρεωτική εξόφληση των συναλλαγών μέσω τραπεζικού εμβάσματος ή ακόμη και με έκδοση κάποιας επιταγής ή με τη χρήση πιστωτικής κάρτας ορίζεται στα 3.000 ευρώ. Μέσα από τις διατάξεις του ίδιου νόμου επέρχεται μία αύξηση στα επίπεδα της φορολογίας του καπνού της βιομηχανίας, αλλά και η κατάργηση της προμήθειας ειδικού σήματος για τα τέλη της κυκλοφορίας κατά τη διάρκεια της καταβολής τους στο έτος 2013 και ύστερα.

Από τις αρχές του 2013 θεσπίζεται και ψηφίζεται ο φορολογικός νόμος 4110/2013. Ο νόμος αυτός συμπεριλαμβάνει κάποιες συγκεκριμένες ρυθμίσεις οι οποίες σαν βασική κατεύθυνση τους έχουν την κατάργηση των φοροαπαλλαγών ως επί το πλείστον. Επίσης προτείνει μεθοδολογίες για την αναδιαμόρφωση των φορολογικών κλιμάκων όσον αφορά στην ομάδα των μισθωτών και των συνταξιούχων, ενώ θεσπίζουν ειδική κλίμακα για τους ελεύθερους επαγγελματίες αλλά και ειδικές φορολογικές πολιτικές για την εκμίσθωση ακινήτων και τα τεκμήρια.

Αναφορικά με τις κλίμακες φορολογίας εισοδήματος των μισθωτών και των συνταξιούχων πραγματοποιήθηκε η καθιέρωση μιας άλλης κλίμακας, η οποία ενσωματώνει λιγότερο αριθμό κλιμακίων. Επίσης καταργείται το αφορολόγητο των 5.000 ευρώ για το σύνολο των φορολογουμένων. Μέσα από τις διατάξεις του συγκεκριμένου νόμου επέρχεται η κατάργηση των εκπτώσεων στις δαπάνες που σχετίζονταν με τους τόκους των δανείων τα οποία είχαν ληφθεί για στέγαση, εκπτώσεις δαπανών για τα ενοίκια της πρώτης κατοικίας των φοιτητών αλλά και για τα δίδακτρα

που καταβάλλονται στα φροντιστήρια και για την ασφάλιση ζωής (Τράπεζα της Ελλάδος, 2013).

Ακόμα επήλθε η κατάργηση του πρόσθετου αφορολόγητου για τα τέκνα. Αναφορικά με τους ελεύθερους επαγγελματίες και τη φορολογία του εισοδήματός τους, επήλθε η καθιέρωση μιας συγκεκριμένης κλίμακας που ενσωματώνει μόνο δύο κλιμάκια, ενώ παράλληλα καταργείται το αφορολόγητο των 5.000 ευρώ. Την ίδια στιγμή, όσον αφορά στη λειτουργία των επιχειρήσεων και των ελεύθερων επαγγελματιών, σημειώθηκε αύξηση του τέλους επιτηδεύματος.

Αναλύοντας τη συγκεκριμένη περίοδο, ξεκινάμε με την κυβέρνηση του Αντώνη Σαμαρά η οποία ανακοίνωσε τη συνεργασία της με μία ομάδα κομμάτων που συμπεριλάμβαναν τη ΝΕΑ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ, το ΠΑΣΟΚ και τη ΔΗΜΑΡ. Αυτή η ένωση διαλύθηκε κατά τις αρχές του 2015 και στη θέση της εκλέχθηκε η κυβέρνηση που βρίσκεται και τώρα στην εξουσία, η κυβέρνηση του Αλέξη Τσίπρα (ΣΥΡΙΖΑ) συνεργαζόμενη με το κόμμα του Πάνου Καμμένου (ΑΝΕΞΑΡΤΗΤΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ).

Κατά τη διάρκεια της συγκεκριμένης περιόδου, 2011-2018, υπήρξε μεγάλη αναταραχή όσον αφορά στο σύνολο των φορολογικών μέτρων που θεσπίστηκαν και εφαρμόστηκαν. Όπως και με τα προηγούμενα μέτρα, υπήρξε συνέχεια στις προσπάθειες για την εξυγίανση του δημοσιονομικού τομέα μέσα από την εφαρμογή δράσεων οι οποίες αφορούσαν άμεσα στην ενίσχυση των εσόδων που προέρχονται από την επιβολή φορολογίας αλλά και την ουσιαστική αναδιαμόρφωση του συστήματος και των φορολογικών στρατηγικών. Οι κυριότερες ρυθμίσεις που θεσπίστηκαν στη συνέχεια συμπεριλαμβάνονταν σε συνολικά 7 νομοθετήματα. Αυτά αφορούσαν τους φορολογικούς νόμους οι οποίοι ψηφίστηκαν και εφαρμόστηκαν κατά το 2013, τους πολυ-νόμους, τον κώδικα για τις φορολογικές διαδικασίες, τον αναδιαμορφωμένο φόρο ιδιοκτησίας στα ακίνητα. Με τις διατάξεις των νόμων αυτών η πρώτη φάση αναφορικά με την μεταρρύθμιση των φορολογικών στρατηγικών ολοκληρώνεται με την παράλληλη υιοθέτηση ενός συστήματος φορολογίας το οποίο είναι απλοποιημένο (Τράπεζα της Ελλάδος, 2013).

Μέσα από τις νέες φορολογικές πολιτικές τίθεται σαν στόχος η αναδιαμόρφωση της φορολογικής διοίκησης του κράτους αλλά και η εισαγωγή καινοτομιών και ο εκσυγχρονισμός των φορολογικών διαδικασιών μέσα από διάφορες διατάξεις που χρησιμοποιούνται για τη διαμόρφωση του σχετικού ποινολογίου και συμβάλλουν με

ουσιαστικό τρόπο στην αντιμετώπιση της φοροδιαφυγής. Επίσης θεσπίζεται ένας ακόμη νόμος που αφορά τα ακίνητα και αντικαθιστά στην ουσία το ειδικό τέλος ακινήτου αλλά και το φόρο της ακίνητης περιουσίας.

Μέσα από τον πολυνόμο 4141/2013 (Επενδυτικά εργαλεία ανάπτυξης, παροχή πιστώσεων και άλλες διατάξεις) θεσπίζεται μία σειρά διατάξεων οι οποίες σχετίζονται άμεσα με τη μεθοδολογία για την οργάνωση του μηχανισμού ελέγχου την επιτάχυνση των διαδικασιών για την είσπραξη των χρεών που χαρακτηρίζονται ως ληξιπρόθεσμα αλλά και τις τεχνικές που εφαρμόζονται για την αντιμετώπιση της φοροδιαφυγής έχοντας σαν σκοπό την αύξηση των εσόδων. Έχοντας σαν γνώμονα την καταπολέμηση της διαφθοράς, δημοσιοποιείται και τίθεται σε εφαρμογή ένα στρατηγικό σχέδιο αναφορικά με την καταπολέμηση της στα πλαίσια της φορολογικής και τελωνειακής ζήτησης (Τράπεζα της Ελλάδος, 2013). Οι κυριότερες συνιστώσες του συγκεκριμένου σχεδίου συμπεριλαμβάνουν την καλύτερευση του νομικού και θεσμικού πλαισίου το οποίο καθορίζει τη λειτουργία του κάθε οργανισμού με διαφάνεια, την ενίσχυση των ελέγχων είτε αυτή είναι εσωτερικοί είτε εξωτερικοί, την ενίσχυση της συνεργασίας αλλά και της διάδοσης των σχετικών πληροφοριών, καθώς και την ενίσχυση της ευαισθητοποίησης και της ακεραιότητας όσον αφορά στο δημόσιο τομέα.

Θεσπίζεται σχετική πράξη νομοθετικού περιεχομένου με την οποία το Δημόσιο στην ουσία εξουσιοδοτείται όσον αφορά στην επιβολή κατασχέσεων για τις επιχειρήσεις οι οποίες πραγματοποιούν πράξεις φοροδιαφυγής. Σύμφωνα με τον ίδιο νόμο έχει φτάσει σχεδόν στην ολοκλήρωσή της η πρώτη φάση για τη μεταρρύθμιση των φορολογικών πολιτικών. Η πρώτη φάση ολοκληρώνεται με την επιβολή ενός ενιαίου φόρου για την ιδιοκτησία των ακινήτων. Ο φόρος αυτός λαμβάνει σαν βασικές παραμέτρους το συνολικό εμβαδόν της κατοικίας, την τοποθεσία της κατοικίας αλλά και διάφορα άλλα χαρακτηριστικά. Ο φόρος αυτός αφορά όλα τα ακίνητα, εξαιρώντας μόνο αυτά που υπάγονται στο Δημόσιο, στην εταιρεία των ακινήτων του Δημοσίου αλλά και στο ταμείο αξιοποίησης της ιδιωτικής περιουσίας του Δημοσίου.

Το 2014 εξακολούθησαν να σημειώνονται εντατικές προσπάθειες αναφορικά με την αναδιαμόρφωση των φορολογικών στρατηγικών που ξεκίνησαν από το 2013 (Τράπεζα της Ελλάδος, 2014). Εκτός των άλλων, συνεχίστηκε η προσπάθεια αναφορικά με την επίτευξη του εξορθολογισμού της διοίκησης του φορολογικού συστήματος, αλλά και παράλληλα η ελάττωση του διοικητικού κόστους, κατά βάση με τη χρήση των

τεχνικών που προτείνονται μέσα από την υιοθέτηση του επιχειρησιακού σχεδίου της Γενικής Γραμματείας Δημοσίων Εσόδων.

Επίσης, αναφορικά με την πορεία του εξορθολογισμού της φορολογικής διοίκησης, θεσπίστηκαν διατάξεις για τη ρύθμιση διαφόρων φορολογικών ζητημάτων, όπως ζητήματα που ήταν σε εκκρεμότητα σχετικά με τον φόρο της ιδιοκτησίας ακινήτων, τον ειδικό φόρο κατανάλωσης, τις αλλαγές του συντελεστή του ΦΠΑ, το ζήτημα για τη ρύθμιση των οφειλών προς το Δημόσιο που είναι ληξιπρόθεσμες, καθώς και της παράτασης που αφορά τη μεταβολή των συντελεστών του ΦΠΑ στην εστίαση, αλλά και στην επιβολή της ειδικής εισφοράς αλληλεγγύης.

Κατά τα έτη 2013-2014 κατατίθεται και το πρώτο σχέδιο από τη Γενική Γραμματεία Εσόδων. Το σχέδιο αυτό έρχεται σαν βασική κατευθυντήρια γραμμή για τη θέσπιση της αυτονομίας της γραμματείας αυτής και στόχευε σε μία λειτουργία της διοίκησης των φορολογικών συστημάτων που θα χαρακτηρίζονταν από αποδοτικότητα και αποτελεσματικότητα (Τράπεζα της Ελλάδος, 2014).

Στα πλαίσια αυτά θεωρήθηκε πολύ σημαντική η ενεργοποίηση διαφόρων άλλων μεθοδολογιών για τον έλεγχο, μέσω της ηλεκτρονικής πρόσβασης στις τραπεζικές συναλλαγές και τους λογαριασμούς. Επίσης έμφαση δόθηκε στην επιτάχυνση των διαδικασιών που αφορούν τις κατασχέσεις των λογαριασμών, στην αύξηση της αυστηρότητας αλλά και στην αύξηση της ταχύτητας στις διαδικασίες κατάσχεσης των λογαριασμών των ατόμων οι οποίοι είχαν ληξιπρόθεσμα χρέη προς το Δημόσιο. Τον Απρίλιο του 2014 κατατέθηκε και ψηφίστηκε ο νόμος 4254/ 2014 (Μέτρα στήριξης και ανάπτυξης της ελληνικής οικονομίας), ο οποίος συμπεριλαμβάνει ρυθμίσεις σχετικά με τις μεταβολές που πρόκειται να επέλθουν στη φορολογική νομοθεσία όσον αφορά τα ζητήματα που εντάσσονται στο Πεδίο της φορολογίας εισοδήματος, των φορολογικών συντελεστών αλλά και τον τρόπο απεικόνισης των φορολογικών συναλλαγών (Τράπεζα της Ελλάδος, 2014).

Το Σεπτέμβριο του 2015, ύστερα από το αλλοπρόσαλλο δημοψήφισμα περί ευρώ ή δραχμής και συνέχισης της χώρας σε τροχιά ΕΟΚ, του Αλέξη Τσίπρα, η κυβέρνηση αυτή υπήρξε συνεργατική μεταξύ του ΣΥΡΙΖΑ και των ΑΝΕΛ. Κατά τη διάρκεια της περιόδου αυτής η οικονομία της χώρας γνώρισε πολύ μεγάλες διακυμάνσεις, ενώ εμφανίστηκαν φαινόμενα όπως τα capital controls τα οποία δυσκόλεψαν σε πολύ μεγάλο βαθμό τις εισαγωγές και τις εξαγωγές αλλά και τις επενδύσεις.

Η συγκεκριμένη κυβέρνηση εφάρμοσε και πολλούς φορολογικούς νόμους. Πιο συγκεκριμένα στράφηκε προς τη θεσμοθέτηση διατάξεων, οι οποίες θα παρέχουν στους πολίτες είτε αυτοί είναι φυσικά είτε νομικά πρόσωπα τη δυνατότητα να ρυθμίσουν τις ληξιπρόθεσμες οφειλές τους προς δημόσιους φορείς. Επίσης θέσπισε διατάξεις για τη ρύθμιση με ευνοϊκό τρόπο, των ζητημάτων φορολόγησης των ατόμων οι οποίοι είναι περιστασιακά απασχολούμενοι, των ατόμων που απασχολούνται στον αγροτικό τομέα ή ακόμη και τον ομογενών του εξωτερικού.

Κατά τη διάρκεια μιας περιόδου πολύ δύσκολης για την ελληνική οικονομία, έχοντας σαν βασικό γνώμονα την επιτυχή ολοκλήρωση των διαπραγματεύσεων για τη σύμβαση της χρηματοδοτικής διευκόλυνσης, η κυβέρνηση προχώρησε στην υιοθέτηση ορισμένων φορολογικών ρυθμίσεων οι οποίες συμπεριλάμβαναν τη διαμόρφωση των φορολογικών συντελεστών, την κατάργηση σταδιακά του μειωμένου συντελεστή ΦΠΑ στις νησιωτικές περιοχές της Ελλάδας, την αύξηση του επιπέδου των φορολογικών συντελεστών, όσον αφορά τη φορολόγηση του εισοδήματος των φυσικών προσώπων αλλά και την αύξηση του ποσοστού της προκαταβολής του φόρου για τις επιχειρήσεις. Επίσης με τις ρυθμίσεις θέσπισε αναδιαμόρφωση στους συντελεστές που αφορούσαν στην ειδική εισφορά αλληλεγγύης αλλά και αύξησε το φόρο πολυτελείας (Τράπεζα της Ελλάδος, 2015).

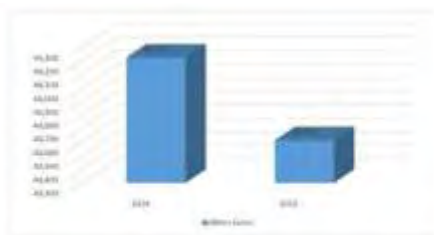
Μέσα από το νόμο 4320/2015 (Ρυθμίσεις για τη λήψη άμεσων μέτρων για την αντιμετώπιση της ανθρωπιστικής κρίσης) δίνεται η δυνατότητα σε φυσικά ή νομικά πρόσωπα να αποπληρώσουν όλες τις ληξιπρόθεσμες οφειλές που έχουν προς τους δημόσιους φορείς, αλλά και όλα τα ασφαλιστικά ταμεία. Επίσης μέσα από το νόμο αυτό προβλέπεται ειδικός φόρος για τις τριγωνικές συναλλαγές. Στη συνέχεια ο νόμος 4328/2015 (Κατεπείγουσα ρύθμιση για τη βιωσιμότητα της «Ελληνικής Βιομηχανίας Ζάχαρης Α.Ε.» και τις ληξιπρόθεσμες οφειλές) συμπεριλαμβάνει διάφορες διατάξεις για την ευνοϊκή μεταχείριση των ατόμων που απασχολούνται στον αγροτικό τομέα αλλά και των διαφόρων άλλων φυσικών προσώπων (Τράπεζα της Ελλάδος, 2015).

Ο νόμος 4332/2015 εμπεριέχει ρυθμίσεις για την ευνοϊκή μεταχείριση σε διάφορα θέματα φορολόγησης των ατόμων που είναι περιστασιακά απασχολούμενοι και διατηρούν χαμηλά επίπεδα ετήσιων εισοδημάτων, αγροτών ή και κατοίκων ομογενών εξωτερικού. Ο βασικότερος σκοπός που επιτελεί το συγκεκριμένο άρθρο είναι η

αποφυγή των επιπλέον φορολογικών επιβαρύνσεων που έφερε ο καινούργιος κώδικας για τη φορολογία του εισοδήματος (Τράπεζα της Ελλάδος, 2015).

Στη συνέχεια το 2016, πραγματοποιήθηκαν διαπραγματεύσεις αναφορικά με την ιδιωτικοποίηση και τη μεταρρύθμιση του συνταξιοδοτικού συστήματος ενώ στη συνέχεια μεγάλη προσοχή δόθηκε στην μεταρρύθμιση των εργασιακών σχέσεων. Ενώ η κυβέρνηση ΣΥΡΙΖΑ προσπαθεί να αποφύγει την τελευταία μεταρρύθμιση, οι πιστωτές δείχνουν ενδιαφέρον να συνεχίσουν το ζήτημα. Το τρίτο πρόγραμμα στήριξης έχει ως κύριους στόχους τη διάσωση του ελληνικού τραπεζικού συστήματος, το οποίο κινδυνεύει λόγω των μη εξυπηρετούμενων δανείων και την αύξηση των κρατικών εσόδων. Έτσι η κυβέρνηση αποφασίζει την αύξηση των άμεσων και έμμεσων φόρων, συμπεριλαμβανομένων των φόρων εισοδήματος και ιδιωτικού εισοδήματος.

Διάγραμμα 7 - Έσοδα από φόρους 2014-2015.

Source: General secretary of Public Revenue, 2016

Το παραπάνω διάγραμμα (Διάγραμμα 7) απεικονίζονται τα έσοδα από φόρους για τα έτη 2014 και 2015. Ενώ τα δημόσια έσοδα αυξάνονται με την αύξηση των φόρων, η οικονομική ανάπτυξη έγκειται στις ιδιωτικές επενδύσεις που όπως δεν είναι ακόμα διαθέσιμες. Αναλυτικά τη συγκεκριμένη περίοδο η Ελλάδα κατέλαβε την 14^η θέση

ανάμεσα στις 35 χώρες του ΟΟΣΑ, αναφορικά με την αναλογία φόρων και ΑΕΠ. Η Ελλάδα είχε 36,8% φόρο/ΑΕΠ συγκεκριμένα με τον μέσο όρο του ΟΟΣΑ που ήταν 34,3%.

Σύμφωνα με τα μέτρα που είχαν παρθεί έως τότε από την κυβέρνηση ΣΥΡΙΖΑ-ΑΝΕΛ, σημειώθηκε ύφεση και μείωση της αγοραστικής δύναμης των ελλήνων πολιτών. Κατά τη διάρκεια των μέτρων αυτών, γεγονός αποτέλεσε ότι, παρότι οι φόροι αυξήθηκαν, τα φορολογικά έσοδα μειώθηκαν κατά 1,38% από το 2014 στο 2015. Άρα ενώ υπάρχει συνολική αύξηση των φόρων, τα πραγματικά έσοδα είχαν μειωθεί. Πραγματική αύξηση των εσόδων σημειώθηκε μόνο από τις περικοπές των μισθών και των συντάξεων.

Για το 2016 τα φορολογικά μέτρα βάσει των στοιχείων του κρατικού προϋπολογισμού του 2016 ήταν η αύξηση των ορίων για την άσκηση της ποινικής δίωξης σχετικά με τα χρέη στο Δημόσιο, η δημοσίευση του νόμου 4320/2015 αναφορικά με τη ρύθμιση των 100 δόσεων, η βελτίωση του Κώδικα Φορολογίας Εισοδήματος (ΚΦΕ) και η διατήρηση των μειωμένων συντελεστών της Ειδικής Εισφοράς Αλληλεγγύης κατά 30% για εισοδήματα έως 30.000 ευρώ ενώ παράλληλα αυξήθηκαν οι συντελεστές στα ανώτερα εισοδήματα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7

ΑΝΑΛΥΣΗ-ΣΥΓΚΡΙΣΗ ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΩΝ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

7.1 Συγκριτική ανάλυση

Σύμφωνα με την ανάλυση που προηγήθηκε στην προηγούμενη ενότητα της εργασίας αυτής, οι φορολογικές πολιτικές που αναπτύχθηκαν στην Ελλάδα, από την εποχή της μεταπολίτευσης μέχρι και σήμερα, έχουν αποτελέσει ένα πεδίο άσκησης ταξικών, αλλά και κομματικών πολιτικών. Η κάθε μία φορολογική πολιτική που εφαρμόστηκε στηρίχτηκε στην όλο και πιο δυσμενή φορολόγηση των νομικών και φυσικών προσώπων αλλά και τη δημιουργία διάφορων φοροαπαλλαγών. Το σύστημα αυτό είχε σαν αποτέλεσμα τη διαχρονική απώλεια μεγάλων ποσών φορολογικών εσόδων.

Η χρήση των φορολογικών στρατηγικών για την επίτευξη ορισμένων στόχων πολιτικής, συνδυασμένη με τη χρήση ορισμένων εργαλείων μέσω των οποίων η κάθε κυβέρνηση έχει τη δυνατότητα να επηρεάσει το σύστημα της φορολογίας, δίνει τη δυνατότητα στην κάθε πολιτική κυβέρνηση να επιλέξει την εκάστοτε φορολογική πολιτική που θεωρεί ότι μπορεί στο βέλτιστο βαθμό να ικανοποιήσει τους στόχους που έχει θέσει (Monokroussos & Thomakos, 2012). Παρ' όλα αυτά οι διάφορες θεωρητικές και εμπειρικές έρευνες οι οποίες σχετίζονται με τις επιπτώσεις που έχει η φορολογία στα συνολικά έσοδα του κράτους και στην ανάπτυξη της οικονομικής δραστηριότητας, συμφωνούν ως έναν βαθμό με την κατεύθυνση που ακολουθούν τα φορολογικά συστήματα που λειτουργούν σε διεθνές επίπεδο.

Διαχρονικά, η διαδικασία της ανάπτυξης των φορολογικών πολιτικών, οι οποίες ως επί το πλείστον κατά τη διάρκεια των τελευταίων ετών συμπεριλαμβάνουν περικοπές μισθών-συντάξεων και κρατικών δαπανών, αποτελούσε απαραίτητη προϋπόθεση για την υπογραφή των σχετικών συμφωνιών με την Ευρωπαϊκή Ένωση και το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο. Οι συμφωνίες αυτές αφορούσαν στη δημοσιονομική τόνωση αφότου η Ελλάδα αποχώρησε από τις διεθνείς χρηματαγορές λόγω κυρίως των υψηλών spread που παρουσίαζε και της αδυναμίας της να αποδώσει τα αντίστοιχα ποσά των

ομολόγων που ήταν σε εκκρεμότητα, γεγονός που οδήγησε στην επιδείνωση των αξιολογήσεων της.

Μετά την είσοδο της Ελλάδας στην Οικονομική και Νομισματική Ένωση μέχρι και το 2007, σε ετήσια βάση, το χρέος του δημόσιου τομέα σημείωνε αύξηση η οποία ήταν μικρότερη από το ρυθμό μεγέθυνσης του ΑΕΠ της χώρας, έχοντας αυτό σαν αποτέλεσμα η σχέση του χρέους προς το ΑΕΠ να υποχωρεί συνεχώς. Έτσι η Ελλάδα δεν μπορούσε στην ουσία να καλύψει τις υποχρεώσεις της.

Κατά τη διάρκεια του 2008 έως και το 2009 σημειώθηκε ουσιαστική αύξηση του χρέους, ενώ παράλληλα ο ρυθμός μεγέθυνσης του ΑΕΠ μειώνονταν λόγω της εμφάνισης της οικονομικής κρίσης. Το χρέος του δημόσιου τομέα εμφανίζει ανοδική πορεία υπολογιζόμενο σαν ένα ποσοστό του ΑΕΠ, έχοντας αυτό σαν αποτέλεσμα η χώρα να αποχωρήσει από τις διεθνείς αγορές. Κατά το τέλος του 2009 έκαναν την εμφάνιση τους αυξημένα ποσοστά δαπανών, που έφταναν περίπου το 20% και αποτελούσαν τις διπλάσιες δαπάνες συγκριτικά με αυτές του 2003 (Monokroussos & Thomakos, 2012). Εκτός των άλλων τα έσοδα από τους φόρους κατά τη διάρκεια του 2009 σημείωσαν ουσιαστική μείωση σε σύγκριση με το προηγούμενο έτος και αυτό αποδίδεται κυρίως λόγω στη μη καταβολή ΦΠΑ αλλά και στη μείωση της φορολογίας των νομικών προσώπων.

Κατά τη διάρκεια της διακυβέρνησης της Νέας Δημοκρατίας, από το έτος 2012 η κατάσταση της οικονομίας της χώρας ήταν πολύ δύσκολη. Κατά τη διάρκεια των ετών αυτών εφαρμόστηκε ένα πακέτο μέτρων για την εξυγίανση του δημοσιονομικού τομέα που στόχευε στη συγκράτηση των δαπανών αντί για την αύξηση των εσόδων, αντίθετα με την τελευταία κυβέρνηση η οποία επικεντρώθηκε στη συλλογή εσόδων κατά βάση μέσω της αύξησης των φορολογικών συντελεστών αλλά και των περικοπών (Bunn, 2018).

Κατά τα επόμενα έτη, με την παρουσία πρωτογενών πλεονασμάτων οι βαθμολογίες της Ελλάδας σημείωσαν αύξηση, ενώ ξεκίνησε να συμμετέχει στις αγορές με απόδοση ομολόγων κάτω του 6%. Κατά τη διάρκεια της περιόδου αυτής, γύρω στο 2014 έκαναν την εμφάνισή τους οι πρώτοι οι δείκτες ανάκαμψης (Georgakopoulos, 2016). Παρ' όλα αυτά, η περίοδος αυτή συνεχίστηκε με την ανακοίνωση των εκλογών η οποία συνδυαστικά με το πρώτο εξάμηνο του 2015 αποτέλεσε μία χαμένη περίοδο για την ελληνική οικονομία, λόγω των διαπραγματεύσεων των νέων συνθηκών της Ελλάδας με

την Ευρωπαϊκή Ένωση. Έτσι, η χώρα οδηγήθηκε σε ένα νέο κύμα ύφεσης του οποίου αποκορύφωμα αποτέλεσε η εφαρμογή των capital controls τον Ιούλιο του 2015. Από το σημείο αυτό και ύστερα η οικονομία έδειξε μεγάλα σημάδια επιδείνωσης και η έλλειψη ρευστότητας οδήγησε την ελληνική κυβέρνηση στο να πραγματοποιήσει συμφωνίες με τα θεσμικά όργανα της Ευρωπαϊκής Ένωσης έτσι ώστε να λάβει ένα πακέτο διάσωσης το οποίο είναι γνωστό και σαν τρίτο μνημόνιο. Το μνημόνιο αυτό έθεσε απαραίτητη προϋπόθεση την έγκριση ενός νέου πακέτου λιτότητας.

Το χρέος της Ελλάδας φαίνεται ότι εμφανίζει μεγάλα επίπεδα μη βιωσιμότητας εφόσον από το 2015 αντιπροσώπευε το ποσοστό του 180% του ΑΕΠ. Το ποσοστό αυτό θεωρείται πάρα πολύ μεγάλο αν λάβουμε υπόψη μας ότι ένα αποδεκτό εύρος βιωσιμότητας κυμαίνεται μεταξύ 60 και 90% του ΑΕΠ. Τα υψηλά επίπεδα φορολογίας που εφαρμόστηκαν, όπως προέκυψε από την αξιολόγηση των αποτελεσμάτων των φορολογικών πολιτικών, δεν αποτέλεσαν μία αποτελεσματική μέθοδο για τη μείωση του χρέους του Δημοσίου.

Τα μέτρα λιτότητας που εφαρμόστηκαν δεν είχαν ουσιαστικά αποτελέσματα αφού η χώρα εξακολούθησε να διατηρεί υψηλά επίπεδα χρέους συγκριτικά με άλλα κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Bunn, 2018). Το πρόβλημα της φοροδιαφυγής στην Ελλάδα που υπήρχε και που υπάρχει ακόμα σε πολύ εκτεταμένη μορφή, χειροτέρεψε κατά τη διάρκεια των τελευταίων ετών που εφαρμόστηκαν τα μέτρα λιτότητας και τα υψηλότερα επίπεδα φορολογίας. Η τελευταία κυβέρνηση, παρ' όλο που στήριξε τις πολιτικές που επιθυμούσε να εφαρμόσει προτού διεξαχθούν οι εκλογές, μετά την επιβολή των capital controls προχώρησε στην εφαρμογή υψηλότερων φόρων και δυσμενέστερων μέτρων.

Από την υπογραφή του πρώτου προγράμματος διάσωσης τον Μάιο του 2010, η Ελλάδα υπέστη μια άνευ προηγουμένου μακροοικονομική προσαρμογή, η οποία είχε ως αποτέλεσμα την εξάλειψη των σημαντικών (προ της κρίσης) δημοσίων ελλειμμάτων και την αποκατάσταση της ανταγωνιστικότητας των μισθών έναντι των κυριότερων εμπορικών εταίρων. Όσον αφορά στη δημοσιονομική πλευρά, η σωρευτική βελτίωση του πρωτογενούς αποτελέσματος της γενικής κυβέρνησης της χώρας έχει ήδη ξεπεράσει τις 5 μονάδες βάσης του ΑΕΠ και ανήλθε σε περίπου 20 μονάδες ΑΕΠ σε προσαρμοσμένους όρους. Αυτή ήταν η πιο σημαντική προσαρμογή που πραγματοποίησε κάθε αναπτυγμένη οικονομία τις τελευταίες δεκαετίες, όπως επανειλημμένα τονίστηκε

από το ΔΝΤ και άλλους πολυεθνικούς οργανισμούς. Όσον αφορά το μέγεθος ολόκληρου του πακέτου δημοσιονομικής λιτότητας που εφαρμόστηκε στο πλαίσιο των δύο διαδοχικών προγραμμάτων διάσωσης, εκτιμάται ότι το 45% των σχετικών μέτρων που προέρχονται από την πλευρά των εσόδων (αύξηση των άμεσων και έμμεσων φόρων, καθώς και των εισφορών κοινωνικής ασφάλισης) και το υπόλοιπο από πλευράς δαπανών, δηλαδή κυρίως περικοπές των μισθών και των συντάξεων.

Κατά τη διάρκεια της περιόδου 2010-2014 η χώρα μας υπέγραψε συνολικά εννέα πακέτα λιτότητας με σκοπό να εξασφαλίσει δύο επιπλέον πακέτα διάσωσης από την Ευρωπαϊκή Ένωση. Στα πλαίσια των συγκεκριμένων πολιτικών συμπεριλαμβάνονταν νέοι φόροι, όπως είναι ο φόρος περιουσίας αλλά και αύξηση του επιπέδου των παλιών φόρων, δηλαδή όπως είναι η αύξηση του ΦΠΑ από το ποσοστό του 19 στο 21%. Στη συνέχεια θεσπίστηκαν περικοπές στους μισθούς των εργαζομένων αλλά και περικοπές συντάξεων φθάνοντας στο επίπεδο του 15%, ενώ παράλληλα καταργήθηκαν κάποια εποχιακά επιδόματα. Μέσα από τα συγκεκριμένα πακέτα θεσπίστηκε η αύξηση της ηλικίας συνταξιοδότησης η οποία ορίζεται στα 67 έτη.

Όσον αφορά την ανεργία, αυξήθηκε κατά 10,6% το ποσοστό της ανεργίας από τον Οκτώβριο του 2010 έως τον Οκτώβριο του 2015. Πρωταθλητές στην ανεργία ήταν διαχρονικά οι νέοι από 18 έως 24 ετών και οι γυναίκες ενώ τα μεγαλύτερα ποσοστά ανεργίας εντοπίστηκαν σε Μακεδονία, Ήπειρο, Θεσσαλία, Στερεά Ελλάδα και Αττική. Σύμφωνα με στοιχεία της ΕΛΣΤΑΤ το ποσοστό ανεργίας τον Οκτώβριο του 2015 ανήλθε σε 24,5%. Το σύνολο των απασχολούμενων, κατά τον Οκτώβριο του 2015, εκτιμάται ότι ανήλθε σε 3.630.449 άτομα. Οι άνεργοι ανήλθαν σε 1.175.903 άτομα ενώ ο οικονομικά μη ενεργός πληθυσμός ανήλθε σε 3.267.487 άτομα (ΕΛΣΤΑΤ, 2015).

Από το 2015 και ύστερα η κυβέρνηση ΣΥΡΙΖΑ προχώρησε στην υπογραφή ενός προγράμματος διάσωσης το οποίο έθετε κάποιες συγκεκριμένες προϋποθέσεις. Οι προϋποθέσεις αυτές είχαν να κάνουν με την επιπλέον φορολόγηση και αύξηση εισφορών. Αρχικά αυξήθηκαν οι φόροι όσον αφορά στα νομικά πρόσωπα, αλλά και ο ΦΠΑ ο οποίος από 21% έφτασε στο 24%. Επίσης αυξήθηκε ο φόρος αλληλεγγύης για τα εισοδήματα τα οποία ήταν άνω των 50 χιλιάδων ευρώ αλλά και η φορολογία των επιχειρήσεων η οποία έφτασε στο 29%. Ακόμη, μέσα από το πακέτο αυτό καταργήθηκε η έκπτωση του ΦΠΑ στα ελληνικά νησιά ενώ αυξήθηκαν οι εισφορές της υγείας οι οποίες καταβάλλονται από τους συνταξιούχους στο ποσοστό του 6% (Georgakopoulos,

2016). Επίσης ξεκίνησε φορολόγηση της ιδιωτικής εκπαίδευσης με το μεγαλύτερο φορολογικό συντελεστή, αλλά και τερματίστηκαν οι όροι της πρόωρης συνταξιοδότησης μέχρι το 2022. Τέλος, οι τόκοι οι οποίοι εφαρμόζονται στις ληξιπρόθεσμες οφειλές προς το κράτος αυξήθηκαν σε 5% για ποσά τα οποία ήταν άνω των 5.000 ευρώ.

Κατά τη διάρκεια των τελευταίων ετών το ΑΕΠ είχε συνεχή συρρίκνωση, ενώ τα επίπεδα της ανεργίας συνεχώς επιδεινώνονταν με τον ίδιο ρυθμό όπως και με τα προηγούμενα πολιτικά καθεστώτα. Το χρέος του δημόσιου τομέα ξεκίνησε να σταθεροποιείται, ενώ όπως φαίνεται η τελευταία κυβέρνηση αντί να προχωρήσει στην εφαρμογή πολιτικών για την προσέλκυση των επενδύσεων μέσα από τη μείωση των επιπέδων της φορολογίας των επιχειρήσεων, εφαρμόζοντας δεσμεύσεις αναφορικά με την επένδυση των κερδών για την επέκταση της αγοράς εργασίας, ουσιαστικά συντηρούσε το δημόσιο τομέα και κατέβαλε προσπάθειες μέσα από την επαναδιαμόρφωση του φορολογικού συστήματος, αλλά και τις περικοπές του συντάξεων να συλλέξει τους απαραίτητους πόρους.

Η σημαντική δημοσιονομική συρρίκνωση και η μεγάλη επιβάρυνση προκάλεσε δραματικό μακροοικονομικό κόστος όσον αφορά τις απώλειες παραγωγής και την απόσπαση εργατικού δυναμικού. Στην πραγματικότητα, αυτό δείχνει ότι τα προγράμματα λιτότητας που εφαρμόστηκαν τα τελευταία 5 χρόνια μπορούν να εξηγήσουν πλήρως την επακόλουθη συρρίκνωση του ελληνικού ΑΕΠ (Bunn, 2018). Σε σύγκριση με ένα θεωρητικό (αντισταθμιστικό) σενάριο, το οποίο προϋποθέτει, καμία δημοσιονομική προσαρμογή για ολόκληρη την περίοδο 2010-2014, αλλά και συνέχισης της εξωτερικής χρηματοδότησης κατά την εν λόγω περίοδο, θα μπορούσε πιθανά να αποφευχθεί η πιο σοβαρή αποδυνάμωση της εγχώριας οικονομίας.

Φυσικά, αυτό δεν σημαίνει ότι η Ελλάδα δεν θα έπρεπε να έχει κάνει καμία προσαρμογή τα τελευταία χρόνια, ιδίως ενόψει των τεράστιων μακροοικονομικών ανισορροπιών που συσσωρεύτηκαν τα χρόνια που οδήγησαν στην παγκόσμια χρηματοπιστωτική κρίση το 2007 και 2008. Η λύση τήρησης όμως ενός αυστηρότερου προγράμματος δημοσιονομικής λιτότητας μπορεί να αποδειχθεί «αυτοκαταστροφική» πρόταση όταν υλοποιείται σε βαθιά ύφεση όπως αυτή που γνώρισε η Ελλάδα τα τελευταία χρόνια. Ενδεικτικά, ένα προσαρμοσμένο πρόγραμμα δημοσιονομικής προσαρμογής που εφαρμόζεται κυρίως όταν η οικονομία έχει ήδη αρχίσει να ανακάμπτει θα μπορούσε ενδεχομένως να επιφέρει τα επιδιωκόμενα αποτελέσματα

(όσον αφορά τη βελτίωση των δημοσιονομικών ισορροπιών), χωρίς να προκαλέσει τόσο σοβαρό κόστος στην εγχώρια οικονομία.

Το αποτέλεσμα αυτό προκύπτει από την τεκμηριωμένη εξάρτηση των φορολογικών συντελεστών στην Ελλάδα από πολλές άλλες χώρες, έχοντας πολύ υψηλότερους φορολογικούς συντελεστές σε φάσεις ύφεσης σε σχέση με τις περιόδους που επικρατεί σταθερότητα στην οικονομία. Η εγκυρότητά του αυξάνεται επίσης με την ύπαρξη αξιόπιστης μεροληψίας εκ μέρους των εγχώριων αρχών υπέρ της πολυετούς δημοσιονομικής εξυγίανσης και, κυρίως, με την εφαρμογή διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων, προγραμμάτων στήριξης της ρευστότητας και άλλων στρατηγικών για την αντιμετώπιση των αποσπασματικών επιπτώσεων της δημοσιονομικής προσαρμογής.

Ουσιαστικά, όλες οι πολιτικές οι οποίες πέρασαν από την έγκριση της τελευταίας κυβέρνησης έχουν οδηγήσει στην ουσία στην ελάττωση του ελλείμματος και τη συρρίκνωση της οικονομίας. Η σημαντική μείωση που εφαρμόστηκε στα συνταξιοδοτικά συστήματα καθώς και η συρρίκνωση στις θέσεις εργασίας του δημοσίου τομέα, αλλά κι η ελάττωση του ελάχιστου μισθού των εργαζομένων οδήγησαν στην επιδείνωση των επιδόσεων της αγοράς εργασίας, αυξάνοντας με αυτό τον τρόπο τα ποσοστά ανεργίας της οικονομίας. Τα κίνητρα των ατόμων να εργαστούν έχουν μειωθεί λόγω κυρίως της συρρίκνωσης των μισθών, αλλά και των φόρων που εφαρμόζονται στα συνταξιοδοτικά συστήματα.

Λόγω των ιδιαίτερα επιθετικών μέτρων τα οποία υιοθετήθηκαν από την κυβέρνηση αναφορικά με την αντιμετώπιση του διογκούμενου χρέους του δημόσιου τομέα, θεωρήθηκε ως αναγκαία η βελτίωση των ελλειμμάτων αφού η χώρα προχώρησε στη μείωση των δαπανών της μέσω της συλλογής πολύ περισσότερων μορφών φόρων. Κατά τη διάρκεια των τελευταίων ετών, η πορεία του ΑΕΠ εμφανίζει τάσεις μεταβλητότητας από το 2012 (Bunn, 2018).

Σε επίπεδο Ε.Ε., οι χώρες του Βορρά παρουσιάζουν ορισμένα κοινά χαρακτηριστικά που δεν εντοπίζονται στις χώρες του Νότου και σχετίζονται με τη σταθερότητα και τη δύναμη των οικονομιών τους. Στο σημείο αυτό εξετάζονται οι πολιτικές που εφαρμόζονται από κάποιες νότιες χώρες με κοινά οικονομικά χαρακτηριστικά, όπως είναι η Πορτογαλία, η Ελλάδα και η Κύπρος.

Αυτές οι τρεις χώρες επηρεάστηκαν σε μεγάλο βαθμό από την οικονομική κρίση που έπληξε την Ευρώπη το 2008. Ο τρόπος με τον οποίο οι χώρες αυτές επέλεξαν να επιλύσουν τα οικονομικά τους προβλήματα και να περάσουν από την κρίση ήταν διαφορετικός για την καθεμία.

Παρόλο που η Ελλάδα, η Πορτογαλία και η Κύπρος ανήκουν στην ίδια ένωση, οι διαφορές και οι ανισοροπίες μεταξύ τους ήταν πολλές. Το πρώτο χαρακτηριστικό είναι το σημείο εκκίνησης της ύφεσης κάθε χώρας. Την Πορτογαλία και την Ελλάδα έπληξε η κρίση τα πρώτα χρόνια, ενώ η Κύπρος είδε την οικονομία της να κινδυνεύει κατά τη διάρκεια του 2011. Η οικονομία της Ελλάδας αυξανόταν με γρήγορους ρυθμούς τα προηγούμενα χρόνια και μέχρι την οικονομική κρίση του 2008. Παρά τον υψηλό ρυθμό ανάπτυξης και τη μείωση της ανεργίας που εμφάνισε η χώρα, η οικονομία υπέστη ζημιές από το δημοσιονομικό έλλειμμα και το κρατικό δημόσιο χρέος, ενώ υπεύθυνη γι' αυτά θεωρείται σε μεγάλο βαθμό η εκτεταμένη φοροδιαφυγή. Ωστόσο, το χειρότερο ήταν η αποκάλυψη της πραγματικής κατάστασης της οικονομίας της χώρας το 2009 που οδήγησε σε υποβάθμιση του χρέους της χώρας και την Ελλάδα σε ένα αναπόφευκτο σχέδιο διάσωσης.

Αντίθετα με την Ελλάδα, η οικονομία της Πορτογαλίας ήταν αδύναμη από το 2002. Η συνεχιζόμενη ανεργία και οι δημοσιονομικές ανισοροπίες οδήγησαν την κυβέρνηση της χώρας να επιβάλει μέτρα λιτότητας και μεταρρυθμίσεις. Ωστόσο, η απόφαση αυτή πραγματοποιήθηκε πριν από την οικονομική αναταραχή του 2008, προκαλώντας περαιτέρω προβλήματα και δυσκολίες στην οικονομία. Λόγω της αργής εξέλιξης της οικονομίας από τα υφιστάμενα μέτρα λιτότητας, ήταν αναπόφευκτο για την κυβέρνηση να επιβάλει την εφαρμογή νέων και ακόμη αυστηρότερων μέτρων λιτότητας, προκαλώντας περαιτέρω ασφυξία και οδηγώντας σε μια νέα και μεγαλύτερη από ότι πριν ύφεση (Scharpf, 2011).

Από την άλλη πλευρά, η Κυπριακή Δημοκρατία αποτέλεσε μία εντελώς διαφορετική περίπτωση και δεν ακολούθησε τον ίδιο δρόμο με την Ελλάδα και την Πορτογαλία. Το ΑΕΠ της ήταν το λιγότερο επηρεασμένο από τις τρεις εξεταζόμενες χώρες, με τη συρρίκνωση του να είναι η μικρότερη μεταξύ τους και τα ποσοστά ανεργίας να διατηρούνται σε χαμηλά επίπεδα. Η περίοδος όμως, που έθεσε σε κίνδυνο την οικονομία της Κύπρου ήταν το 2011 (Markides, 2014).

Για να επιβιώσουν από την ύφεση, η Κύπρος, η Ελλάδα και η Πορτογαλία απευθύνθηκαν στην Ε.Ε. για βοήθεια και αιτήθηκαν προγράμματα διάσωσης. Παρ' όλο που αυτές οι τρεις χώρες χρειαζόταν βοήθεια, το υπόβαθρο της καθεμίας ήταν διαφορετικό και αυτό επηρέασε και την πρόοδό τους.

Μόλις οι ελληνικές και οι πορτογαλικές κυβερνήσεις αντιμετώπισαν την πτώχευση και τα τραπεζικά συστήματα δεν μπόρεσαν να βοηθήσουν, οι δύο χώρες έπρεπε να δεχθούν εξαιρετικά δύσκολες δεσμεύσεις που τους επέβαλαν τα θεσμικά όργανα. Αυτές οι δεσμεύσεις - δημοσιονομική μείωση και πολιτικές μεταρρυθμίσεις - θα αποτελέσουν ένα νέο μοντέλο φορολογικής εποπτείας στην Ευρωζώνη (Scharpf, 2011).

Οι εθνικές κυβερνήσεις ενσωμάτωσαν δράσεις που περιλάμβαναν την εφαρμογή μέτρων λιτότητας, καθώς και νομισματικές πολιτικές που περιλαμβάνουν εγγυήσεις καταθέσεων, εισροές ρευστότητας και ανακεφαλαιοποίηση των τραπεζών προκειμένου να επιλυθούν τα προβλήματα που εμφανίστηκαν όταν έπληξε η οικονομική κρίση την Ευρωζώνη (Bartlett & Prica, 2012). Ωστόσο, και για τις δύο αυτές χώρες οι δημοσιονομικές ισορροπίες επιδεινώθηκαν και τα μεγάλα ελλείμματα που αντιμετώπισαν τελικά τους οδήγησαν σε αδιέξοδο. Σε αυτό το σημείο, είναι προφανές ότι οι δύο χώρες χρειάστηκαν τη βοήθεια εξωτερικών εταίρων και ως εκ τούτου, στράφηκαν προς το ΔΝΤ και την Τρόικα για βοήθεια.

Οι τρεις χώρες που αναφέρθηκαν είχαν ως κοινό χαρακτηριστικό τους το γεγονός ότι βρέθηκαν αντιμέτωπες με την οικονομική κρίση του 2008, βλέποντας το τραπεζικό τους σύστημα να αποτυγχάνει. Τα μέτρα λιτότητας, οι αυστηρές πολιτικές, οι δημοσιονομικές αλλαγές και η ανακεφαλαιοποίηση των τραπεζών ήταν τα μέτρα που επέβαλαν οι κυβερνήσεις μαζί με τη βοήθεια της Τρόικας. Παρ' όλο που οι τρεις χώρες είχαν ένα κοινό πρόγραμμα, το αποτέλεσμα δεν ήταν το ίδιο. Γι' αυτό ευθύνεται πρώτα απ' όλα, η ισχύς των κυβερνήσεων καθώς και οι διαπραγματευτικές ικανότητες και οι εξωτερικές πολιτικές. Σε περίπτωση που η οικονομία της χώρας βρίσκεται σε τόσο κακή κατάσταση, που είναι αδύνατο για την κυβέρνηση να παρέχει την απαραίτητη βοήθεια, θα πρέπει να είναι σε θέση να βρει και να προσφέρει μια λύση που να ευνοεί τη χώρα και το κοινό καλό.

Η κυπριακή κυβέρνηση ήταν ισχυρή και παρέμενε και κατά τη διάρκεια της κρίσης. Η αποφασιστικότητα της κυβέρνησης να παράσχει την καλύτερη λύση διατήρησε την εμπιστοσύνη του κοινού στη δύναμη του συστήματος και την

εμπιστοσύνη των καταναλωτών στην οικονομία (Markides, 2014). Οι αποφασιστικές ενέργειες της χώρας μείωσαν τις επιπτώσεις της χρηματοπιστωτικής κρίσης και συνέβαλαν στην επιτάχυνση της ανάκαμψης.

Σε αντίθεση με την κυπριακή κυβέρνηση, η ελληνική κυβέρνηση δεν φαίνεται να ήταν σε θέση να πραγματοποιήσει τις ανάλογες ενέργειες. Παρ' όλο που οι κυβερνήσεις άλλαξαν καθ' όλη τη διάρκεια της κρίσης, καμία από αυτές δεν ήταν αρκετά ισχυρή για να διατηρήσει την εμπιστοσύνη του κοινού και να καθησυχάσει τον ελληνικό λαό για την εξεύρεση λύσης. Αντίθετα, οι άνθρωποι έχασαν την πίστη τους στις κυβερνήσεις και ως εκ τούτου, ενήργησαν κατά τρόπο που προκάλεσε περαιτέρω ζημιές και ενεθάρρυνε την υφιστάμενη κρίση.

Η Πορτογαλία, από την άλλη πλευρά, έκανε δραστικές ενέργειες και άλλαξε την οικονομία της. Μετά τις εκλογές του 2015, μια νέα κυβέρνηση σχηματίστηκε και πέτυχε να βοηθήσει την πορτογαλική οικονομία να ανακάμψει και να ανταποκριθεί στις προϋποθέσεις που έθεσε η Τρόικα.

Εν κατακλείδι, η πρόκληση που είχε να αντιμετωπίσει η ευρωζώνη από την αρχή ήταν οι διαφορές που υπήρξαν στον ρυθμό και στην ανταγωνιστικότητα κάθε οικονομίας. Αυτό όμως δεν λήφθηκε υπόψη από τους υπεύθυνους για τη χάραξη πολιτικής, οι οποίοι αποφάσισαν μια νομισματική πολιτική «ενιαίου μεγέθους». Ο στόχος αυτής της πολιτικής είναι προσανατολισμένος στην ευρωζώνη στο σύνολό της, αντί να βλέπει κάθε περίπτωση χωριστά.

7.2 Προτάσεις βελτίωσης ισχύοντος φορολογικού συστήματος

Σύμφωνα με την ανάλυση που προηγήθηκε, στα πλαίσια της βελτίωσης του φορολογικού συστήματος της Ελλάδας, βασική πολιτική που πρέπει να εφαρμοσθεί είναι αυτή που θέτει κατευθύνσεις για την αντιμετώπιση της φοροδιαφυγής. Για την καταπολέμηση της εκτεταμένης φοροδιαφυγής, είναι απαραίτητη η διαρκής και σημαντική προσπάθεια ενίσχυσης της φορολογικής διοίκησης. Ιδιαίτερη έμφαση πρέπει να δοθεί στην επιβολή της σχετικής νομοθεσίας προκειμένου να διασφαλιστεί ότι οι φορείς που φοροδιαφεύγουν θα ενταχθούν στο φορολογικό δίκτυο. Οι δραστηριότητες ελέγχου πρέπει να βελτιωθούν με τη βελτίωση του ειδικευμένου προσωπικού, την καλύτερη υποδομή και την ανάπτυξη ενός ολοκληρωμένου συστήματος ανταλλαγής

πληροφοριών. Οι ελεγκτές χρειάζονται καλύτερη πρόσβαση στις πληροφορίες των τραπεζικών λογαριασμών των φορολογουμένων. Η διαχείριση των φόρων και των εισφορών κοινωνικής ασφάλισης πρέπει να είναι ενιαία και η συγκέντρωσή τους να γίνεται υπό ενιαία αρχή.

Απαραίτητη χρήζει η επανεξέταση των φορολογικών βάσεων προκειμένου να εξορθολογιστούν όλες οι απαλλαγές και οι μειώσεις φόρων. Αυτό ισχύει ιδίως για το σύστημα φόρου εισοδήματος φυσικών προσώπων. Τα έσοδα από τον ΦΠΑ πρέπει να ενισχυθούν με τη μετάβαση σε πιο ομοιόμορφη διάρθρωση των επιτοκίων και με τη συντόμευση του καταλόγου των αγαθών και υπηρεσιών που είναι επιλέξιμα για την εφαρμογή μειωμένων συντελεστών. Μια απλή διάρθρωση του ΦΠΑ θα φέρει την Ελλάδα πιο κοντά στη σύγχρονη διεθνή πρακτική.

Οι φόροι που είναι δύσκολο να αποφευχθούν θα μπορούσαν να αυξηθούν. Οι φόροι επί των ακινήτων αποτελούν μικρότερο μερίδιο των εσόδων στην Ελλάδα από ότι για τον ΟΟΣΑ κατά μέσο όρο (Georgakopoulos, 2016). Ο νέος φόρος επί της περιουσίας, ο οποίος δεν ισχύει για τις πρωτεύουσες κατοικίες, πρέπει να διευρυνθεί. Οι συντελεστές φόρου κατανάλωσης είναι πιο χαμηλοί σε σύγκριση με τις υπόλοιπες χώρες διεθνώς και επομένως μπορούν να αυξηθούν.

Οι προβλεπόμενες μεταρρυθμίσεις που χρειάζεται να γίνουν στην Ελλάδα πρέπει να στοχεύουν σε μια πιο προοδευτική φορολογική κλίμακα, μια ευρύτερη φορολογική βάση και την καταστολή της φοροδιαφυγής μέσω των αυστηρότερων κυρώσεων για τους φορολογικούς παραβάτες. Εάν εφαρμοστούν αυστηρά τα μέτρα αυτά, θα συμβάλλουν στην εδραίωση των δημόσιων οικονομικών. Θα κάνουν πιο δίκαιο το φορολογικό σύστημα μειώνοντας την αυθαίρετη αποφυγή και τη φοροδιαφυγή του καθήκοντος πληρωμής. Ωστόσο, είναι απαραίτητη η στενή παρακολούθηση της αποτελεσματικότητάς του

7.3 Προτάσεις για περαιτέρω έρευνα

Περαιτέρω έρευνα θα πρέπει να πραγματοποιηθεί στα πλαίσια της εξέτασης των μέτρων δημοσιονομικής λιτότητας στην Ελλάδα κατά την περίοδο 2010-2014 και επομένως να εξεταστεί η επίπτωση παρόμοιων μέτρων στην Ελληνική οικονομία στο μέλλον. Μέσα από την ανάλυση των δύο διαδοχικών προγραμμάτων διάσωσης μπορεί

να εξηγηθεί η επακόλουθη συρρίκνωση του ΑΕΠ. Εάν συμβαίνει αυτό, τότε δεν πρέπει να εκπλήσσει το γεγονός ότι ο δείκτης δημόσιου χρέους προς ΑΕΠ της χώρας αυξήθηκε σημαντικά κατά την εν λόγω περίοδο, παρά τα δραστικά δημοσιονομικά μέτρα λιτότητας και τις πράξεις αναδιάρθρωσης του χρέους που εφαρμόστηκαν το 2012.

Στην πραγματικότητα, μέσα από τους υπολογισμούς αυτούς μπορεί να προκύψει ότι, δεδομένου του σημερινού επιπέδου του δείκτη δημόσιου χρέους, ένας αρνητικός δείκτης δημοσιονομικής πολιτικής μπορεί να οδηγήσει σε μια αρχική αύξηση του λόγου του χρέους προς το ΑΕΠ.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Το αντικείμενο διερεύνησης της παρούσας μελέτης αποτελεί η εξέταση των επιπτώσεων που έχει η φορολογική πολιτική που ασκείται ξεκινώντας από την μεταπολεμική Ελλάδα, την μεταπολίτευση και φθάνοντας μέχρι τα τελευταία έτη. Πιο συγκεκριμένα έγινε η ανασκόπηση του οικονομικού και φορολογικού σκηνικού που επικράτησε στην Ελλάδα από το 1945 μέχρι και σήμερα. Βάσει των δεδομένων που συλλέχθηκαν προέκυψαν κάποια συμπεράσματα μέσα από τα οποία γίνεται κατανοητό ότι οι κυβερνήσεις της Ελλάδας, και ιδιαίτερα από το 2009 και ύστερα έχουν προχωρήσει στην άσκηση πολιτικών με γνώμονα την αυξημένη φορολόγηση στους πολίτες και στις επιχειρήσεις.

Κατά τη διάρκεια των τελευταίων ετών, η Ελλάδα βρίσκεται στο κλίμα οικονομικής ύφεσης και φαίνεται να υπάρχουν πολύ λίγα σημάδια για να ανακάμψει από την ύφεση αυτή. Από το 2009 και ύστερα συνολικά έχουν διεξαχθεί πέντε εκλογικές ψηφοφορίες ενώ διαφορετικοί πολιτικοί ηγέτες έχουν καταβάλει προσπάθειες έτσι ώστε να ανακάμψει η οικονομία της Ελλάδας. Κάθε φορά, οι διαφορετικοί πρωθυπουργοί αντιμετωπίζουν ένα πολιτικό σύστημα το οποίο χαρακτηρίζεται από μεγάλη αστάθεια και ανισορροπία. Προτού εμφανιστεί η κρίση σχεδόν το 30% του ΑΕΠ της χώρας είχε χαθεί και οι πολίτες είχαν να αντιμετωπίσουν τα υψηλότερα επίπεδα ανεργίας.

Τα αποτελέσματα της φορολογικής πολιτικής που ασκήθηκε, όπως αναλύθηκαν στα πλαίσια της παρούσας μελέτης, επέδρασαν σε μεγάλο βαθμό στις αποκλίσεις των στόχων του δημοσιονομικού τομέα που είχαν τεθεί για τα έσοδα. Πιο συγκεκριμένα αναφορικά με τις διαδοχικές αυξήσεις του συντελεστή ΦΠΑ, τα έσοδα που προέκυπταν, μειώνονταν συνεχώς με αποτέλεσμα τη μείωση του διαθέσιμου εισοδήματος. Εκτός των άλλων, η αύξηση των επιπέδων της φορολόγησης συνδυαστικά με το σύνολο των περικοπών που πραγματοποιήθηκαν στους μισθούς και συντάξεις είχαν σαν αποτέλεσμα την αύξηση των ποσοστών της ανεργίας, τη μείωση της συνολικής κατανάλωσης αλλά και την αύξηση των πτωχεύσεων των επιχειρήσεων. Το βασικότερο πρόβλημα εντοπίστηκε στη συνεχόμενη αύξηση των φόρων η οποία είχε σαν αποτέλεσμα την αρνητική πορεία των δημοσίων εσόδων δημιουργώντας περιορισμούς στις προοπτικές ανάκαμψης της χώρας.

Η εκάστοτε κυβέρνηση θα πρέπει να θέσει κατευθυντήριες γραμμές όσον αφορά στην ορθολογική φορολόγηση, αλλά και τη θέσπιση διατάξεων και κατευθύνσεων για

τον περιορισμό της φοροδιαφυγής έτσι ώστε να διασφαλιστεί το επίπεδο των πόρων που χρειάζεται για την εύρυθμη λειτουργία της χώρας. Ο κάθε πολιτικός κυβερνητικός σχηματισμός θα πρέπει να ακολουθεί συγκεκριμένες στρατηγικές για την εξασφάλιση ενός σταθερού φορολογικού συστήματος που να προωθεί τον υγιή ανταγωνισμό.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ξενόγλωσση

Allingham M. and Sandmo A. (1972). Income tax evasion: A theoretical analysis. *Journal of Public Economics*, **1**, 323–338.

Alm J. and Bahl R. and Murray M.N. (1993). Audit Selection and Income Tax Under-reporting in The Tax Compliance Game. *Journal of Development Economics*, **42**, 1-33.

Baglione L. (2012). *Writing a Research Paper in Political Science*. Sage - SQ Press, Thousand Oaks, California.

Barrell R. and Weale M. (2009). The economics of a reduction in VAT. , *Fiscal Studies*, **30**(1), 17-30.

Barro R. (1991). Economic Growth in a Cross Section of Countries, *Quarterly Journal of Economics*, **106**(2), 407-443.

Bartic T. (1992). The effects of state and local taxes on economic development. A review of recent research., *Economic Development Quarterly*, **6**(1),102-110.

Bartlett W. and Prisca I. (2012). *The variable impact of the global economic crisis in South East Europe*, LSEE - Research on South Eastern Europe, London.

Bernardi L. (2003). ‘Tax Systems And Tax Reforms In Europe: Rationale And Open Issues Of More Radical Reforms’, University of Pavia, *Working Paper* no. 200, March.

Bird R. (2004). Administrative Dimensions of Tax Reform, *Asia-Pacific Tax Bulletin*, **10**(3) , 134-150.

Bunn D. (2018). A Path Forward for Greece. Ανάκτηση από [taxfoundation.org](https://taxfoundation.org/path-forward-greece/): <https://taxfoundation.org/path-forward-greece/>

Cardenas M. and Escobar A. (1998). Saving determinants in Colombia: 1925-1994, *Journal of Development Economics*, **57**(1), 5-44.

Cashin P. (1995). Government Spending, Taxes and Economic growth. , *IMF Staff Papers*, **42**(2), 237-269.

Close D. H. (2002). *Greece since 1945, Politics and society*, Longman, Harlow England

Crandall W. (2010). 'Revenue Administration: Autonomy in Tax Administration and the Revenue Authority Model', *Working Paper, No. 10/12*, Technical Notes and Manuals from International Monetary Fund.

Dahan M. and Hercowitz Z. (1998). Fiscal policy and saving under distortionary taxation. *Journal of Monetary Economics*, **42**, 25-45.

Devereux M. and Griffith R. (2003). Evaluating tax policy for location decisions, *International Tax and Public Finance*, **10**(2), 107-126.

Duval R., Elmeskov J. and Vogel L. (2007). 'Structural Policies and Economic Resilience to Shocks', OECD Economics Department *Working Paper*, No. 567, OECD Publishing, Paris.

EUROSTAT (2013), Taxation trends in the European Union, Luxemburg.

Feige E. (1989). *The underground Economies. Tax evasion and information distortion*, Cambridge University Press, Cambridge, New York.

Feige E. (1994). The underground Economy and Currency Enigma, *Public Finances Publiques*, **49**, 119-136.

Frey B. and Hunnemann H. (1984). The Hidden Economy as an unobserved variable, *European Economic Review*, **26**, 33-53.

Fuest C. and Huber B. (2001). Labor and capital income taxation, fiscal competition, and the distribution of wealth, *Journal of Public Economics*, **79** (1), 71-91.

Georgakopoulos T. (2016). 'Tax Evasion in Greece – A Study. What is the scale of tax evasion in Greece? Who are and who aren't paying their taxes? And what can be done to solve the problem?', Ανάκτηση από Dianeosis.gr: <https://www.dianeosis.org/en/2016/06/tax-evasion-in-greece/>

GIZ Sector Programme Public Finance, Administrative Reform (2010). Addressing tax evasion and tax avoidance in developing countries, Deutsche Gesellschaft, Eschborn.

Griffith R. and Redding S. and Van Reenen J. (2004). Mapping the two-faces of R&D: Productivity growth in a panel of OECD countries. , *Review of Economics and Statistics*, **86**(4), 883–895.

Hale A. and Borys D. and Adams M. (2011). ‘Regulatory overload: A behavioral analysis of regulatory compliance’, Mercatus Center – George Mason University, Working paper no. 11-47, November.

Halkos G. and Kyriazis N. (2006). Is tax competition harmful and is the EU an optimal tax area?, *European Journal of Law and Economics*, **21**,163–177.

Hansson A. and Olofsdotter K. (2013). FDI, taxes and agglomeration economies in the EU15, *Applied Economics*, **45**, 2653–2664.

Hart C. (2018). *Doing a Literature Review: Releasing the Research Imagination*, SAGE, London.

Karfakis C. (2013). Credit and business cycles in Greece: Is there any relationship? , *Economic Modelling*, **32**(3), 23-29.

Kellermann C. and Kammer A. (2009). Deadlocked European Tax Policy. Which Way Out of the Competition for the Lowest Taxes?, *European Tax Policy*, **2**, 127-141

Keynes M. J. (1936). *The general theory of employment interest and money*, McMillan, London.

Kneller R. and Bleaney M. and Gemmel N. (1999). Fiscal Policy and Growth: Evidence From OECD Countries. *Journal of Public Economics*, **74**, 171-190.

Markides G. (2014). Fiscal consolidation compared: Greece vs Cyprus. Ανάκτηση από medium.com: <https://medium.com/economic-thoughts/fiscal-consolidation-compared-greece-vs-cyprus-b0151b8ef8f7>

McGee B. (2006). ‘The ethics of tax evasion a survey of international business academics’, Barry University, presented to the 60th International Atlantic Economic Conference, New York, 6-9 October, 2005.

Meade J. (1978). *The Structure and Reform of Direct Taxation: Report of a Committee chaired by Professor J. E. Meade*, George Allen & Unwin, London.

Mitchell D. (2004). 'Tax competition and fiscal reform: Rewarding pro-growth tax policy', Prepared for a *Conference cosponsored by the Cato Institute, the Institute of Economic Analysis and the Russian Union of Industrialists and Entrepreneurs. A Liberal Agenda for the New Century: A Global Perspective*, in Moscow, 8-9 April, 2004.

Monokroussos P. and Thomakos D. (2012). Fiscal multipliers in deep economic recessions and the case for a 2-year extension in Greece's austerity programme. *Eurobank Research, Economy & Markets*, **8**(4).

Moschonas G. (2013). A New Left in Greece: PASOK's Fall and SYRIZA's Rise, *Dissent*, Volume **60**(4), 33-37.

Musgrave R. and Musgrave P. (1989). *Public finance in theory and practice* (5th ed.), McGraw-Hill Book Co., New York.

Naftemporiki (2019). OECD: High taxes in Greece a break on economic growth, *Ανάκτηση από Naftemporiki.gr*: https://www.naftemporiki.gr/story/1435106/oecd-high-taxes-in-greece-a-break-on-economic-growth_

OECD (2014). *Addressing the Tax Challenges of the Digital Economy*, Paris.

OECD (2018). *Tax Policy Reforms 2018*, Paris.

Poot J. (2000). A Synthesis of Empirical Research on the Impact of Government on Long-Run Growth. *Growth and Change*, **31**, 516-546.

Prebblet Z. and Prebblet J. (2012). The Morality of Tax Avoidance. *Creighton Law Review*, Vol. 43. *Legal Research Paper, No. 9*, Victoria University of Wellington.

Rajan R. and Zingales L. (1998). Financial dependence and growth., *The American Economic Review*, **88**(3), 559-586.

Richardson G. (2006). Determinants of tax evasion: a cross-country investigation, *Journal of International Accounting Auditing and Taxation*, **15** (2), 150-169.

- Rohac D. (2006). Evidence and Myths about Tax Competition, *New Perspectives on Political Economy*, **2** (2), 86 – 115.
- Scharpf F. (2011). “Monetary Union, Fiscal Crisis and the Preemption of Democracy”, *Discussion Paper* No. 36, The London School of Economics and Political Science.
- Schneider F. (1994). Measuring the size and Development of the Shadow Economy: Can the causes be found and the obstacles be overcome? In Brandstätter H, Güth W (Eds), *Essays on economic Psychology*. pp. 193-212, Springer, Berlin.
- Smith P. (1994). Assessing the size of the underground Economy: The Canadian statistical Perspectives. *Canadian Economic observer*, Catalogue No. 11-010, 16-33.
- Spourdalakis M. (1984). Towards an Understanding of Greek Politics, *Hellenic Studies*, **2**, 31-58.
- Stiglitz J. (1992). *Οικονομική του Δημοσίου Τομέα*, Κριτική επιστημονική Βιβλιοθήκη, Αθήνα.
- Summers L. and Carroll C. (1987). Why is US National Saving so Low?, *Brookings Papers on Economic Activity*, **2**, 607-642.
- Temple J. (1999). The new growth evidence , *Journal of Economic Literature*, **37**(1), pp.112-156.
- Thalassinos E. (2007). Trade Regionalization, Exchange Rate Policies and EU-US Economic Cooperation, *European Research Studies*, **10**(1-2), 111-118.
- Volkerink B. and De Haan J. (1999). ‘Political and Institutional Determinants of the Tax Mix: An Empirical Investigation for OECD Countries’, *Working Paper, No. 99E0*, Research Report from University of Groningen, Research Institute SOM.
- WORLD ECONOMIC FORUM (2013). ‘The Global Competitiveness Report 2013–2014’, Report, Geneva.

Ελληνική

Αναστασόπουλος Ι. και Φορτσάκης Θ. (2003). *Φορολογικό Δίκαιο*, Σάκκουλα, Αθήνα.

Βάμβουκας Γ. (1997). *Ελληνική οικονομία: Πολιτική για την ανάπτυξη και την εξυγίανση των δημοσίων οικονομικών*, Σμπίλιας, Αθήνα.

Βελέντζας Ι. (2004). *Οικονομική και Φορολογικό Δίκαιο*, ΙuS, Θεσσαλονίκη.

Βοσκόπουλος Γ. (2009). *Ευρωπαϊκή Ένωση - Θεσμοί, Πολιτικές, Προκλήσεις, Προβληματισμοί*, Επίκεντρο, Θεσσαλονίκη.

Γεωργακόπουλος Θ. (2005). *Εισαγωγή στη Δημόσια Οικονομική*, Μπένου, Αθήνα.

Γεωργακόπουλος Θ. (2012). *Εισαγωγή στη Δημόσια Οικονομική*, Μπένου, Αθήνα.

Γκινόγλου Δ. (2004). *Λογιστική Εταιρειών – Φορολογία Εισοδήματος Φυσικών και Νομικών Προσώπων*, Α΄ Έκδοση, Rosili, Αθήνα.

Διοικητική Πράξη Τράπεζας της Ελλάδος 2650/19.1.2012 - Πολιτική αποδοχών που εφαρμόζεται από τα πιστωτικά ιδρύματα - Τροποποίηση των ΠΔ/ΤΕ 2577/9.3.2006 και 2592/20.8.2007.

Δράκος Γ. (1979). *ΜΑΘΗΜΑΤΑ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ - Άριστη κατανομή των παραγωγικών συντελεστών*, Β΄ Τόμος, Καραμπερόπουλος, Πειραιάς.

Δριτσάκη Χ. (2005). Η σχέση ανάμεσα στις δομές φορολογικών συστημάτων και οικονομικών δεικτών: Μια εμπειρική έρευνα για την Ευρωπαϊκή Ένωση, Διδακτορική διατριβή, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας, Θεσσαλονίκη.

Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2014). Έβδομη Έκθεση Δραστηριοτήτων της Ομάδας Δράσης για την Ελλάδα: οι μεταρρυθμίσεις αποδίδουν αποτελέσματα. Ανάκτηση από europa.eu: http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-14-495_el.htm

Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2016). Φορολογία. Προώθηση της εσωτερικής αγοράς και της οικονομικής ανάπτυξης. Ανάκτηση από publications.europa.eu:

<https://publications.europa.eu/el/publication-detail/-/publication/b075f231-bd9b-4e10-b4a3-7f248360c5ae>

Καλαϊτζιδάκης Π. και Καλυβίτης Σ. (2003). *Οικονομική Μεγέθυνση: Θεωρία και Πολιτική*, Β' Έκδοση, Οικονομικό Πανεπιστήμιο Αθηνών, Κριτική, Αθήνα.

Καμάρας Ι. (2005). Το χρονικό διόγκωσης του δημόσιου χρέους 1980-2005. Ανάκτηση από ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ: <http://www.kathimerini.gr/236892/article/oikonomia/ellhnikh-oikonomia/toxroniko-diogkwshe-toy-dhmosioy-xreoy-s-1980-2005>

Κοψιάτης Α. (2008). *Κωδικοποίηση και ερμηνεία φορολογίας εισοδήματος φυσικών & νομικών προσώπων*, Α' Τόμος, Press Line, Αθήνα.

Κοψιάτης Α. (2016). Επιβεβλημένη η φορολογική ισότητα. Ανάκτηση από e-forologia.gr: <https://www.e-forologia.gr/cms/viewContents.aspx?id=191582>

Κωστής Κ. (2015). Η μεταπολίτευση και οι υποτιμήσεις της δραχμής. Ανάκτηση από www.huffingtonpost.gr: http://www.huffingtonpost.gr/kostas-kostis/-_577_b_7609980.html

Μανιάτης Θ. (2013). *Η δημοσιονομική κρίση και ο κοινωνικός μισθός στην Ελλάδα*, Πανεπιστήμιο Αθηνών - Τμήμα Οικονομικών Επιστημών, Αθήνα.

Νιφορόπουλος Κ. (2019). Οι «παράξενοι» φόροι του Νεοελληνικού Κράτους. Ανάκτηση από Taxheaven.gr : <https://www.taxheaven.gr/news/news/view/id/43636#>

Νόμος 942/1949. Περί τροποποίησης και συμπλήρωσης του Κώδικα φορολογίας καθαρών προσόδων.

Νόμος 1642/1986. Για την εφαρμογή του φόρου προστιθέμενης αξίας και άλλες διατάξεις.

Νόμος 1676/1986. Καθορισμός των συντελεστών του φόρου προστιθέμενης αξίας και ρύθμιση άλλων θεμάτων.

Νόμος 2127/1993. Εναρμόνιση προς το κοινοτικό δίκαιο του φορολογικού καθεστώτος των πετρελαιοειδών προϊόντων, αλκοόλης και αλκοολούχων ποτών και βιομηχανοποιημένων καπνών και άλλες διατάξεις.

Νόμος 2961/2001. Κύρωση του Κώδικα Διατάξεων Φορολογίας Κληρονομιών, Δωρεών, Γονικών Παροχών Προϊκών και Κερδών από Τυχερά Παίγνια.

Νόμος 3323/1955. Περί Φορολογίας Εισοδήματος Φυσικών Προσώπων.

Νόμος 3492/2006. Οργάνωση συστήματος ελέγχου για τη διασφάλιση της χρηστής δημοσιονομικής διαχείρισης του Κρατικού Προϋπολογισμού και των εκτός του Κρατικού Προϋπολογισμού φορέων και άλλες διατάξεις.

Νόμος 3986/2011. Επείγοντα Μέτρα Εφαρμογής Μεσοπρόθεσμου Πλαισίου Δημοσιονομικής Στρατηγικής 2012 - 2015 - [Ειδική εισφορά αλληλεγγύης στα φυσικά πρόσωπα - Τέλος επιτηδεύματος].

Νόμος 4002/2011. Τροποποίηση της συνταξιοδοτικής νομοθεσίας του Δημοσίου. Ρυθμίσεις για την ανάπτυξη και τη δημοσιονομική εξυγίανση. Θέματα αρμοδιότητας Υπουργείων Οικονομικών, Πολιτισμού και Τουρισμού και Εργασίας και Κοινωνικής Ασφάλισης.

Νόμος 4093/2012. Έγκριση Μεσοπρόθεσμου Πλαισίου Δημοσιονομικής Στρατηγικής 2013–2016 – Επείγοντα Μέτρα Εφαρμογής του ν. 4046/2012 και του Μεσοπρόθεσμου Πλαισίου Δημοσιονομικής Στρατηγικής 2013–2016 - Κώδικας Φορολογικής Απεικόνισης Συναλλαγών.

Νόμος 4110/2013. Ρυθμίσεις στη φορολογία εισοδήματος, ρυθμίσεις θεμάτων αρμοδιότητας Υπουργείου Οικονομικών και λοιπές διατάξεις.

Νόμος 4111/2013. Συνταξιοδοτικές ρυθμίσεις, τροποποιήσεις του ν. 4093/2012, κύρωση Πράξεων Νομοθετικού Περιεχομένου.

Νόμος 4172/2013. Φορολογία εισοδήματος, επείγοντα μέτρα εφαρμογής του ν. 4046/2012, του ν. 4093/2012 και του ν. 4127/2013 και άλλες διατάξεις.

Νόμος 4223/2013. Ενιαίος Φόρος Ιδιοκτησίας Ακινήτων και άλλες διατάξεις.

Νόμος 4254/2014. Μέτρα στήριξης και ανάπτυξης της ελληνικής οικονομίας στο πλαίσιο εφαρμογής του ν. 4046/2012 και άλλες διατάξεις.

Νόμος 4320/2015. Ρυθμίσεις για τη λήψη άμεσων μέτρων για την αντιμετώπιση της ανθρωπιστικής κρίσης, την οργάνωση της Κυβέρνησης και των Κυβερνητικών οργάνων και λοιπές διατάξεις.

Νόμος 4328/2015. Κύρωση της από 27 Μαρτίου 2015 Πράξης Νομοθετικού Περιεχομένου «Κατεπείγουσα ρύθμιση για τη βιωσιμότητα της «Ελληνικής Βιομηχανίας Ζάχαρης Α.Ε.» και τις ληξιπρόθεσμες οφειλές» (Α' 35) και άλλες διατάξεις.

Νόμος 4332/2015. Τροποποίηση διατάξεων Κώδικα Ελληνικής Ιθαγένειας - Τροποποίηση του ν. 4251/2014 για την προσαρμογή της ελληνικής νομοθεσίας στις οδηγίες του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου σχετικά με την ενιαία διαδικασία υποβολής αίτησης για τη χορήγηση στους πολίτες τρίτων χωρών ενιαίας άδειας διαμονής και εργασίας στην επικράτεια κράτους - μέλους και σχετικά με κοινό σύνολο δικαιωμάτων για τους εργαζομένους από τρίτες χώρες που διαμένουν νομίμως σε κράτος - μέλος και σχετικά με τις προϋποθέσεις εισόδου και διαμονής πολιτών τρίτων χωρών με σκοπό την εποχιακή εργασία και άλλες διατάξεις.

Νόμος 4334/2015. Επείγουσες ρυθμίσεις για τη διαπραγμάτευση και σύναψη συμφωνίας με τον Ευρωπαϊκό Μηχανισμό Στήριξης (Ε.Μ.Σ.).

Νόμος 4141/2013. Επενδυτικά εργαλεία ανάπτυξης, παροχή πιστώσεων και άλλες διατάξεις.

Παυλόπουλος Γ. (2013). Η οικονομική διάσταση της επίθεσης στη Μεταπολίτευση. Ανάκτηση από www.ektosgrammis.gr: <https://www.ektosgrammis.gr/website/i-oikonomiki-diastrasi-tis-epithesis-sti-metapoliteysi>

Πετμεζάς Σ. (2003). *Η Ελληνική αγροτική οικονομία κατά τον 19ο αιώνα*, Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης, Κρήτη.

Πράξη Νομοθετικού Περιεχομένου (18 Νοεμβρίου 2012). Δημοσιονομικοί κανόνες και άλλες διατάξεις.

Προεδρικό Διάταγμα (28 Ιουλίου 1931). Περί κώδικος των νόμων περί τελών χαρτοσήμου.

Ράπανος Β. και Καπλάνογλου (2014). *Φορολογία και οικονομική ανάπτυξη: Η περίπτωση της Ελλάδας*, Πανεπιστήμιο Αθηνών, Αθήνα.

Σαββαΐδου Κ. (2016). Η αξιολόγηση της φορολογικής διοίκησης, μέσω διεθνών μοντέρνων εργαλείων μέτρησης της αποτελεσματικότητάς της. Ανάκτηση από Δελτίο Φορολογικής Νομοθεσίας: <https://www.taxheaven.gr/laws/circular/view/id/23668>

Σακελλαρόπουλος Θ. (2011). *Οικονομία και Πολιτική στην σύγχρονη Ελλάδα*, Διόνικος, Αθήνα.

Σέλλας Σ. (1989). *Το ελληνικό φορολογικό σύστημα*, Παπαζήση, Αθήνα.

Σιάτρας Γ. (2014). Η φορολόγηση του “μέσου” εισοδήματος στην Ελλάδα. Ανάκτηση από Taxheaven: <https://www.taxheaven.gr/news/news/view/id/18082>

Σύνταγμα της Ελλάδος (2010). Όπως αναθεωρήθηκε με το Ψήφισμα της 27ης Μαΐου 2008 της Η' Αναθεωρητικής Βουλής των Ελλήνων.

Σωτηρόπουλος Δ. και Χριστόπουλος Λ. (2016). *Πολυνομία, Κακονομία και Γραφειοκρατία στην Ελλάδα. Ανάλυση Αποτυχιών του Παρελθόντος και Προτάσεις Βελτιωτικών Παρεμβάσεων*. Dianeosis - Οργανισμός Έρευνας και Ανάλυσης, Αθήνα.

Τάτσος Ν. (2012). *Θεωρία των φόρων και φορολογική πολιτική*, Κριτική, Αθήνα.

Τράπεζα της Ελλάδος (2005). *Νομισματική Πολιτική 2004-2005*, Τράπεζα της Ελλάδος, Αθήνα.

Τράπεζα της Ελλάδος (2009). Η κρίση του 1929, η Ελληνική οικονομία και οι εκθέσεις της Τράπεζας της Ελλάδος για τα έτη 1928-1940, *Τράπεζα της Ελλάδος*, Αθήνα.

Τράπεζα της Ελλάδος (2011). Έκθεση του Διοικητή για το έτος 2011, Τράπεζα της Ελλάδος, Αθήνα.

Τράπεζα της Ελλάδος (2012). Έκθεση του διοικητή για το έτος 2012, Τράπεζα της Ελλάδος, Αθήνα.

Τράπεζα της Ελλάδος (2013). Έκθεση του Διοικητή για το έτος 2013, Τράπεζα της Ελλάδος, Αθήνα.

Τράπεζα της Ελλάδος (2014). Έκθεση του Διοικητή για το έτος 2014, Τράπεζα της Ελλάδος, Αθήνα.

Τράπεζα της Ελλάδος (2015). Έκθεση του Διοικητή για το έτος 2015, Τράπεζα της Ελλάδος, Αθήνα.

Τσουλφίδης Λ. (2003). *Οικονομική ιστορία της Ελλάδας*, Πανεπιστήμιο Μακεδονία, Θεσσαλονίκη.

- Φινοκαλιώτης Κ. (2001). *Δημόσια Οικονομία*, Σάκκουλα, Αθήνα.
- Φινοκαλιώτης Κ. (2005). *Φορολογικό Δίκαιο*, Γ' Έκδοση, Σάκκουλα, Αθήνα.
- Φινοκαλιώτης Κ. (2014). *Φορολογικό Δίκαιο*, Ε' Έκδοση, Σάκκουλα, Αθήνα.
- Φλώρος Α. (2010). *Φορολογική Λογιστική*, Σύγχρονη Εκδοτική, Αθήνα.
- Φορτσάκης Θ. και Σαββαΐδου Κ. (2013). *Φορολογικό Δίκαιο*, Δ' Έκδοση, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα.
- Φραγκιάδης Α. (2007). *Ελληνική Οικονομία - 19ος-20^{ος} Αιώνας*, Νεφέλη, Αθήνα.
- Ψυρούκης Ν. (1976). *Η ιστορία της σύγχρονης Ελλάδας (1940-1967), Οι δυο Ελλάδες και η αμφισβήτηση της αμερικανοκρατίας*, Επικαιρότητα, Αθήνα.
- Bryant R. C., Γκαργκάνας Ν. Χ. και Ταβλάς Γ. Σ. (2002). *Οικονομικές Επιδόσεις και Προοπτικές της Ελλάδος*, Τράπεζα της Ελλάδας και The Brookings Institution.
- Mankiw G. (2001). *Αρχές της Οικονομικής*, Α' Τόμος, Τυπωθήτω, Αθήνα.

Διαδικτυακές πηγές

www.accountancygreece.gr

www.dianeosis.org

www.e-forologia.gr

www.esee.gr

www.europa.eu

www.ec.europa.eu

www.in.gr

www.naftemporiki.gr

www.taxfoundation.org

www.taxheaven.gr

